

Jaroslav Sadílek
PRŮZKUMY PAMÁTEK

Lipová 891, 593 01 Bystřice nad Pernštejnem
776 079 078 IČO: 704 86 450

DLOUHÁ BRTNICE

Historie a vývoj osídlení obce

Zpracoval: *Jaroslav Sadílek*

Objednatel: *Obec Dlouhá Brtnice*

BYSTŘICE nad Pernšt., září 2020

OBSAH

ÚVOD	2
NEJSTARŠÍ MINULOST DLOUHÉ BRTNICE	4
HISTORIE DLOUHÉ BRTNICE V OBDOBÍ STŘEDOVĚKU	10
OSUDY DLOUHÉ BRTNICE V 16. A NA POČÁTKU 17. STOLETÍ	19
DLOUHÁ BRTNICE V PRŮBĚHU 17. STOLETÍ	31
PROMĚNY DLOUHÉ BRTNICE V 18. A 19. STOLETÍ	39
KOSTEL SV. VÁCLAVA	66
ŠLECHTICKÉ DVORY S TVRZÍ	72
ZANIKLÉ VESNICE V SOUSEDSTVÍ DLOUHÉ BRTNICE	82
PRAMENY	89
LITERATURA	91

ÚVOD

Dlouhá Brtnice představuje jednu z mnoha středně velkých obcí Vysočiny, konkrétněji prostoru jižního Jihlavska, která, stejně jako mnohé jiné, má svoji jedinečnou historii a bohatý vývoj. Ten je kromě řady původních archívních dokumentů zaznamenán dodnes zachovanými či již dříve zaniklými objekty, hrajícími ve své době v životě této vesnice prvořadý význam. Tyto objekty jsou spolu se zmíněnými archívními prameny zdrojem poznatků, jejichž systematické studium umožňuje rekonstruovat dějiny obce od jejích nejstarších počátků až téměř do současnosti. Zdrojem cenných poznatků je v případě Dlouhé Brtnice několik historických staveb dosud detailněji nerozpoznané hodnoty a významu. Jde především o kostel sv. Václava, umístěný v izolované poloze nad severním okrajem vesnice. Ty doplňuje soubor dnes již téměř zaniklých stop po středověkých šlechtických sídlech, odkud byl před staletími řízen život obce a přilehlého statku. A nesmíme zapomenout ani na zaniklá sídliště, hrající zejména ve středověké minulosti obce významnou roli. Zaniklým vesnicím na území Dlouhé Brtnice je ostatně věnována v závěru této publikace samostatná kapitola. V neposlední řadě je zdrojem důležitých poznatků k vývoji obce a jejích proměn také rozbor struktury historické zástavby, získaný na základě analýzy dostupných odhadů, urbářů a soupisových pramenů v podobě novověkých katastrálních operátů. Písemné záznamy těchto pramenů po sjednocení a celkovém vyhodnocení umožní získat zcela nové a dosud neznámé informace, názorněji přibližující starší dějiny naší vsi a jejích památek, shrnuté v následujícím textu.

Záměr publikace není podávat vyčerpávající přehled všech dochovaných písemných zmínek, ale naopak zaměřit se na historické proměny vesnice z pohledu proměn její zástavby a vývoje významnějších historických objektů, dochovaných i

zaniklých. Rozsah práce je omezen na tzv. feudální období, tedy historii Dlouhé Brtnice od jeho nejstarších počátků až do poloviny 19. století. Mladší proměny již probíhaly podle zcela odlišných principů a nejsou tedy tématem této publikace.

NEJSTARŠÍ MINULOST DLOUHÉ BRTNICE

Zřejmě pro každé sídliště existuje v rámci výkladu jeho historie důležitý moment, a tím je první písemná zmínka, zaznamenávající existenci sídliště v dochovaných písemných pramenech. Je zřejmé, že datace vzniku a počátků každé osady podle prvního písemného záznamu je velice nepřesné a zkreslující. Takový záznam může být dochován až z pozdějšího období, kdy již předmětné sídliště již několik století existovalo a v předešlém období nebyl důvod jeho přítomnost zachytit, případně se, a to je častější možnost, starší doklad nedochoval. Případně může být podkladem, obsahujícím první písemnou zprávu, blíže nedatované falzum, jehož platnost v daném období nemusí být sice přímo zpochybněna, ovšem obsah dokumentu mohl procházet určitým vývojem a neznáme tak dataci, ke které se obsah listiny váže.

V literatuře, zejména v pracích vzniklých z iniciativy vesnických kronikářů a či zájmově úzce zainteresovaných badatelů, můžeme často sledovat údaje, že určitá předmětná ves či městečko vzniklo v roce, s kterým je spojen první doklad v písemných pramenech. Od tohoto data pak zmínění autoři rekonstruují jeho historii a nastiňují další proměny, aniž by si uvědomovali, že bez důkladného poznání nejstarších počátků, předcházejících prvnímu písemnému záznamu, nelze další vývoj obce vést tím správným směrem, případně mohou být její další dějiny podány zkresleným a nepřesným způsobem. Z tohoto důvodu, a to i s rizikem, že se některé údaje a informace mohou v prvních kapitolách této práce opakovat, je nutno pokusit se alespoň o dílčí nástin počátků osídlení Dlouhé Brtnice a jejího nejbližšího okolí. Absenci písemností k předmětnému období je zde nutno nahradit rozbořem historické zástavby, zejména na podkladě dochovaných historických mapových materiálů a na základě srovnání

urbanistické struktury širšího regionu v návaznosti na historickou komunikační síť a analýzou vztahu sídelní struktury k význačným objektům nejstaršího dějinného období obcí. Takto pojatý pohled na počátky zdejšího osídlení nám umožní překlenout i problémy, spjaté s absencí pramenů písemné povahy a nabídne pohled, i když poněkud skromný a na pouze hypotetických základech, do nejstaršího období našich obcí, které dosud zůstalo zahaleno v mlhách.

První známý písemný doklad existence Dlouhé Brtnice je kladen k roku 1355. Tehdy zapsal jistý Lanc z Brtnice své sestře Mundle a jejímu manželovi Holáčovi z Držkrajovic 5 hřiven platu na vsi Zhořci. S Lancem či také Lanclinem se setkáváme i v dalších letech, patřil k místnímu šlechtickému rodu Schöselů z Brtnice. Jeho členové pečtili symbolem tří makovic, vyrůstajících z jednoho stonku. Podobným znakem disponoval i rod z Hrádku nebo také z Třeště. Zda však tento rod vlastnil Dlouhou Brtnici již v dřívějších letech, a zda byl nějak spojen s jejím vznikem někdy v předchozím století, dochované písemnosti nenapovídají.¹

Uvedený nejstarší známý písemný doklad zachycuje Dlouhou Brtnici v majetkové situaci, do níž se dostává v předchozích letech. Podobně jako u řady jiných osad v okolí teprve založení ucelených řad moravských zemských desk v roce 1348 zpřístupnilo systematictější výčet dokladů o většině obcí, starší zmínky zůstávají rozptýlené v množství listin, dochovaných do dnešní doby jen ve značně omezeném množství, nebo se vůbec nedochovaly. Většina předchozích dokladů v průběhu staletí zcela zanikla a spolu s tím tedy zmizely i jakékoliv informace o minulosti naší vsi a jejího nejbližšího okolí před polovinou 14. století. Původ naší obce nesouvisí s rodem erbu parohu, tzv. Ranožirovců, který již v průběhu 13. století osídloval či majetkově zceloval rozsáhlá území v okolí Dlouhé Brtnice. Majetkový vliv této šlechty sahal v tomto regionu ve starších dobách ke Staré a Nové Říši, kde stálo také jejich sídlo (stejně jako v sousedním Červeném Hrádku) a kde se jeho členové podíleli na vzniku novoříšského kláštera, a také k Želetavě. Poté jej můžeme spojit s již zmíněným Jihlavskem (Rantířov, Rančířov, Vílanec, Čížov, Cerekvička, Rosice). Ovšem jejich pozice na severním Želetavsku až po Stonařov je nepravděpodobná. Ve Stonařově se usazují teprve později,

¹ ZDB III, s. 24 č. 69. J. Pilnáček, Staromoravští rodové. Brno 1996, s. 459-460. A. Sedláček, Českomoravská heraldika II. Praha 1925, s. 283, 341.

zmínky z poloviny 14. století je zde již připomínají. Prvotní kolonizační snahy rodu se vázaly na dolní část toku řeky Jihlávky, a především na povodí Želetavky a Vápovky, kde Ranožirovci (zde známí jako páni z Hrádku a Bílkova, případně ze Želetavy) zabrali celý její tok až k soutoku s Moravskou Dyjí v Dačicích. Minulost vrcholně středověkého osídlení území jižně od Stonařova v průběhu 13. a první půlky 14. století, tedy v okolí Dlouhé Brtnice, zůstává neznámá.

Přes absenci jakýchkoliv písemných zmínek však o starším původu Dlouhé Brtnice nemůžeme pochybovat. Jisté náznaky poskytuje i původ kostela sv. Václava nad vsí, jehož počátky jsou díky absenci písemných materiálů a rozsáhlejší přestavbě v 19. století jen těžko zařaditelné. Vodítkem je také význam, jaký naše vesnice ve 13. století zastávala. K tomu se ještě vrátíme později. Nyní si pokusíme nastínit pozici Dlouhé Brtnice v majetkové struktuře raného období vrcholného středověku, především s přihlédnutím k situaci v okolí naší vesnice.

Hlavním centrem vrcholně středověkého osídlení tohoto regionu bylo ve 13. století na západě město Telč, případně městečko Třešť, na jihu městečko Želetava spolu s klášterní komunitou v Nové Říši a od severu postupně pronikl vliv rodící se hornické Jihlavy. Od rozsáhlých majetků třebíčských benediktinů na východě odděloval Dlouhou Brtnici široký pás starobylého zeměpanského zboží, spjatého s někdejší provincií – věnným statkem královny Konstancie v Přibyslavicích. Tento pás probíhal od Brtnicka až ke Staříči a Čáslavicím na jihu. K zeměpanským majetkům patřila zpočátku také zmíněná Telč. Území Opatova, Kněžic a Předína byla v držení místní šlechty, podobně jako vlastní Dlouhá Brtnice a sousední Stonařov. Nejasný je původ Pavlova, který ukazuje na jádro nevelkého panství blíže neznámého šlechtického rodu, snad některé z odnoží tzv. Volfířovců, rozvíjejících zde své zájmy i v dalším století. Izolovaná enkláva kolem Dlouhé Brtnice tvořila pravděpodobně podobné panství. Zatímco v Pavlově se sídlo vlastníka tehdy nalézalo v nejbližším okolí kostela, a snad také v izolované poloze „Na Zámku“ nedaleko Bezděkova nad korytem Moravské Dyje, v naší vsi je můžeme hledat v místech pozdější tvrze. Poněkud netypické umístění kostela sv. Václava, po celé historické období postrádající opodstatnění, umožňuje spolu s původním nevelkým rozsahem stavby spojit polohu prvotního správního centra s jeho blízkostí.

Vrcholně středověké panstvíčko s jádrem v Dlouhé Brtnici sestávalo kromě této vsi ještě z několika okolních osad. Ty se však do dnešní doby nedochovaly, zanikají ještě v průběhu středověkého období. Více si k nim povíme v samostatné kapitole, zde můžeme pouze zmínit, že se jednalo o ves Zhořec, umístěnou severně od Dlouhé Brtnice v okolí dnešního stejnojmenného dvora, a osady Loučku, Martinice a Stančice. Loučka stávala v lesích jihovýchodně od Dlouhé Brtnice, Martinice severně od nich za Brtnickou a Stančice ještě více k severu poblíž loveckého zámku Aleje. Ty ovšem nebyly v těsnější blízkosti Dlouhé Brtnice jediné. Z těch mnohých, které dnes již na mapách nenajdeme, se naší vesnici blížilo území zaniklého Veselí, na jehož místě dnes stojí mnohem pozdější osada Nepomuky, nebo Lipolce, stávajícího mezi Hladovem a Starou Říší. Ani jedna z těchto osad však ve středověku k Dlouhé Brtnici nepatřila, panstvíčko tvořily pouze dvě prvně zmíněné vsi. Vzhledem k podobnosti pojmenování nemůžeme ani vyloučit, že součástí zdejšího statku byla i Brtnička, jak nasvědčují některé zmínky ve středověkých dokladech. Svým rozsahem se tak brtnické zboží podobalo jiným statkům nižší šlechty v širokém regionu, v každém případě Dlouhá Brtnice představovala jeho centrum, a to nikoliv pouze díky poloze sídla svého šlechtického vlastníka.²

Počátky Dlouhé Brtnice jsou poněkud specifické. Obec představovala zřejmě nejen prvotní centrum nevelkého feudálního statečku s původně jen lehce opevněným sídlem a s ním souvisejícím zřejmě ještě pozdně románským kostelem, později nahrazeným rozsáhlejší tvrzí, ale i důležité sídliště obchodního charakteru. K této domněnce nás vybízí ojedinělá zmínka z roku 1368, kdy se o Dlouhé Brtnici hovoří jako o městečku. S podobně ojedinělou připomínkou někdejšího městského charakteru se setkáváme také u nedalekého Předína, po téměř celý středověk zmiňovaného jako pouhá vesnice, teprve v roce 1481 poprvé (a současně i naposledy) uvedeného jako městečko. Městskou podobu zástavby, zdůrazněnou zde polohou na zvýšené terase nad prameništěm Moravské Dyje, můžeme spatřit také u sousedního Pavlova. Kumulace čtyř městeček – Předína, Opatova, Dlouhé Brtnice a Pavlova – v jedné řadě může zřetelně napomoci k poznání nejstarších dějin naší obce. Ponecháme stranou, že jako městečko se

² V. Navrátil, K povrchovému průzkumu zaniklých středověkých osad a jejich plužil na jihozápadní Moravě. *Historická geografie* 25, 1986, s. 202. Z. Měřínský, Průzkum zaniklých středověkých osad na moravské straně Českomoravské vrchoviny v letech 1962–1970. *Archeologické rozhledy* XXVIII, 1976, s. 410–412.

Opatov uvádí teprve od čtyřicátých let 16. století, šlo zřejmě o obnovení starého jinak nedoloženého stavu. Snaha vytvořit v rámci zdejších drobných panstvíček tržní středisko byla motivována polohou těchto sídel na trase blížeji neznámé obchodní komunikace, značně se svým průběhem odlišující od struktury dnešních spojnic.³

Rozsáhlé území mezi Jihlavou, Telčí a Třebíčí bylo ve středověku proloženo hustou komunikační sítí, s trasami směřujícími jak od severu k jihu, tak i ve východozápadním směru. Dnes můžeme za nejdůležitější komunikaci s vazbou na naši ves považovat pouze silnici 1. třídy E59, směřující z Prahy přes Znojmo a Vídeň do chorvatského Záhřebu. Její dnešní tah je však výsledkem úprav a napřímení starších silnic, k němuž dochází v polovině 18. století. Středověká struktura byla však poněkud odlišná.

Západně od Dlouhé Brtnice je tehdy doložena severojižní trasa, známá jako Humpolecká stezka, směřující z Pelhřimovska k Telči. Podobně od jihu k severu vedla významná česko-moravská komunikace, dnes nazývaná Haberská cesta podle dnešního města Habry na Havlíčkovobrodsku. Její průběh byl značně komplikovaný a nejspíše větvený do několika souběžných tras. Snad nejbližší z nich procházela od Želetavy k Předínu, Opatovu, Kněžicím a přes Brtnici a Luka nad Jihlavou mířila k Polné. Později, od druhé poloviny 13. století, byla od ní oddělena větev, směřující z Brtnice k Jihlavě. Tyto trasy měly sice vliv na počátky Telče, Třeště nebo Předína s Brtnicí, ovšem městečka v okolí naší obce včetně Dlouhé Brtnice nezasáhly. Do jejího charakteru se spíše zapsaly východozápadně vedoucí obchodní trasy. Z nich naším regionem probíhala především tzv. Lovětínská cesta, pojmenovaná podle Lovětínského újezdu v okolí Batelova, Třeště a Horní Cerekve, na níž ležela i později zaniklá vesnice stejného jména. Její přítomnost dnes připomíná pouze Lovětínský rybník v lesích mezi Stonařovem a Třeští. I tato trasa však centrum naší vsi minula. Již mnohem větší vliv zde měla komunikace, mířící z Třebíče přes Heraltice, Opatov, Dlouhou Brtnici a Pavlov dále k Třešti, kde se spojila s Lovětínskou cestou. Zajímavé je, že všechna tato místa byla, v případě Dlouhé Brtnice a Pavlova alespoň po jistou dobu, městečky. Průběh východozápadní trasy Opatovem dokládá ještě v závěru středověku nejstarší urbář

³ K. Kuča, Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. 1. díl. Praha 1996, s. 652-653; 4. díl. Praha 2000, s. 681-684; 6. díl. Praha 2004, s. 113-117.

brtnického panství, vyhotovený ve třicátých letech 16. století, tehdy se již její západní pokračování v Opatově stáčelo k Telči. Později byl tento úsek posunut ještě více k jihu a dnes jej připomíná silnice I. třídy č. 23 z Brna k Soběslavi, která je v těchto místech pokračovatelem zmíněné středověké cesty. Přestože umístění Dlouhé Brtnice v údolí horního roku Jihlávky založení typického městečka příliš nevyhovovalo, například na rozdíl od sousedního Pavlova, poloha centra šlechtického statku na trase důležité obchodní cesty byla dostatečným argumentem. Existence tržního střediska, s velkým obdélným „náměstím“ o rozsahu cca 90 a 270 metrů, vymezeným dvěma protilehlými řadami až „městsky“ těsně semknutých domů, sice dosáhla své realizace, nebyla však trvalá. Plánovaná realizace zaniká, podobně jako v případě Pavlova, zřejmě ještě před nejstarší dochovanou zmínkou v písemných pramenech. Ojedinělý doklad z roku 1368 je tak pouze pozdní připomínkou staršího stavu, podobně jako v případě Předína. Již v těchto letech tak Dlouhá Brtnice poklesla mezi běžné vsi, podle novodobého měřítka „střediskového“ charakteru. V této situaci ji také nacházíme v prvních dochovaných písmenných zmínkách z poloviny 14. století, které nám již nastiňují tehdejší dějiny obce mnohem podrobněji a bez větších hypotéz.

HISTORIE DLOUHÉ BRTNICE V OBDOBÍ STŘEDOVĚKU

Již v předchozí kapitole jsme při zmínce o nejstarším písemném dokladu existence Dlouhé Brtnice uvedli záznam z roku 1355, zachycující převod věna Lancem z Brtnice jeho sestře Mundle a jejímu manželovi Holáči z Držkrajovic. Tento doklad nezůstal dlouho osamocen. Již v roce 1358 se Lanc vzpomíná opět, tentokrát již jako Lanclin. Tehdy převádí své zboží, které má v Lovčovicích, Dešné a Loučce, na svého bratra Ješka řečeného Schösel. Ten se rovněž psal po naší Brtnici a obratem vkládá do zemských desk na získaném zboží věno 250 kop grošů bratrově manželce Anežce. Oba bratři se stejného roku zbavují čtyř lánů v Dlouhé Brtnici a sousední vsi Loučce, později zaniklé, které postupují Filipovi z Loučky.⁴

Ješek Schösel či Schoslin, jak byl také někdy nazýván, držel v Dlouhé Brtnici kromě dříve převedených lánů ještě další majetky. Ty vzpomíná v roce 1360, kdy zde vlastnil dalších 15 lánů. Na nich tehdy zapisuje své manželce Domce 150 hřiven věna. Podobně postupoval ve stejné době i bratr Lanclin, který na svém zboží v Dlouhé Brtnici – 5 lánech, 12 velkých podsedcích a hospodě – zapsal manželce Anežce 70 kop grošů věna. Svého bratra Ješka pak přijal na spolek na všechny své majetky. Ještě před tím však prodal 2 lány s dvorem o dvou poplužích a tvrzí v Lovčovicích Nevhlasovi z Oponešic. V tomto záznamu se Lanclin píše jako Schoslin. Přesto, že si spolčením se svým bratrem pojistil setrvání rodového majetku v rámci rodiny a příbuzenstva, z písemností té doby nemizí. Vůbec je zajímavé, že nejvíce dochovaných zpráv o Dlouhé Brtnici z období

⁴ ZDB III, s. 32 č. 267, 268, 274.

středověku máme zachováno z šedesátých let 14. století, později již jejich počet řídne a stává se nahodilejším.⁵

Obchod s Nevhlasem z Oponešic nezůstal jednostranný. O pět let později, kdy se Nevhlas píše po Lesonicích, postupuje Lanclinovi vsi Brtničku a Zhořec (Zhořce) s lesy, loukami a dalšími náležitostmi.⁶

Na další zřejmě dílem samostatné části Dlouhé Brtnice mezitím hospodařil Lanclinův bratr Ješek. Jeho zájem se však neupínal pouze na rodový majetek, který se snažil významně rozšířit. Již v roce 1360 kupuje od Voška z Tavíkovice v Tavíkovících tvrz s dvorem, vinicí a mlýnem. Po čtyřech letech však Tavíkovice prodává Drslavu z Lesonic. Na jeho příbuzného Nevhlase převádí ve stejné době své majetky ve vsi Bohušicích u Jaroměřic nad Rokytnou. Rok poté kupuje od Albrechta ze Stonařova sousední stonařovský statek s městečkem a vesnicemi Otín, Pivničky a Dolní Ves, kromě tamních dvou lánů. Stonařovský statek byl ohodnocen na 500 kop grošů. Ihned nato na něm zapisuje Ješek své manželce Anně věno 150 hřiven grošů.⁷

Zásadní proměny v majetkové situaci Dlouhé Brtnice se odehrávají od poloviny šedesátých let 14. století. Tyto změny, respektive s nimi spojené dokumenty a zápisy, s sebou přinášejí potřebné detailní pohledy na podobu Dlouhé Brtnice, stejně jako zdejšího šlechtického statku. Ty zachycují nejen rozsah Ješkova majetku v naší obci, ale i charakter jeho zdejšího sídla spolu s jeho ekonomickým zázemím, alespoň v rozsahu, obvyklém pro středověké písemnosti. Roku 1365 tedy prodává Ješek Schösel z Brtnice polovinu zdejší tvrze s 10 lány, 6 podsedky, polovinou hospody, dvěma rybníky, umístěnými nad a pod tvrzí, dále třetinu dolního rybníka pod Brtničkou, mlýn s rybníčkem pod ním a dva lány ve vsi Loučce s polovinou tamního lesa. Tvrz je v latinském deskovním zápise označena jako „propugnaculum“. Tento termín, k němuž se ještě vrátíme v kapitole, detailněji se zabývajících proměnám zdejších feudálních sídel a jejich hospodářského zázemí, zdůrazňuje opevněný charakter sídla a je jedním z několika výrazů, užívaných tehdy pro obydlí středověké nižší šlechty. Tvrz byla obklopena rybníky, což vedlo většinu dosavadních badatelů k domněnce, že se jednalo o tvrz vodní,

⁵ ZDB III, s. 41 č. 515, 517, 525, s. 42 č. 530.

⁶ ZDB IV, s. 61 č. 326.

⁷ ZDB III, s. 42 č. 549; IV, s. 51 č. 119, 123, s. 59 č. 302, s. 60 č. 304.

položenou v rovinaté nížinné ploše a chráněné přilehlými vodními nádržemi. Jak si ještě povíme, jde o zcela mylný předpoklad, tvrz v Dlouhé Brtnici naopak představovala drobný, ovšem výrazně opevněný hrádek, situovaný na vyvýšeném výběžku na okraji návsi.⁸

Rybníky hrály ve středověké struktuře Dlouhé Brtnice zásadní roli. Svědčí o tom jejich množství, zachycené v zápisu, zejména uvažíme-li, že šlo pouze o polovinu zdejšího statku. Také jeho druhá část rybníky oplývala, jak si ještě upřesníme.

Novým vlastníkem Ješkovy poloviny Dlouhé Brtnice se stává Hrut z Kněžic, spravující území východně od naší vsi. Jeho zájem se však neomezil pouze na část zdejšího statku. Současně s Ješkovým podílem kupuje od Lanclina z Brtnice jiné dva lány ve vsi Loučce, dále dvě pole, jedno v Loučce a druhé v naší Brtnici, a dvě louky, jednu u malého lesa a druhou mezi jmenovanými polnostmi. Lanclin pak obratem od Hruta získává polovinu hospody v Dlouhé Brtnici, snad tutéž, kterou krátce před tím získal od Ješka Schösela.⁹

Ihned po koupi podílů v Dlouhé Brtnici vložil Hrut z Kněžic do zemských desk na zdejším majetku věno své manželce Anně. 60 hřiven grošů bylo zapsáno na 5 osazených lánech, na rybníku pod Brtničkou a dvou loukách. Na svoji manželku Anežku nezapomněl ani Lanclin, který jí roku 1365 zapsal věno 200 hřiven na popluží v Dlouhé Brtnici, hospodě, šesti rybnících, mlýně, polovině tvrze, šesti podsedcích a některých pozemcích. Z nich můžeme zmínit les řečený Březová a polovinu malého lesíka řečeného Černý.¹⁰

Živo bylo v Dlouhé Brtnici i v dalších letech. Majetková situace se ani na chvíli neustálila, drobné či větší změny a převody podílů a jejich částí probíhaly i nadále. Roku 1366 prodává Lanclin z Dlouhé Brtnice ves „Malou Brtnici“ se vším jejím příslušenstvím Ješkovi řečenému Opatovec z Opatova. Manželce Viléma z Opatova Dorotě zapisuje 2 kopy grošů ročního platu na čtyřech lánech ve vsi Veselé. Není přitom zřejmé, o kterou Veselou či Veselí jde. Jedna osada tohoto jména stávala ve středověku v místech dnešních Nepomuk nad Starou Říší. Shodně se také jmenovala ve třetí čtvrtině 14. století

⁸ ZDB IV, s. 60 č. 313.

⁹ ZDB IV, s. 60 č. 314, 315.

¹⁰ ZDB IV, s. 60 ř. 317, 322.

ves Suchá severně od Stonařova, kde tehdy bývala tvrz s dvorem a vesnice představovala jednu z mnoha držav drobné šlechty jižního Jihlavska. Ze souvislostí vyplývá, že jde s velkou pravděpodobností o Veselí u Staré Říše, kde brtničtí vladykové v druhé polovině 14. století spravovali také jisté majetky.¹¹

V roce 1368 proměňuje Ješek Schoslin paní Ance, manželce jeho bratra Lancelina, její věno na Dlouhé Brtnici za věno, zapsané na vsi Zhořec. Anka vzápětí nato přijímá na toto nové věno Petra, syna Filipa z Police, na spolek. Ve stejném roce prodávají oba brtničtí bratři Volkovi z Kněžic polovinu **městečka** Dlouhé Brtnice („Opidum Purnycz longum“) se svobodnou krčmou a rybníky. Z dějin naší vsi se tímto dokladem trvale vytrácejí, další osudy Dlouhé Brtnice jsou již sepjaty s novými vlastníky.¹²

Na okamžik se ještě vrátíme na začátek šedesátých let, kdy se po naší Brtnici psal také jistý Tvoch. Ten roku 1360 převádí na Ješka z Lesonic a jeho bratry majetky ve Zhořci a Brtničce. Další zprávy o něm nemáme, nevíme tak, zda byl v příbuzenském vztahu na naší sourozeneckou dvojici.¹³

Od konce šedesátých let disponoval se zbožím v Dlouhé Brtnici Vok z Kněžic. Ten z něj v roce 1369 prodává Ješkovi Opatovci tvrz s dvorem, rybníky, svobodnou krčmou a některými pozemky. Proti tomu, především proti odprodeji rybníků, protestoval Oneš Tluksa z Brtnice, zřejmě bez výsledků. Po odprodeji hlavní části zbyl Vokovi ještě malý podíl, sestávající ze tří rybníků a mlýna. Ty prodává ve stejném roce Smilovi ze Slatiny, který je obratem převádí na nám již známého Ondřeje Tluksu. Ten krátce nato získává i další části Dlouhé Brtnice a celé panstvíčko tak opětovně sceluje. Alespoň se to tak jeví ze zápisů o prodejích z let 1369 a 1371, kdy Tluksa získává od Beneše z Hrádku polovinu tvrze s polovinou vesnice Dlouhé Brtnice s rybníky a s dvěma lány v pusté vsi Loučce. O dva roky později přikupuje od Ješka z Opatova druhou polovinu tvrze s polovinou vsi a se zdejšími lesy. Aby nebyla majetkové situace v druhé polovině 14.

¹¹ ZDB IV, s. 70 č. 489, 495. J. Sadílek, Suchá, Prostředkovice, Beranovec. Historický vývoj stavebních památek a osídlení obce. Suchá 2019, s. 13-15.

¹² ZDB V, s. 73 č. 12, 13, 14.

¹³ ZDB III, s. 42 č. 533.

století jednoduchá, jeden lán v Dlouhé Brtnici náležel v šedesátých letech jisté vdově Kačně, a to spolu s velkým lesem nad vsí a s 3 a půl lány v Loučce.¹⁴

Opakované spory o vlastnictví alespoň podílu v Dlouhé Brtnici svědčí o významu, který naše vesnice v této době ve společenské struktuře regionu zastávala. V roce 1373 se jako majitel poloviny Dlouhé Brtnice – půlky tvrze s podílem dvora, poloviny vesnice, čtyřech rybníků a poloviny lesa – jmenuje Ondrák, syn Hruta z Kněžic. Tvrdí přitom, že jde o podíl, který jeho rodina získala od Schoslina z Brtnice. Ondrákovu argumentaci potvrzuje také fakt, že na dílu Dlouhé Brtnice měla nadále zapsáno věno 60 hřiven Hrutova vdova Anna z Čepího, která roku 1374 na něj přijímá své děti – Půtu a Ofku – na spolek. O dva roky později byla Anna opětovně provdána za Rynše z Úlehle, a své věno na Dlouhé Brtnici převádí na Annu, manželku Sezemy z Jenštejna. Ten své manželce tehdy zapisuje stejné věno na pěti lánech s poplužním dvorem a rybnících v Dlouhé Brtnici a dalších 70 kop ročního platu na vsi Rozsíčce. Krátce nato však Sezema umírá, a vdova Anna po svém opětovném (tehdy poměrně běžném) provdání převádí svá věna či platy na Dlouhé Brtnici, Chvalkovicích a Rozsíčce na nového manžela Jana z Hodic. Ten pak na oplátku toho v roce 1379 dává Anně věno 150 kop, zapsaných na tvrzi, dvoře, 3 lánech, 5 podsedcích, dvou mlýnech, třech rybnících a dvou lánech lesa ve vsi Hodicích, dále na vsi Chvalkovicích 125 kop grošů a na Dlouhé Brtnici 25 kop.¹⁵

Hlavní částí majetků v Dlouhé Brtnici tehdy disponoval Oneš Tluksa. Ten zapsal v roce 1387 své manželce Anně věno 100 hřiven grošů na brtnických poddaných. Krátce nato se posledních vazeb k Dlouhé Brtnici zbavuje také Jan z Hodic, který roku 1390 prodává zdejší dvůr s pěti lány a dolním rybníkem Jaroslavu ze Šternberka, zástupci třeštské rodové linie významného moravského šlechtického rodu. Stejněho roku se svých posledních závazků k naší vsi zbavují také Oneš Tluksa z Dlouhé Brtnice, Jiří z Bítova, Šoslín z Lukova a Onšův bratr Jošt z Božejova, kteří všechno své zboží v Dlouhé Brtnici spolu s tvrzí, lesy, loukami, pastvinami, rybníky a s polovinou vsi Loučky převádí na Jindřicha z Jevišovic. S Šoslínem z Lukova se setkáváme ještě krátce poté, když přijímá

¹⁴ ZDB V, s. 80 č. 165, 166, 173, 174, 175, s. 81 č. 201, s. 91 č. 420.

¹⁵ ZDB VI, s. 106 č. 107, s. 110 č. 176, s. 113 č. 236, s. 123 č. 422, s. 137 č. 650, 651.

na svá práva na Dlouhé Brtnici na spolek Sulka z Radkova, mincmistra Martina z Jemnice a Jakoubka z Oponešic.¹⁶

Následující roky jsou spojeny s poměrně chaotickou situací v dějinách Dlouhé Brtnice. Rozdělení práv a majetků mezi dlouhou řadu zájemců, jak nastínily předešlé doklady, způsobilo značný zmatek a již tak komplikovanou situaci ještě více znepráhlednilo. Dokládají to také následující zmínky. V roce 1392 skupují bratři Beneš a Bohuněk z Hořovic práva na Dlouhé Brtnici od brněnského rychtáře Reichlina, jiného brněnského rychtáře Lezera řečeného Musel, a od znojenského rychtáře Lezera. Stejněho roku prodává mincmistr Martin z Jemnice svůj třetinový podíl na Dlouhé Brtnici Petru z Jevišovic a Šoslínovi z Hrádku. Posledně jmenovaný je zřejmě totožný s dříve uváděným Šoslínem z Lukova. Jak i samo jméno naznačuje, jde o člena zdejšího starého rodu Schoslinů z Dlouhé Brtnice, kteří po odprodeji rodového statku na horním povodí Jihlávky získávají snad lénem, snad zástavou, markraběcí hrad Nový Hrádek na západním Znojemsku, a to spolu s blízkou osadou Lukovem. Od ní, stejně jako od vlastního opevněného sídla v meandru Dyje na rakouských hranicích, nadále odvozují členové rodu svůj přídomek. Příslušnost k markraběcímu dvoru, a to nejen za markraběte Jošta, ale již jeho otce Jana Jindřicha, dokládá i převzetí markraběcího stonařovského statku lénem, jak jsme zmínili již dříve. Je tedy zřejmé, že ani po odprodeji Brtnice se rod Schoslinů z dějin naší obce zcela nestáhl a do osudů Dlouhé Brtnice zasahoval, i když pouze okrajově, ještě v samém závěru 14. století.¹⁷

Zájem zástupců předních moravských měst, stejně jako mincmistra Martina z Jemnice, jinak z Radotic, dalšího z členů soudobého markraběcího dvora, o majetky v Dlouhé Brtnici mohou ukazovat na možný výskyt drahých kovů v blízkém okolí obce a pokusy o jejich získávání. Ostatně známá ložiska stříbra jihlavského rudního revíru sahají až téměř ke Stonařovu, želeťavské rudní pásmo pak až k Předínu a Hladovu. Rýžoviště zlata na Horském potoce a Brtnici u Opatova se území Dlouhé Brtnice téměř dotýkají. Některé nálezy z posledních dob pak ukazují, že ani vlastní Brtnice nemusela v otázce těžby drahých kovů stát zcela stranou. Ovšem husitské války, vypuknuvší v závěru

¹⁶ ZDB VII, s. 180 č. 547, s. 191 č. 741, s. 192 č. 764, s. 203 č. 977.

¹⁷ ZDB VII, s. 206 č. 1042, 1043, s. 207 č. 1054, s. 211 č. 1133, 1134. T. Baletka, Dvůr, rezidence a kancelář moravského markraběte Jošta (1375–1411). Sborník archivních prací XLVI, 1996, s. 412.

druhého desetiletí 15. století proces těžby na dlouhou dobu zastavilo a místy zcela ukončilo.

Předchozí transakce Martina z Jemnice vyvolala nesouhlas Bohuňka z Hořovic a Brtnice, který si zřejmě činil na naši ves větší nárok, než mu příslušel. On sám spolu se svým bratrem Benešem postoupil práva na zboží v Dlouhé Brtnici Hanuši Stubnerovi, který je roku 1392 dále prodává Bareši z Jevišovic a brněnskému měšťanu Hanovi z Olomouce. Jaký byl osud Hanova podílu, nevíme. Bareš z Jevišovic přijímá roku 1406 na tato práva na spolek Svacha z Oslavičky a Václava z Jackova. Tímto záznamem doklady o proměnách Dlouhé Brtnice na celá čtyři desetiletí končí, teprve po ukončení husitských válek a nápravě válečných škod se můžeme s naší vsí setkat znovu, i když za poněkud odlišné majetkové situace.¹⁸

V průběhu husitských válek tedy Dlouhá Brtnice a její majitelé v dochovaných písemnostech nefigurují. Nevíme tak ani, zda se válečné období naší vsi významněji dotklo, případně zda těžké časy nezanechaly na podobě vesnice a zdejšího panského sídla nějaké stopy. Po skončení válek, kdy opět zasедají zemské soudy a jsou otevřeny zemské desky, se s Dlouhou Brtnicí setkáváme znova, i když až s desetiletým odstupem.

V roce 1447, kdy se Dlouhá Brtnice po dlouhé přestávce opětovně navrací na folia zemských desk, ji nacházíme v majetku rodu z Volfířova. Tento rod se již v předchozích staletích angažoval na horním toku Moravské Dyje, především od Dačic až k Nevcehli a v závěru středověku se usazuje také na horním povodí Jihlávky. Předem můžeme poznamenat, že v jeho vlastnictví setrvala Dlouhá Brtnice a její podíly celé další století až do nástupu raného novověku a spojení vesnice s jihlavským městským statkem, jehož součástí se stala již trvale až do konce feudální éry. Zmíněného roku se po vsi psal jistý Mareš, který tehdy prodává Ondřeji ze Slavonic ves Nevcehle s poddanými, svobodným dvorem, rybníky, potoky a dalšími náležitostmi. Současně zapisuje do desk Petrovi z Otrub a jeho manželce Ofce věno 5 kop grošů ročního platu bez tří grošů, vystavené na 9 lánech ve vsi Suché. Ve stejném roce pak přikupuje od Václava ze Zhořce k Dlouhé Brtnici ves Zhořec se vším jejím příslušenstvím.¹⁹

¹⁸ ZDB VII, s. 211 č. 1134, 1144; VIII, s. 240 č. 426.

¹⁹ ZDB XII, s. 366 č. 570, s. 370 č. 616, s. 374 č. 671.

Mareš však nezapomněl na svůj původ. Přestože se ve většině dokladů uvádí s přídomkem z Brtnice, či Dlouhé Brtnice, příležitostně užívá také původní predikát z Volfířova. S ním figuruje i v deskovním zápisu z roku 1447, kdy přijímá svého syna Erasma z Dlouhé Brtnice s jeho potomky na spolek na své zboží v Řečici. Proti tomuto vkladu ovšem protestoval Augustin z Řečice, který předmětný majetek pokládal za své vlastnictví.²⁰

Po dobu následujících dvou desetiletí zmínky o Dlouhé Brtnici a jejích majitelích chybějí. Teprve v roce 1466 se opět setkáváme s dalšími zprávami. Tehdy přijímá Václav z Rozseče Václava z Vydrří a Erasma z Dlouhé Brtnice na spolek na své blížeji nespecifikované zboží. Zatímco s Erasmem jsme se již setkali, v případě Václava si nejsme jistí, zda nejde o Václava z Volfířova, blízkého příbuzného (bratra) Erasma a Mareše z Volfířova a Dlouhé Brtnice. Oba rody navíc užívaly stejné erbovní znamení – dva volské rohy, příbuzenský poměr je tedy více než zřejmý. Objasnění této otázky komplikuje fakt, že doklad z roku 1466 je v dějinách Dlouhé Brtnice druhé poloviny 15. století osamocený, na další zmínky si musíme počkat až do roku 1490. Zde můžeme jasně sledovat kontrast mezi značným množstvím zmínek z šedesátých let 14. století a z doby o století později, kdy jednotnost a neměnnost majetkových poměrů naší vesnice vyústila v absenci písemného materiálu závěru středověku.²¹

V průběhu dalšího čtvrtstoletí vystupuje Dlouhá Brtnice pouze v jediném případě. Roku 1484 figuruje Václav z Volfířova a Dlouhé Brtnice na zápisu k landfrýdu. Tímto listem stvrdil, že nebude narušovat sjednaný zemský mír. Listy vystavovala tehdejší šlechta většinou v místech svého sídla, případně, šlo-li o větší skupinu šlechticů, na některém z blízkých hradů či tvrzí, nebo v zemském městě Brně. Listina Václava z Volfířova místo svého vzniku neuvádí, je však pravděpodobné, že byla sepsána právě na tvrzi v Dlouhé Brtnici.²²

Přestože užívání šlechtických přídomků po Dlouhé Brtnici členy rodu z Volfířova nás může vést k domněnce, že Václav, Mareš i Erazim vlastnili brtnický statek v jeho plném rozsahu, skutečnost byla poněkud odlišná. Dokládá to záznam

²⁰ ZDB XII, s. 379 č. 733, 734.

²¹ ZDB XIV, s. 416 č. 60. J. Pilnáček, Staromoravští rodové, s. 159, 484.

²² MZA Brno, A 1 – stavovské listiny, inv. č. 478.

v zemských deskách z roku 1490, podle kterého vlastnil samotnou vesnici Beneš z Hořovic. Se stejnojmenným zástupcem tohoto rodu ve spojení s Dlouhou Brtnicí jsme se naposledy setkali o století dříve. Po celé 15. století nebyla držba vesnice tímto rodem zaznamenána, nutno však poznamenat, že ani těch několik málo zmínek z tohoto století vlastní vesnici nezachycovalo a k charakteru zdejší držby Volfířovci se ani jedna z nich konkrétněji nevyjadřovala. Je proto pravděpodobné, že páni z Volfířova zde vlastnili pouze místní šlechtická sídla s jejich dvory a dalším příslušenstvím, tzv. dominikál, zatímco poddanská část vesnice – rustikál – nadále setrvala v rukou rohu z Hořovic, a to až do začátku posledního desetiletí 15. století. Zmíněného roku převádí Beneš z Hořovic ves Dlouhou Brtnici a „malú ves Brtničku“ s jejich veškerým příslušenstvím a právy bratrům Marešovi a Václavovi z Volfířova. Proti tomu protestoval Mareš z Hodic, zřejmě zbytečně. Po scelení Dlouhé Brtnice se oba zmínění volfířovští sourozenci zbavují svého majetku ve vsi (Dolních) Němčicích a Dlouhou Brtnici si rozdělují rovným dílem za vzniku dvojice samostatných sídla s příslušnými hospodářskými dvory a dalšími náležitostmi.²³

Zde se středověká minulost Dlouhé Brtnice uzavírá. Další osudy naší vsi a zdejšího šlechtického statku budou přiblíženy v následující kapitole, zaměřené na období tzv. raného novověku, ohraničeného dvacátými roky 16. století a porážkou českých a moravských stavů v osudné bitvě na Bílé hoře u Prahy v roce 1620. Toto století je spojeno nejen z rozsáhlými společensko – ekonomickými proměnami našich zemí, ale také, v případě Dlouhé Brtnice, s definitivní ztrátou dosavadní samostatnosti po spojení jejích jednotlivých podílů s rodícím se jihlavským městským statkem.

²³ ZDB XVI, s. 34 č. 24, s. 36 č. 39.

OSUDY DLOUHÉ BRTNICE V 16. A NA POČÁTKU 17. STOLETÍ

Konec středověku a nástup raného novověku, toto pomyslné a uměle vytvořené rozhraní, spojené s počátečním obdobím 16. století, není vybrán zcela náhodně. Souvisí s nápadnými a zcela zásadními společenskými, kulturními, a především ekonomickými proměnami našich zemí, s nástupem odlišného přístupu ke správě jednotlivých panství. Šlechta a vůbec vlastníci jednotlivých pozemkových statků již nekladou hlavní důraz na finanční zisk formou poddanské renty, ale o zvýšení příjmu se zasazují také vlastním podnikáním, a to jak v zemědělské, tak i výrobní oblasti. Jednotlivá panství a statky se stávají samostatně fungujícími ekonomickými jednotkami s nově budovanými rybníky, doly, posléze pivovary a hospodářskými dvory. Jedním z prvních rodů, které tento proces v našich zemích včetně velké části odstartovali, byli Pernštejnové, jejich rybníkářství na jihočeském Hlubocku a v okolí Pardubic inspirovalo později nejvýznamnější rybníkáře raného novověku, pány z Rožmberka a na jižním Jihlavsku v širším okolí Telče a Želetavy i jejich vedlejší rodovou linii – pány z Hradce. Již v průběhu druhé půle 15. století obnovuje bohatá šlechta také staré stříbro- a zlatonosné doly na svých majetcích a od počátku 16. století zakládají také celou řadu pivovarů na venkovských statcích i ve městech. Ovšem tento proces se netýkal pouze šlechty. Obdobně se k novým změnám, kromě církve, postavila také celá řada královských měst, mezi jinými také Brno a rovněž i Jihlava. S vrchnostenským podnikáním Jihlavy jsou úzce spojeny také novověké dějiny naší vsi. Konkrétní písemné zmínky však známe pouze do doby, kdo dochází k připojení obou dílů Dlouhé Brtnice s Jihlavou, poté však až do začátků třicetileté války zcela mizí.

Zde však poněkud předbíháme. V letech, spjatých s pomyslnou hranicí přelomu středověku a novověku, dosud Dlouhá Brtnice setrvávala v rukou členů místního šlechtického rodu, píšícího se dříve z Volfířova a pečetícího dvojicí volských rohů ve štítu. Nejpozději od doby, kdy se po ní píší bratři Václav a Mareš z Volfířova, byla rozdělena, i když některé stopy svědčí, že k rozdělení vsi na dva podíly došlo již mnohem dříve. Na jedné z částí seděl v roce 1533 Burian z Volfířova, který tehdy prodal Burianu z Valdštejna a na Brtnici část dlouhobrtnického zboží, jak sám Volfířovec píše, „kteráž mi se jest po otci mém a strýci na díl můj podle cedule dostalo, totižto ves všecku, kteráž slove Malé Brtničky, i s mlýnem, ves pustú Stančice, lesy, kteříž slovú Stančičští, rybník Říský s potrubím, rybník Myší kout na Zhorci s potrubím, rybník u Malých Brtniček s potrubím, rybník Nový na Zhorci s potrubím, rybníček malý na Zhorci s potrubím, rybník Rotaychyl s potrubím, rybník Vidlák s potrubím, v lesích potok u Malých Brtniček až do hranic martinických“, a to spolu s dalšími náležitostmi a příslušenstvím. Zajímavé jen, že značný podíl odprodávaného majetku tvořily rybníky. Z osad se zde kromě Brtničky setkáváme s trojicí zaniklých vesnic, z nichž například Martinic se převod dotýká pouze okrajově. Zaniklým sídlištěm v nejbližším okolí Dlouhé Brtnice věnujeme v této publikaci samostatnou kapitolu, kde se jejich osudům vrátíme.²⁴

Ve třicátých letech 16. století byla vlastní Dlouhá Brtnice v držení dvou volfířovských sourozenců – Jiříka a Erazima z Volfířova. Jak ukazují další dokumenty, oba si vesnici rozdělili se značnou pravidelností. Zatímco Jiřík vlastnil severní řadu domů, při jejichž okraji si vystavěl své sídlo – dvůr (pokud zde neexistoval již dříve), Erazim využíval starou tvrz s dvorem v jižní řadě domů, která byla tehdy jejím příslušenstvím. Dokládají to nejen prodejní smlouvy z té doby, ale i základní urbář Jiříkova statku, vyhotovený při odprodeji jeho podílu někdy na přelomu dvacátých a třicátých let 16. století.

Již v první polovině třicátých let tedy dochází k postupnému zániku dosud suverénního brtnického statku. Proces začíná odprodejem severního dílu vesnice nedlouho před rokem 1535. Ještě krátce před tím, roku 1529, přiznává Jiřík z Volfířova listem sepsaným na Dlouhé Brtnici dluh Elišce z Chrastovic a Janu Broncovi z Chrastovic ve výši 250 kop grošů. Listinu pečetili kromě vydavatele ještě další šlechtici

²⁴ ZDB XXIV, s. 222 č. 70.

z blízkého okolí – Heřman z Rochova a na Okříškách, Jindřich Hroch z Pošné a na Heralticích, Mikuláš Klouzar z Rynárce a na Slavíkovcích, Mikuláš Radkovec z Mírovic a na Batelově, Zikmund Beránek z Petrovce a na Přísece a rovněž i Erazim z Volfířova na Dlouhé Brtnici. Krátce poté však Jiřík svůj díl dlouhobrtnického statku prodává. List o převodu se, podobně jako i prodejní smlouva na druhý díl Dlouhé Brtnice, dochoval v originální verzi v rozsáhlém listinném souboru jihlavského městského archivu. Jeho obsah však známe také i díky podrobným zápisům v zemských deskách, které nám vydatně posloužily i v minulých staletích.²⁵

Z jejich obsahu však víme, kdy došlo k vložení transakce do desk, z listiny pak známe dataci jejich skutečné realizace. Zatímco k prodeji došlo již roku 1532, do desk byla transakce vložena teprve o tři roky později. V deskách nacházíme ihned po sobě jak vklad dílu statku Jiříkem z Volfířova Jetřichovi Dobrovodskému z Dobré Vody, tak i Jetřichův převod získaného zboží městu Jihlavě. Oboje k roku 1535. Jetřich Dobrovodský, tehdy hejtman telečského panství, užíval ve svém erbu znamení raka. Zda měl zisk podílu v Dlouhé Brtnici sloužit k založení nového rodového panstvíčka nebo byl pouze prostředkem k posílení vztahů s jihlavskou správou, nevíme. V každém případě záznam o prodeji přináší detailní pohled na podobu severního dílu vesnice, který si ještě později rozšíříme dochovanými urbárem tohoto zboží.

Severní díl Dlouhé Brtnice, který Jiřík z Volfířova prodává Jetřichovi Dobrovodskému z Dobré Vody, obsahoval „puol vsi, kteráž slove Dlúhá Brtnice, i s dvorem, na kterémž někdy Mareš z Olfěřova byl, a krčmu vejsadní od starodávna i s pivovarem tak, aby žádná jiná krčma tu v Dlúhé Brtnici nebyla, i s mlýnem, kromě tej louky, kteráž leží pod týmž mlýnem v chobotě nad rybníkem páně, kterýž jsem profrajmarčil urozenému pánu, panu Burianovi z Valdštejna a na Brtnici, za rybníček na Zhorci, kterýž slove Myší kout, že ta louka při pánu a erbích jeho dědičně zuostati má i nyní i na budúci časy a ten rybníček, kterýž jsem vyfrajmarčil ode pána za tu louku, též zase má k dílu tomuto , kterýž mi se jest na díl po otci a strýci dostal, nyní i na budúci časy dědičně zuostati má, puol vsi pusté Zhořce i s lesy, puol vsi pusté Loučky s rybníkem“ a další pozemky a náležitosti. Opět se zde setkáváme se zdůrazněním významu rybníků na statku a jejich opakovanými majetkovými proměnami. Hned

²⁵ SOkA Jihlava, Městská správa Jihlava. Listiny, inv. č. 392, 408.

následující vklad v zemských deskách dokládá převod zmíněného dílu statku Jetřichem Dobrovodským „purgmistru a radě města Jihlavy“. Tím se část naší vesnice dostává definitivně do vlastnictví města, kam náležela po několik dalších století.²⁶

Základem pro takto vyhotovený obsah prodejní smlouvy byl odhad Jiřikova podílu Dlouhé Brtnice, který se, na rozdíl od mnoha jiných, zcela výjimečně dochoval až do současnosti. Je to způsobeno jeho uložením mezi archivními materiály města Jihlavy. Odhad či urbář zaznamenává nejprve přehled domů, které k prodávané části Jiřika z Volřífova náležely, poté se věnuje zdejšímu vrchnostenskému majetku.

Ve třicátých letech 16. století tedy severní díl Dlouhé Brtnice sestával z těchto usedlostí:

- Pavel Upanetlů – 1/2 lán
- Petr Pavlíků – 1/2 lán
- Hájek – 1/2 lán
- Škoda – 1/2 lán
- Škodův zeť – 1/2 lán
- Ambrož – 1/2 lán
- syn Kovářů – 1/2 lán
- Prokeš – 1/2 lán
- Beneš – 1/2 lán
- Bednář – 1/2 lán
- Mrázek – 1/2 lán
- Duchek – 1/2 lán
- Kovář – 1/4 lán
- Ondráček – 1/4 lán
- Řepa – podsedek
- pustý 1/4 lán
- pustý 1/4 lán
- krčmář
- Vávra mlynář

²⁶ ZDB XXIV, s. 234 č. 102, 103.

Osadníci z této části platili půlročně 5 grošů 5 denárů (půllány), 3 groše (čtvrtlány) a 2 groše (podsedek). Krčmář odevzdával z krčmy v půlročních termínech po 24 groších, mlynář po 18 groších.

Z dominikálního majetku je zajímavý především „dvůr panský, na kterémž jest byl pan Mareš, jest k němu lán polí a dědin polovice od tvrze, což k Dlouhé Brtnici lesů náleží, týž polovici lesů.“

Pololánící robotovali 2 dny v roce s potahem, s 2 ženci po celý den, půl dne byli povinováni sečením trávy, a dále přivezením po jednom vozu žita, ovsa a sena. Držitelé těchto gruntů museli půl dne hrabat seno, půl dne vázat oves a třít len, plít pole a kopat řepu, hospodyně musely z panského lnu napříst loket plátna. K naturálním dávkám těchto gruntů patřilo i odevzdání 3 slepic, 10 vajec a 1 syra. Čtvrtlánové grunty měly vyměřeny téměř stejné roboty, s výjimkou pouze poloviční délky orby a dodání jednoho žence. V naturáliích dávali 2 slepice a 5 vajec. Poddaní platili také z obdělávaných polí na pustém Zhořci a Loučkách, a to 13 kop grošů. Z užívání lesa dávali 4 kopy grošů, z potoka 2 kopy.

K podílu Jetřicha Dobrovodského patřily následující rybníky:

- Nový – vsází se 70 kop
- Mlejnský – vsází se 33 kop
- Na Zhořci – vsází se 35 kop
- Nad Sedláčkovy – vsází se 10 kop
- Za dvorem – vsází se 10 kop
- Bílé hlíny – vsází se 8 kop

K tomuto zboží patřil také jeden haltýř, tedy uměle vykopaná vodní nádrž. Vlastník statku rovněž připomíná, že „v mých lesích času letního i zimního bývá zvěře dosti.“

Je tedy zřejmé, že přestože hlavní součástí zboží Jiříka z Volfířova byla severní strana Dlouhé Brtnice s tamním dvorem, pronikaly sem i některé majetky jižního dílu. K

nim náleželo například společné vlastnictví některých příslušenství tvrze, náležející jinak k jižnímu dílu Erazima z Volfířova, a lesních pozemků.²⁷

I po odprodeji severního dílu Dlouhé Brtnice přetrvávala její jižní část ještě po nějakou dobu v soukromém vlastnictví. Správním a sídelním centrem tohoto podílu byla i v těchto letech zdejší opevněná tvrz s přilehlým hospodářským dvorem. Přestože druhý díl tvrzí nedisponoval, jeho ekonomickou stránku rozšiřovala hospoda s pivovarem, jehož produkty zřejmě užíval i vlastník jižního dílu. A ještě další rozdíl mezi oběma partiemi Dlouhé Brtnice doba první poloviny 16. století nabízí – k odprodeji jižního dílu se sice nedochoval příslušný urbář, zato máme k dispozici, podobně jako u předchozí části, originální prodejní smlouvy.

Ještě roku 1537 směňuje Erazim z Volfířova a na Dlouhé Brtnici, vlastník druhé části naší vsi, s purkmistrem a radou města Jihlavy loučku za pozemek u Dlouhé Brtnice, aby mohl rozšířit rybník zvaný Poláckovský. Zástupci města Jihlavy zde již vystupují v roli vlastníka druhého dílu vesnice. O rok později, v dubnu 1538, však Erazim z Volfířova prodává jistému Valentinu Pražákovi, obyvateli města Jihlavy (případný měšťanský stav zde není zmíněn, a to ani v záznamu v zemských deskách), „své vlastní a dědičné zboží, totižto tvrz v Dlouhé Brtnici s dvorem a puol vsí Dlouhé Brtnice, puol vsi pusté Loučky, s lidmi platnými i neplatnými“ a dalšími náležitostmi a pozemky. Ve srovnání je výčet příslušenství jižního dílu zdejšího statku v porovnání s předchozím nápadně skromnější. Disponuje sice tvrzí, ovšem jeho další příslušenství se omezuje pouze na přímé hospodářské zázemí panského sídla. Součástí prodeje byly i reálie, které Erazim krátce před tím koupil od Buriana z Valdštejna. Smlouva však neuvádí, že součástí tohoto podílu byl až do začátku dvacátých let také sousední Pavlov, který tehdy přechází pod Telč. Ještě roku 1522 však tamní rychtář Hanzl oznamuje, že jej jeho dřívější pán „pan Erazim z Wolfěřova a v Dlouhé Brtnici pod pána JMti z Hradce propustil“. Jižní díl Dlouhé Brtnice tak byl ještě v prvních desetiletích 16. století mnohem rozsáhlejší, než nám nabízejí prodejní smlouvy z konce třicátých let.²⁸

²⁷ SOkA Jihlava, Městská správa Jihlava do r. 1848, Vrchnostenský úřad, inv. č. 1. MZA Brno, G 371 – Jaroslav Novotný – Opisy moravských urbářů, inv. č. 105.

²⁸ ZDB XXVI, s. 283 č. 51. AČ XI, s. 444 č. 260. SOkA Jihlava, Městská správa Jihlava. Listiny, inv. č. 454.

Stejně jako nový vlastník severního dílu vsi, ani Valentin Pražák si držby Dlouhé Brtnice příliš neužil. Již v roce 1542 svůj zdejší podíl prodává městu Jihlavě. Rozsah zboží se od předešlého nelišil. Uvedeného roku jsou tedy oba dosud samostatné díly Dlouhé Brtnice opětovně spojeny, tentokrát však pod správou rozvíjejícího se městského velkostatku. Jeho podoba byla ve čtyřicátých letech 16. století v podstatě ukončena, do jeho úplného rozsahu zbýval pouze zisk Popic, Rosic, Cerekvičky a Čížova, tedy několika vesnic v okolí Vílance. Blízké okolí Stonařova bylo k Jihlavě připojeno již roku 1531, tedy ještě dříve, než město kupuje severní díl Dlouhé Brtnice, tedy statek Jiříka z Volfířova.²⁹

Dlouhá Brtnice tak nedlouho před polovinou 16. století natrvalo zakotvuje pod křídly významného královského města – nekorunované metropole Vysočiny. Stává se tak v době, kdy dochází k opětovnému obnovování někdejší hornické slávy Jihlavy. Zda s tímto souvisí i vznik městského statku, do značné míry se svým rozsahem kryjící se stříbrnosnou oblastí v povodí Jihlávky, není známo.

Uklidnění válečných poměrů po husitských a uherských válkách 15. století poskytlo vhodnou příležitost k obnově dříve tolik významného jihlavského dolování. Rovněž významný rozvoj báňské techniky, ovlivněný spolu s novým způsobem vedení důlních děl vlnou nově příchozích horníků a těžařů z oblasti Saska, umožnil opětovně otevřít celou řadu dávno zasutých děl, stejně jako ražbu nových a průzkum vzdálenějších poloh jihlavské stříbrnosné oblasti, především jižně od města. K tomu přispěl také zisk některých území v jižní části jihlavského regionu, bohatých na zřejmě i dříve těžená ložiska stříbra. Nové doly („Ranzergrub“) byly tehdy založeny severně až severozápadně od Rančířova. K „Rančířovskému pohoří“ náležela také i oblast kolem Vílance a Beranovce. Počátky obnovené těžby datují první důlní propůjčky z roku 1515. Tehdy však do zřízení skutečného jihlavského městského statku zbývaly téměř dvě desítky let.³⁰

Jak daleko směrem k jihu tehdy těžba probíhala, není známo. Na jihlavskou těžební zónu zde navazovala želetavská těžební oblast, a především její severní díl v okolí Hor a Předína. Zdejší území je spjato zejména s těžbou zlata, a to jak obvyklým způsobem formou povrchového či hlubinného dolování, tak i rýžováním. První způsob se

²⁹ ZDB XXVI, s. 305 č. 97. SOkA Jihlava, Městská správa Jihlava. Listiny, inv. č. 463.

³⁰ R. Pisková a kol. Jihlava. Praha 2009, s. 286-287, 295-296.

v blízkosti Dlouhé Brtnice dochoval v podobě stop jihovýchodně od naší vsi a východně od Hladova, druhý připomínají rozlehlé a poměrně mohutné odvaly – sejpy – v korytě Horského potoka a jeho přítoků v prostoru mezi Předínem, Hladovem a Opatovem. Vytěžená ruda byla zpracovávána v tzv. Zlatomlýně východně od Brtničky. Nelze vyloučit, že podobná, i když nepříliš rozsáhlá činnost probíhala také v lesním údolí západně od Dlouhé Brtnice v jižní části katastrálního území Pavlova, kde ji zřejmě připomíná pojmenování Zejfy. Písemné prameny jsou k upřesnění časového průběhu těžby více než skromné a zcela ojedinělé. Více k tomuto tématu napomáhají zjištění z archeologických výzkumů, které řadí dolování drahých kovů v blízkosti naší vesnice do období od druhé poloviny 13. do začátků 15. století. Husitské války zde, stejně jako i jinde na Jihlavsku a v celých českých zemích, slibně se rozvíjející dolování násilně přerušily, na jeho obnovu v případě opatovských sejpů později již nedošlo. Naproti tomu zmíněná hlubinná těžba na jižním Jihlavsku se svého znovuzrození dočkala se závěrem středověku a trvala zde místy až do poloviny 18. století.³¹

Historické osudy Dlouhé Brtnice jsme opustili v době, kdy zdejší území přechází do vlastnictví města Jihlavy. Správa města Jihlavy následně spojuje toto zboží s již dříve získanými osadami, a zřizuje dílem samosprávné území, řízené vrchnostenským úřadem v Jihlavě.³²

Zakoupením vesnic a statků v nejbližším okolí Dlouhé Brtnice a i jinde na Stonařovsku však snahy města Jihlavy po rozšíření svých venkovských držav a tím i zvýšení svých dosavadních příjmů zdaleka nekončily. O pět let po zisku Stonařova kupuje správa města jiné panství, tentokrát situované na druhé straně zemské hranice. Šlo o statek Střítež s tvrzí, dvorem a vesnicemi Stříteží, Ždírcem, Dobronínem a několika zaniklými osadami. Toto území utvořilo v dalších letech českou dobu moravského Stonařova, k němuž připadl i již dříve získaný Kostelec. Obě zboží vedly správu zprvu samostatně, zejména poté, co střítežský statek rozšířilo přikoupení nedalekého městečka Štoky. Toto panství sice setrvalo u Jihlavy pouze krátce, jen do dvacátých let 17. století,

³¹ M. Vokáč, S. Houzar, P. Škrdl, Dolování zlata v širším okolí Hor u Předína na západní Moravě: dějiny výzkumů, historie dolování topografie a archeologie lokalit a přehled geologických poměrů. Stříbrná Jihlava 2007. Studie k dějinám hornictví a důlních prací. Jihlava-Brno 2007, s. 32-39.

³² ZDB XXIV, s. 216 č. 50.

napomohlo však k utvoření dvou jedinečných územněsprávních celků, oddělených tokem řeky Jihlavy, mezi kterými dominoval samotný vlastník – město Jihlava.³³

Na počátku 17. století se rozšiřování městských statků města Jihlavy zastavilo. Příčinou byl odpor moravských stavů proti vlastnictví deskových statků královskými městy. Tehdejší správu obou jihlavských panství – českého a moravského – zajišťovali hejtmani, z nichž český sídlil na tvrzi ve Stříteži, správce moravských statků pak ve Stonařově, kde mu jako obydlí a místo správy sloužila s největší pravděpodobností zdejší mladší tvrz.³⁴

Po celý zbytek 16. století je zřetelný naprostý nedostatek písemných zpráv k osudům stonařovského městského statku spolu s naší vesnicí. Až na soubor gruntovních knih, založených pro jednotlivé obce v polovině 16. století, konkrétnější zmínky chybějí. Můžeme se tak alespoň částečně opřít o obdobné osudy jiného městského statku, náležejícího městu Brnu. Toto zboží, jehož vznik byl zahájen koupí panství Deblín na Tišnovsku v závěru středověku, se v průběhu 16. století rozrostlo o přikoupené statky Kuřim, Lipůvka a Lelekovice. Z množství pramenů, mezi kterými figuruje i soubor velice cenných urbárů, podrobně popisujících jak jednotlivé statky, tak i samotné vesnice, zřetelně vyplývá, že správa venkovských panství města Brna se nijak nelišila od řízení většiny tehdejších šlechtických velkostatků. Centrum správy bylo zřízeno na nově zbudované tvrzi či zámku v Kuřimi, zbylá sídla postupně zanikla. Také ekonomický systém se shodoval se strukturou, zavedenou okolní šlechtou. Stejný způsob tak můžeme předpokládat také v Jihlavě, a to u dvou oddělených majetků na Moravě a v Čechách.

Zatímco správa střítežského statku je v městských knihách jihlavských doložena již od roku 1565, o úřednících ze Stonařova, spravujících také naši Dlouhou Brtnici, hovoří tyto písemnosti teprve od roku 1591. V obou případech pak tyto zmínky pokračují až do roku 1624, poté správci obou statků zcela mizí. Zda to bylo způsobeno odlišným vedením správy jihlavských městských panství, nevíme, můžeme to však považovat za pravděpodobné.³⁵

³³ R. Pisková a kol. Jihlava, s. 282-283. A. Sedláček, Hrady, zámky a tvrze království českého. Díl XII. Praha 1900, s. 173.

³⁴ R. Pisková a kol. Jihlava, s. 283.

³⁵ K. Křesadlo, Městské rady v Jihlavě v 16.-18. století. Vlastivědný sborník Vysočiny. Oddíl věd společenských, 10, 1996, s. 70.

Vraťme se však do doby, kdy brtnický statek přechází z rukou místní šlechty do vlastnictví jednoho z nejpřednějších královských měst českých zemí. Krátce poté získáváme pro přiblížení podoby zdejších sídlišť nový zdroj – pozemkové knihy. Na škodu detailního nástinu však tyto gruntovnice nejsou psány způsobem, obvyklým tehdy u většiny těchto knih, totiž podle jednotlivých gruntů, ale chronologicky. Odděleny jsou pouze samotné obce. Nemůžeme tak spolehlivě načrtnout soupis všech gruntů ve vsích k padesátým letům 16. století, kdy jsou knihy založeny. Zápisy v knihách končí ve dvacátých letech 17. století, jen velice zřídka jsou zaznamenány některé údaje z mladší doby. To do značné míry koresponduje s předpokládanými změnami správy stonařovského statku a s přesunem správy tohoto zboží ze Stonařova do Jihlavy právě v tomto pobělohorském období.³⁶

Absence staršího materiálu, přibližujícího charakter, a především národnostní povahu místního obyvatelstva před připojením naší vsi a vůbec celého Stonařovska k Jihlavě, nedovolují spolehlivě charakterizovat národnostní složení zdejšího obyvatelstva. Ovšem striktní odlišování názvů osad v okolí Stonařova a jejich ustálená německá a česká forma ukazují, že zde až do této doby přetrvávala původní jazyková struktura. Zatímco osadníci severněji umístěných vesnic, k nimž patřila Suchá, Beranovec, Vílanec, Popovice, Rosice, Cerekvička a Rančířov, náleželi s největší pravděpodobností až do zakoupení městem Jihlavou k česky mluvícímu etniku, nejbližší okolí Stonařova řadí tvary názvů vsí Mittendorf (Prostředkovice), a tehdy již opuštěné vesnice Falknov, Regenholz a Pfaffendorf patřily k německému prostředí již od svého vzniku v průběhu 13. století.

Není jisté, zda k přeměně z českého na německé obyvatelstvo za tak krátké období mohla stačit změna vlastníka, kterým se stala převážně německá Jihlava. Tato možnost se zdá jako velmi nepravděpodobná, neboť některé jiné vsi stonařovského, respektive jihlavského městského panství si česky mluvící osazenstvo zachovaly. K nim však náleží z celého jihlavského statku pouze naše Dlouhá Brtnice, v ostatních dokládají nejstarší katastrální operáty z třetí čtvrtiny 17. století čistě německé obyvatele. Ovšem i sem v průběhu dalších století německé etnikum postupně pronikalo, i když v nijak

³⁶ SOkA Jihlava, Městská správa Jihlava do r. 1848, Vrchnostenský úřad, kniha č. 89.

rozsáhlejší míře, podobně jako i do vesnic v těsnějším okolí Jihlavy (například Puklice, Velký Beranov apod.)

Odpověď pro změnu národnostního složení venkovského obyvatelstva můžeme hledat v činnosti, s níž byl život na užším Jihlavsku v průběhu 16. století spjat a která je spojena přílivem německého etnika. Touto činností, o níž jsme se již krátce zmínili, je obnovené důlní podnikání. Zatímco v dobách vrcholného středověku se nejvýznamnější ložiska a těžené polohy stříbra nacházely v těsné blízkosti Jihlavy, převážně jižně od Starých Hor západně a severozápadně od tehdy zakládaného města, dolování raného novověku se soustředilo již na zcela jiné partie, těžbou dosud nevyčerpané a skýtající tak velice nadějná ložiska rud. Tyto partie se nacházely mimo jiné také na jižním Jihlavsku v okolí Rančířova („Ranzergrub“), Vílance a sahaly až téměř k Suché. Již dříve částečně německé Stonařovsko se tak začalo nově měnit přílivem hornického lidu, který během krátkého období v průběhu vrcholící těžby stříbra dokázal razantně pozměnit etnickou strukturu dosavadních vsí. Totéž platí také pro vesnice jihlavského statku, položené na severním Třeštsku, kde se setkávaly s novou těžbou stříbra na jezdovických a třeštských dolech (například Salavice). Dlouhá Brtnice, která jako jediná ležela zcela mimo oblasti obnoveného raně novověkého stříbrného dolování, si původní česky mluvící obyvatelstvo zachovala jako jediná z jihlavského dominia i nadále. Avšak i tam, kde neexistují spolehlivé písemné doklady k těžbě stříbra na území obce, například ve Stonařově, bylo místní osídlení přílivem horníků do okolních vsí značně ovlivněno až do té míry, že v padesátých letech 16. století je národnostní situace jižního Jihlavska již dovedena do své konečné německy mluvící podoby.³⁷

Poslední léta před vypuknutím třicetileté války, spjatá s povstáním českých a moravských stavů, se v regionu kolem Dlouhé Brtnice projevila jen nepatrně. Na vlastním Jihlavsku, k němuž počítáme nejužší obvod města s nejbližšími osadami, se do stavovské vzpoury zapojila celá řada zástupců šlechtického stavu a předních jihlavských měšťanů, z nichž můžeme jmenovat například Jana Hynka z Velínova, vlastníka svobodného dvora v Jeclově, Jana Neumayera z Winterberka, majitele statku Jamné a

³⁷ R. Pisková a kol. Jihlava, s. 295-302. K. Malý, Jihlavský rudní revír – přehled geologie a mineralogie. In: Dolování stříbra a mincování v Jihlavě. Jihlava 1999, s. 24. P. Hrubý, Jihlava – Staré Hory. Archeologický výzkum středověkého důlního úpravnického a obytného areálu v letech 2002-2006. Příspěvek ke studiu středověkého rudného hornictví. Praha-Brno 2011, s. 32-35.

svobodného dvora na jižním předměstí Jihlavy, případně Martina Leupolda z Löwenthalu, autora známé jihlavské kroniky. Ti všichni byly za svoji účast v povstání postiženi ztrátou majetku, který, v případě výše jmenovaných, se stává základem nově založené jihlavské koleje jezuitů. Částečně zasáhla pobělohorská konfiskace také vlastníky sousedního panství Třešť Vencelíky z Vrchovišť. Brtničtí z Valdštejna, majitelé rozsáhlého brtnického velkostatku, o své majetky přicházejí a dominium přechází do rukou italského rodu Collalto, jehož potomci zde zůstávají po více než další tři století.

Začátek třicetileté války však uzavírá období, kterému je věnována tato kapitola. Další osudy Dlouhé Brtnice v průběhu dalších let 17. století tak budeme sledovat v následující části této publikace.

DLOUHÁ BRTNICE V PRŮBĚHU 17. STOLETÍ

První roky třicetileté války probíhaly na Jihlavsku ve znamení výrazného hospodářského propadu. Městská ekonomika vlivem narůstajících dluhů a úvěrů zbankrotovala. V roce 1630 činila dlužná částka, kterou bylo město svým věřitelům povinováno, dva a půl milionu zlatých, což na svoji dobu představovalo ohromující sumu. Přes jisté pokusy o urovnání však byla uhrazena jen malá část, větší díl dluhu i nadále zůstával nedořešen.

Z tohoto období nemáme konkrétnější zmínky o stonařovském městském statku, k němuž tehdy Dlouhá Brtnice od jejího připojení k Jihlavě náležela. Ve čtyřicátých letech 17. století zasáhla Jihlavu tzv. švédská okupace, kdy bylo město obleženo švédskými vojenskými oddíly. Ty obsadily význačnější polohy v okolí města, stejně jako některé předměstské části, například Špitálské předměstí. Přes všechny snahy císařských vojsk a měšťanů samých se však v polovině března roku 1645 podařilo Švédům proniknout do města a obsadit je. Následně poté se Jihlava stává významným bodem švédské armády v rozsahu od Znojma k Velkému Meziříčí a dále až k Bystřici nad Pernštejnem. V důsledku toho se Švédové snaží přeměnit město na moderní pevnost, chránící jejich nadvládu nad uvedeným územím, stejně jako nad důležitou trasou, spojující Prahu s Dolními Rakousy a Vídní, ve středověku známou pod pojmenováním Haberská cesta, později nahrazenou císařskou silnicí, procházející rovněž naší vsí. Velká část předměstské zástavby Jihlavy byla tehdy zbořena, jak kromě dochovaných písemností názorně dokumentují i soudobé mapy a plány města. V jejím místě následně vzniká rozsáhlá bastionová pevnostní soustava. Obsazení Jihlavy trvalo až do prosince

roku 1647, kdy do města vpadla císařská vojska a po následném jednání Švédí Jihlavu opouštějí.³⁸

Do dějin širšího regionu se obsazení Jihlavy zřejmě promítá pouze formou zvýšených požadavků od poddanských vesnic a městeček jihlavského městského statku. Jiné konkrétní doklady chybí. V následných letech dochází k postupné obnově válečných škod, částečně zpustlé město se postupně opět zalidňuje, vypálené a opuštěné domy jsou opět vystavěny. Přesto se však proces obnovy a náprav vlekl po celou druhou polovinu 17. století, uspokojivých výsledků dosáhl teprve na počátku následujícího století, kdy se Jihlava opět stává jedním z největších měst na tehdejším území historické Moravy.

Konkrétnější podklady k rozsahu a poválečném stavu obcí jihlavského městského statku nacházíme teprve krátce po polovině 17. století v materiálech tehdy zavedeného tzv. lánového rejstříku. Tento zdroj náleží k prvním katastrům, registrujícím v následujících stoletích povahu poddanské a posléze veškeré zemědělské půdy.

Hospodářská situace válkou poničených českých zemí s vypálenými a zplundrovanými statky, částečně nebo zcela opuštěnými vesnicemi a městy, zanedbanou nebo naprosto zničenou ekonomickou strukturou si vynutila krátce po polovině 17. století urychlenou nápravu. Jednou z forem, jak zajistit dostatečný příjem financí bylo sjednocení zemské berně, vypočítané podle nového systému. K zavedení stabilních daňových příjmů z jednotlivých panství bylo přistoupeno k co nejpřesnějšímu zmapování skutečného stavu poddanské půdy. Nutno říci, že první pokusy nebyly vždy zcela úspěšné.

Přestože výpočet daně byl jedním z hlavních důvodů k zavedení nejstarších katastrů, dalším přínosem tohoto postupu byl rovněž soupis poddaných a současně revize škod po skončení třicetileté války. Díky tomu získáváme zásadní pramen k poznání poválečného stavu řady vesnic a měst, i když nelze tyto zdroje pokládat bezesbytku za věrohodné a přesné.

Zatímco v Čechách probíhá tzv. berní rula již před polovinou padesátých let 17. století, na Moravě je přistoupeno k revizi teprve v roce 1656. Jejím výsledkem, vyhotoveným do roku 1657, byl první elaborát tzv. lánového rejstříku. Nezůstalo však u jediného. Již krátce po jeho dokončení se objevují první nedostatky a chyby, které si při

³⁸ R. Pisková a kol. Jihlava, s. 346-351.

jejich nárůstu vynutily vyhotovení opravné verze. Její zpracování probíhalo v letech 1669 až 1679. Poté byly oba elaboráty spojeny do jediného a první verze byla, až na některé výjimky, zničena.

Výrazným kladem spojení obou verzí lánového rejstříku je zvýraznění rozdílu v osídlení Moravy a jejích částí mezi padesátými a sedmdesátými lety 17. století. Jsou zde patrný především změny, k nimž v mezidobí došlo. Ve výsledku tak můžeme sledovat stav vesnic a měst krátce po skončení třicetileté války a porovnávat její pozdní důsledky na pustnutí některých usedlostí i celých vsí. Obdobné změny v nevelkém rozsahu spatřujeme také ve výčtu domů Dlouhé Brtnice v průběhu třetí čtvrtiny 17. století, mezi léty 1657 a 1678. Následující přepis obou lánových rejstříků uvádíme v podobě, jak je zaznamenává dochovaný elaborát. První jméno zachycuje stav z roku 1678, druhé pak ze staršího období, tedy z roku 1657. Pokud je uvedeno pouze jediné jméno, znamená to, že v mezidobí nedošlo ke změně majitele gruntu. Na rozdíl od pramene je pouze připojeno popisné číslo podle číselné evidence, zavedené v roce 1771, a poté užívané v jen málo pozměněné podobě v podstatě dodnes:

Celolány:

Matěj Běhounek od Bartl Miksche - pole v 10 tratích, 43 měřic 4 osminky II. třídy, 43 měřic 4 osminky III. třídy (později zrušen)

Vávra Šlapal od Václav Živný - pole v 4 tratích, 45 měřic II. třídy, 45 měřic III. třídy (čp. 26)

Martin Vybíral od Petr Vybíral - pole v 9 tratích, 32 měřic II. třídy, 32 měřic III. třídy (čp. 20)

Půllány:

Václav Černý od Mikuláš Černý - pole v 8 tratích, 20 měřic 4 osminky II. třídy, 20 měřic 4 osminky III. třídy (čp. 33)

Jakub Volař od Václav Živný - pole v 8 tratích, 20 měřic 4 osminky II. třídy, 20 měřic 4 osminky III. třídy (čp. 11)

Ondra Melchar od Jan Melchar - pole v 7 tratích, 20 měřic II. třídy, 20 měřic III. třídy (čp. 14)

Tomáš Šlapal od Matěj Běhounek - pole v 8 tratích, 22 měřic II. třídy, 22 měřic III. třídy (čp. 15)

Petr Novák od Mates Novák - pole v 10 tratích, 20 měřic 4 osminky II. třídy, 20 měřic 4 osminky III. třídy (čp. 13)

Pavel Kovář od Martin Kovář - pole v 10 tratích, 19 měřic II. třídy, 19 měřic III. třídy (čp. 10)

Petr Kalvoda od Matěj Kalvoda - pole v 8 tratích, 20 měřic II. třídy, 20 měřic III. třídy (čp. 4)

Matěj Fortelný od Pavel Fortelný - pole v 10 tratích, 20 měřic II. třídy, 20 měřic III. třídy (čp. 3)

Petr Prokop od Petr Mautsch - pole v 9 tratích, 21 měřic 4 osminky II. třídy, 21 měřic 4 osminky III. třídy (čp. 2)

Lukáš Kurka od Petr Kurka - pole v 6 tratích, 21 měřic 4 osminky II. třídy, 21 měřic 4 osminky III. třídy (později zrušen, pozemky připojeny k hospodě)

Vít Novák od Pavel Suchý - pole v 11 tratích, 22 měřic II. třídy, 22 měřic III. třídy (čp. 39)

Melichar Černý od Matouš Siemandl - pole v 8 tratích, 16 měřic 4 osminky II. třídy, 16 měřic 4 osminky III. třídy (čp. 38)

Jakub Kalvoda od Vít Adam - pole v 9 tratích, 21 měřic 4 osminky II. třídy, 21 měřic 4 osminky III. třídy (čp. 36)

Hans Jakob od Jakub Černý - pole v 9 tratích, 18 měřic 4 osminky II. třídy, 18 měřic 4 osminky III. třídy (čp. 32)

Václav Tichý - pole v 8 tratích, 22 měřic II. třídy, 22 měřic III. třídy (čp. 28)

Čtvrtlány:

Vít Plat od Jindřich Mlynář, mlýn s 1 složením - pole v 1 trati, 10 měřic 4 osminky II. třídy, 10 měřic 4 osminky III. třídy (čp. 59)

Ondra Doležel od Štěpán Teml - pole v 6 tratích, 8 měřic II. třídy, 8 měřic III. třídy (čp. 45)

Jakub Kříž od Havel Simandl - pole v 7 tratích, 8 měřic II. třídy, 8 měřic III. třídy (čp. 51)

Bartoň Dopka od Jíra Dopka - pole v 7 tratích, 11 měřic II. třídy, 11 měřic III. třídy (čp. 49)

Domky s pozemky:

Ondra Pinder od Řehoř Pinder - pole v 3 tratích, 3 měřic 4 osminky II. třídy, 3 měřic 4 osminky III. třídy (čp. 27)

Domky bez polí:

Václav Svoboda od Matěj Kovář (čp. 58)

Nově od roku 1657 osedlé půllány:

Vít Novotný má od roku 1667 starý pustý Šebesty Sadáka - pole v 8 tratích, 20 měřic II. třídy, 20 měřic III. třídy (čp. 29)

Tomáš Bednář má od roku 1671 starý pustý Pavla Plíchala - pole v 7 tratích, 22 měřic II. třídy, 22 měřic III. třídy (později zrušen)

Nově od roku 1657 pusté celolány:

Matouš Steffl roku 1659 zemřel - 43 měřic 4 osminky II. třídy, 43 měřic 4 osminky III. třídy (čp. 18)

Jakšův grunt, majitel roku 1662 zemřel - 44 měřic II. třídy, 44 měřic III. třídy (čp. 6)

Půllány:

Tomáš Nechvátal roku 1662 sběhl - 22 měřic II. třídy, 22 měřic III. třídy (čp. 9)

Čtvrtlány:

Nechvátalův grunt, majitel roku 1659 zemřel - 8 měřic 4 osminky II. třídy, 8 měřic 4 osminky III. třídy (čp. 52)

Martin Sadek roku 1663 zemřel - 9 měřic II. třídy, 9 měřic III. třídy (čp. 24)

Staré pusté půllány:

Jakub Volař - 21 měřic 4 osminky II. třídy, 21 měřic 4 osminky III. třídy (čp. 22)

Martin Čolpík - 21 měřic II. třídy, 21 měřic III. třídy (čp. 5)

Jan Popelář - 20 měřic 4 osminky II. třídy, 20 měřic 4 osminky III. třídy (později zrušen, pozemky připojeny k hospodě)

Pavel Sobotka - 21 měřic 4 osminky II. třídy, 21 měřic 4 osminky III. třídy (později zrušen, pozemky připojeny k hospodě)

Diviš Očenáš - 19 měřic 4 osminky II. třídy, 19 měřic 4 osminky III. třídy (čp. 34)

Pavel Sobotka - 20 měřic II. třídy, 20 měřic III. třídy (čp. 17)

Čtvrtlány:

Martin Výhonek - 10 měřic II. třídy, 10 měřic III. třídy (čp. 55)

Domky bez polí:

Tomáš Novák (později zrušen)

Nechvalův grunt (později zrušen)

Martin Caha (později zrušen)

Vávra Tkadlec (později zrušen)

Přehled domů názorně ukazuje rozsah škod, které v Dlouhé Brtnici třicetiletá válka způsobila. Vesnice tehdy představovala se svými 42 domy druhou největší obec celého velkostatku. Předstihl ji pouze Stonařov, který byl také již od vrcholného středověku městečkem a tedy i centrem statku. To si ostatně uchoval ještě po téměř celé první století svého trvání pod jihlavským velkostatkem. Ten tehdy disponoval 65 usedlostmi. Další vsi na panství byly již mnohem menšího rozsahu. K těm největším patřily Suchá, Kostelec, Salavice a Vílanec, disponující zástavbou o 20 až 24 domech. Také v uvedených vsích zanechala předchozí válka své stopy. Přibližně polovina domů v tamních obcích byla ještě v padesátých letech 17. století pustá. Výjimkou byl Kostelec, kde není doložená žádná pustá usedlost. Také Stonařov nebyl válkou výrazněji postižen. Z celkového počtu zdejších domů bylo v roce 1657 pustých „pouze“ 13. Podobně je tomu i v Dlouhé Brtnici, kde z uvedených 42 domů bylo v padesátých letech 17. století pustých pouze 13, z toho ve čtyřech případech se jednalo o drobné domky, které byly opouštěny průběžně po celé historické období bez ohledu na případný válečný stav. Do roku 1678 však zpustlo dalších pět gruntů. Z toho ovšem za zcela opuštěné můžeme pokládat jen jeden, jehož majitel v roce 1662 sběhl. Zbylé nově zpustlé domy jsou do této kategorie zařazeny pouze z důvodu úmrtí hospodáře. Zbylá rodina pak po jistou dobu nebyla schopna vykonávat předepsané práce a odvádět platy a dávky ve vyměřené výši. Takové grunty bývaly tehdy označovány jako pusté, i když k jejich úplnému opuštění ve skutečnosti nedošlo. Obnova osídlení v Dlouhé Brtnici se protáhla na několik dalších

desetiletí, původní stav, s výjimkou zmizelé čtveřice domků, máme zachycen až v polovině 18. století.³⁹

Zástavbu Dlouhé Brtnice tehdy tvořily domy téměř výlučně zemědělského zaměření a v tomto směru i různého rozsahu. Lánový rejstřík zaznamenává 5 celolánů, 24 půllánů, 6 čtvrtlánových gruntů a jeden podsedek. Tento stav doplňovalo 5 domků bez polí, jejichž vlastníci se živili především řemeslem, případně nádenickou prací, a jeden mlýn s čtvrtlánem polí. Jednotlivé typy usedlostí byly v zástavbě Dlouhé Brtnice rozmístěny značně nepravidelně, i když značná převaha půllánových usedlostí tomu jistou formu dávala. Grunty byly soustředěny ve dvou řadách, vymezujících od severu a jihu rozlehlou návěs. Na koncích obou řad se dříve nacházela šlechtická sídla, z nichž do poloviny 17. století přetrval pouze dvůr v severní řadě, tehdy spravovaný v režii jihlavského velkostatku. Je zřejmé, že zástavba nebyla dosud porušena zemskou silnicí, jako tomu bylo od poloviny 18. století, i když již tehdy se začal severojižní komunikační směr v zástavbě postupně projevovat.

Ani vnitřní plocha návsi nebyla již v polovině 17. století zcela volná. V její západní části se nacházel Návesní rybník, ve východní pak grunty 49, 51, 52 a 55, každý se čtvrtlánem polí. V průběhu dalšího století se návěs začala dále zaplňovat.

Po celý zbytek 17. století napravoval majitel naší vesnice – město Jihlava – především vlastní škody, utrpěné v průběhu třicetileté války, především v jejím závěru. Obce městského statku na Stonařovsku tak stály po zbytek tohoto století poněkud stranou zájmu. Pozornost vlastníka se k nim opět navrátila teprve s nástupem dalšího století, jak si přiblížíme v následující kapitole.

³⁹ MZA Brno, D 1 – lánové rejstříky, inv. č. 258.

PROMĚNY DLOUHÉ BRTNICE V 18. A 19. STOLETÍ

Na počátku nového století se poměry na Jihlavsku pozvolna navracely k normálu. Válkou a švédským zábořem silně poškozená Jihlava se konečně stabilizovala, pozornost městské správy se tak mohla s větší intenzitou upřít na rozvoj městského velkostatku. Ten se na české části oddělením Stříteže a Štoků ve dvacátých letech 17. století sice výrazně zmenšil, jeho moravská polovina však zůstávala nadále nezměněna.

Stav ekonomiky jihlavského panství v první půli 18. století zachycuje sumárně vedený urbář, vyhotovený v roce 1726. Podle jeho údajů odváděli poddaní Dlouhé Brtnice tehdy celkově 8 zlatých a 2 krejcarů. Další poplatky odváděli někteří zdejší obyvatelé za pronajaté vrchnostenské pozemky – polnosti a louky. Z naší vsi platili toho roku 10 zlatých 24 krejcarů. Obec odevzdávala na sv. Michaela 1 zlatý 15 krejcarů za sýr. Nájemce panské pily pod Dlouhou Brtnicí dával ročně do vrchnostenské kasy 4 zlaté 40 krejcarů. Plat šel také z obou zdejších poddanských mlýnů. Horní mlynář platil 3 zlaté 30 krejcarů, dolní pak 4 zlaté 40 krejcarů ročně. Hostinský dával 75 zlatých, což bylo ve srovnání s tehdy existujícími panskými hospodami ve Stonařově nebo ve Vílanci výrazně méně. Stonařovský hostinský dával dokonce dvojnásobek, vílanecký pak 110 zlatých. Menší dávky měl vyměřeny pouze hostinský ze Salavic, který platil 30 zlatých ročně. Naturální dávky sestávaly z činže, vyměřené ve slepicích a vejcích. Z Dlouhé Brtnice bylo dáváno 23 slepic a jedna kopa vajec.

Od začátku 18. století dochází na panství rovněž k rozvoji panských podniků, provozovaných vrchnostenským úřadem buď ve vlastní režii, nebo formou nájmu. Nárůst nových panských dvorů se Dlouhé Brtnice netýkal. Zdejší dvůr pocházel ještě ze starších

dob, kdy představoval sídlo vlastníka jedné z částí zdejšího vladyckého statku a jako jeden z mála dvorů velkostatku tedy kontinuálně přetrvával již od vrcholného středověku. V nejbližším okolí naší vsi vzniká v roce 1715 dvůr, zřízený na pozemcích pustých vsí Otína a Pfaffendorfu. Další tehdy zřizované vrchnostenské dvory byly od Dlouhé Brtnice poměrně vzdálené. To bylo způsobeno značnou izolací vesnice od hlavního centra panství, umístěné až v jeho okrajové poloze. Území Dlouhé Brtnice na počátku 18. století těsně sousedilo s telečským panstvím na západě (Pavlov), brtnickým velkostatkem na východě (Brtnička, Opatov) a jihozápadě (pozemky zaniklé vsi Veselí, dnešní Nepomuky) a s klášterním panstvím novoříšských premonstrátů (Hladov). Další blízký dvůr Zhořec při jižním okraji Stonařova patřil rovněž k brtnickému panství, přestože historie jeho středověkého předchůdce byla úzce spjata s dávnou minulostí Dlouhé Brtnice.

Současně s dvory vznikaly na panství také nové vrchnostenské hostince. Jako první vzniká nový hostinec ve Vílanci, a to již roku 1709. K výstavbě panského hostince na okraji Dlouhé Brtnice dochází v roce 1723. Součástí hostince bylo také rozlehlé hospodářské zázemí, které areál hospody formovalo do podoby rozlehlého dvora. To také zmátlo některé badatele, kteří bez hlubších znalostí dějin Dlouhé Brtnice pokládali budovy bývalého hostince za vrchnostenský dvůr. Na panství byl rozšiřován také počet dosavadních rybníků, i když v tomto směru nedošlo na území Dlouhé Brtnice oproti původnímu stavu k výraznějším změnám. Vrchnostenskou ekonomiku doplňovaly ještě panské mlýny, z nichž jeden ležel také v naší vsi. Tento mlýn byl v roce 1745 nově vystavěn. Pivo vařila vrchnost zpočátku v někdejším panském pivovaru ve Stonařova, na české části městského velkostatku pak ve Stříteži. Pivovar při severním dílu dlouhobrtnického statku, doložený při jeho prodeji městu Jihlavě, nebyl novým vlastníkem využit a krátce poté zanikl. Později se proti provozům venkovských pivovarů postavili příslušníci jihlavského právovárečného cechu ve snaze zabránit konkurenci. To znamenalo zastavení provozů obou zmíněných pivovarů a jejich následný zánik.⁴⁰

Rozsah Dlouhé Brtnice se ve srovnání s počtem domů v lánových rejstřících od sedmdesátých let 17. do poloviny 18. století téměř nezměnil. Nasvědčují tomu soupisy

⁴⁰L. Peltan, Jihlavské panství za působnosti hospodářského direktoria v letech 1726–1754. Vlastivědný sborník Vysočiny, Oddíl věd společenských, XI, 1998, s. 167–207.

osedlých usedlostí z doby těsně před polovinou 18. století, z roku 1749. Ty jsou zahrnuty do tzv. rektifikačních akt, spojených dosud s mnohem starší lánovou evidencí. Tento materiál nese srovnání s českým katastrem, známým jako Druhý tereziánský katastr rustikální, jinak také Čtvrtá berní rula. Byl vyhotoven pro zpřesnění tehdy již opět zaostávajících údajů lánových rejstříků a představoval na Moravě první krok k chystané nové katastrální evidenci, pojmenované podle tehdejší vládkyně císařovny Marie Terezie jako tereziánský katastr.

V naší vsi se rozsah zástavby zmenšil o již dříve zpustlý a následně již neobnovený celolán a trojici půllánových gruntů, rovněž v předešlém století opuštěných, jejichž pozemky byly připojeny k polnostem vrchnostenské hospody. Ke změnám nedošlo ani v následujících letech, tereziánský katastr z roku 1754 zachycuje stav shodný s předchozím. Pouze z pěti drobných domků, zachycených roku 1749, jejichž návaznost na domky ze 17. století není doložitelná, byly v polovině padesátých let 18. století tři opět pusté. Jejich další osudy jsou nejasné. Tento stav se nezměnil ani v dalších desetiletích, jak spolu s nově zavedenými konskripčními čísly zachycuje evidence poddanských domů, vypracovaná roku 1775 v rámci tzv. urbaniální fáse.⁴¹

Tento katastr vypisuje v Dlouhé Brtnici spolu s rozsahem jejich půdy a pravidelnými platy následující domy:

Rychtář:

–Paul Stantzl – čp. 36

pole a zahrady – 43 měřic 1 osminka ve 3 tratích

úhor a pastviny – 7 měřic 1 osminka

louky – 1,5 dvouspřežných vozů sena

plat na sv. Jiří a sv. Václava – 24 krejcarů

⁴¹ MZA Brno, D 2 – rektifikační akta, inv. č. 258; D 4 – tereziánský katastr, inv. č. 328; D 5 – urbaniální fáse, sign. 7/J.

Celolány:

–Franz Steffel – čp. 6

pole a zahrady – 78 měřic 1 a 3/4 osminky ve 3 tratích
úhor a pastviny – 23 měřic 7 a 3/4 osminky
louky – 3 dvouspřežné vozy sena
plat na sv. Jiří a sv. Václava – 48 krejcarů

–Jakob Steffel – čp. 18

pole a zahrady – 82 měřic 2 osminky ve 3 tratích
úhor a pastviny – 12 měřic 3 osminky
louky – 3 dvouspřežné vozy sena
plat na sv. Jiří a sv. Václava – 48 krejcarů

–Franz Stanzel – čp. 20

pole a zahrady – 54 měřic 2 osminky ve 3 tratích
úhor a pastviny – 15 měřic
louky – 3 dvouspřežné vozy sena
plat na sv. Jiří a sv. Václava – 48 krejcarů

–Martin Šlapal – čp. 26

pole a zahrady – 87 měřic ve 3 tratích
úhor a pastviny – 16 měřic 7 osminek
louky – 4 dvouspřežné vozy sena
plat na sv. Jiří a sv. Václava – 48 krejcarů

Půllány:

–Mates Burian – čp. 33

pole a zahrady – 42 měřic 5 osminek ve 3 tratích

úhor a pastviny – 4 měřice 4 osminky
louky – 2,5 dvouspřežných vozů sena
plat na sv. Jiří a sv. Václava – 24 krejcarů

–Johann Pritzel – čp. 11

pole a zahrady – 40 měřic ve 3 tratích
úhor a pastviny – 13 měřic 1 osminka
louky – 1,5 dvouspřežných vozů sena
plat na sv. Jiří a sv. Václava – 24 krejcarů

–Franc Fortelný – čp. 14

pole a zahrady – 39 měřic ve 3 tratích
úhor a pastviny – 7 měřic 1 osminka
louky – 1 dvouspřežný vůz sena
plat na sv. Jiří a sv. Václava – 24 krejcarů

–Martin Jancko – čp. 15

pole a zahrady – 41 měřic 7 osminek ve 3 tratích
úhor a pastviny – 6 měřic 4 osminky
louky – 1 dvouspřežný vůz sena
plat na sv. Jiří a sv. Václava – 24 krejcarů

–Andreas Pritzel – čp. 13

pole a zahrady – 45 měřic 4 osminky ve 3 tratích
úhor a pastviny – 10 měřic 1 osminka
louky – 3 dvouspřežné vozy sena
plat na sv. Jiří a sv. Václava – 24 krejcarů

–Jan Pokorný – čp. 10

pole a zahrady – 43 měřic 3 osminky ve 3 tratích

úhor a pastviny – 8 měřic
louky – 3 dvouspřežné vozy sena
plat na sv. Jiří a sv. Václava – 24 krejcarů

–Johann Steffel – čp. 4

pole a zahrady – 46 měřic ve 3 tratích
úhor a pastviny – 7 měřic 4 osminky
louky – 3 dvouspřežné vozy sena
plat na sv. Jiří a sv. Václava – 24 krejcarů

–Pavel Fortelný – čp. 3

pole a zahrady – 46 měřic ve 3 tratích
úhor a pastviny – 10 měřic 1 osminka
louky – 1,5 dvouspřežných vozů sena
plat na sv. Jiří a sv. Václava – 24 krejcarů

–Josef Novák – čp. 2

pole a zahrady – 50 měřic 5 osminek ve 3 tratích
úhor a pastviny – 11 měřic 7 osminek
louky – 2,5 dvouspřežných vozů sena
plat na sv. Jiří a sv. Václava – 24 krejcarů

–Mates Novák – čp. 39

pole a zahrady – 44 měřic 5 osminek ve 3 tratích
úhor a pastviny – 8 měřic
louky – 3 dvouspřežné vozy sena
plat na sv. Jiří a sv. Václava – 24 krejcarů

–Anton Schindler – čp. 38

pole a zahrady – 37 měřic 2 osminky ve 3 tratích

úhor a pastviny – 6 měřic 5 osminek
louky – 2 dvouspřežné vozy sena
plat na sv. Jiří a sv. Václava – 24 krejcarů

–Andreas Hochheim – čp. 32

pole a zahrady – 36 měřic 1/4 osminky ve 3 tratích
úhor a pastviny – 15 měřic 7 osminek
louky – 2 dvouspřežné vozy sena
plat na sv. Jiří a sv. Václava – 24 krejcarů

–Pavel Fortelný – čp. 28

pole a zahrady – 47 měřic 1/2 osminky ve 3 tratích
úhor a pastviny – 7 měřic 7 a 1/4 osminky
louky – 1,5 dvouspřežných vozů sena
plat na sv. Jiří a sv. Václava – 24 krejcarů

–Jan Sobětský – čp. 59

pole a zahrady – 21 měřic 7 osminek ve 3 tratích
úhor a pastviny – 1 měřice 3 osminky
louky – 3 dvouspřežné vozy sena
mlýn s 1 složením a pilou na nestálé vodě
plat na sv. Jiří a sv. Václava – 24 krejcarů

–Josef Steffel – čp. 29

pole a zahrady – 38 měřic 2 osminky ve 3 tratích
úhor a pastviny – 5 měřic 4 osminky
louky – 1 dvouspřežný vůz sena
plat na sv. Jiří a sv. Václava – 24 krejcarů

–Martin Kuba – čp. 9

pole a zahrady – 46 měřic ve 3 tratích
úhor a pastviny – 9 měřic 3 osminky
louky – 2 dvouspřežné vozy sena
plat na sv. Jiří a sv. Václava – 24 krejcarů

–Jakob Stantzl – čp. 5

pole a zahrady – 46 měřic ve 3 tratích
úhor a pastviny – 7 měřic 6 osminek
louky – 1 dvouspřežný vůz sena
plat na sv. Jiří a sv. Václava – 24 krejcarů

–Lorenz Janko – čp. 17

pole a zahrady – 47 měřic 4 osminky ve 3 tratích
úhor a pastviny – 4 měřice 1 osminka
louky – 2 dvouspřežné vozy sena
plat na sv. Jiří a sv. Václava – 24 krejcarů

–Paul Janko – čp. 34

pole a zahrady – 30 měřic 6 osminek ve 3 tratích
úhor a pastviny – 4 měřice 6 osminek
louky – 1 dvouspřežný vůz sena
plat na sv. Jiří a sv. Václava – 24 krejcarů

Čtvrtlány:

–Lorenz Stantzl – čp. 45

pole a zahrady – 29 měřic ve 3 tratích
úhor a pastviny – 5 měřic 1 osminka
louky – 1 dvouspřežný vůz sena

plat na sv. Jiří a sv. Václava – 12 krejcarů

–Josef Fortelný – čp. 51

pole a zahrady – 21 měřic 4 osminky ve 3 tratích

úhor a pastviny – 4 měřice 7 osminek

louky – 1 dvouspřežný vůz sena

plat na sv. Jiří a sv. Václava – 12 krejcarů

–Ondřej Fortelný – čp. 49

pole a zahrady – 23 měřic 6 a 1/2 osminek ve 3 tratích

úhor a pastviny – 5 měřic 5 osminek

louky – 2,5 dvouspřežných vozů sena

plat na sv. Jiří a sv. Václava – 12 krejcarů

–Pavel Novák – čp. 52

pole a zahrady – 23 měřic 7 osminek ve 3 tratích

úhor a pastviny – 8 měřic 7 osminek

louky – 1/2 dvouspřežného vozu sena

plat na sv. Jiří a sv. Václava – 12 krejcarů

–Václav Vybíral – čp. 22

pole a zahrady – 21 měřic 2 osminky ve 3 tratích

úhor a pastviny – 14 měřice 6 osminek

louky – 1 dvouspřežný vůz sena

plat na sv. Jiří a sv. Václava – 24 krejcarů

–Josef Pritzl – čp. 55

pole a zahrady – 15 měřic 2 osminky ve 3 tratích

úhor a pastviny – 1 měřice 2 osminky

louky – 1 dvouspřežný vůz sena

plat na sv. Jiří a sv. Václava – 12 krejcarů

–Paul Steffel – čp. 24

pole a zahrady – 25 měřic 1 osminka ve 3 tratích

úhor a pastviny – 2 měřice

louky – 1 dvouspřežný vůz sena

plat na sv. Jiří a sv. Václava – 12 krejcarů

Domky s pozemky:

–Wentzl Rödlmacher – čp. 43

pole a zahrady – 23 měřic ve 3 tratích

úhor a pastviny – 4 měřice 1 osminka

louky – 1/2 dvouspřežného vozu sena

plat na sv. Jiří a sv. Václava – 12 krejcarů

–Jakub Pokorný – čp. 27

pole a zahrady – 9 měřic 2 osminky ve 3 tratích

úhor a pastviny – 2 měřice 6 osminek

louky – 1/2 dvouspřežného vozu sena

plat na sv. Jiří a sv. Václava – 6 krejcarů

–Jan Sobotka – čp. 21

pole a zahrady – 12 měřic ve 3 tratích

úhor a pastviny – 6 osminek

louky – 1/4 dvouspřežného vozu sena

plat na sv. Jiří a sv. Václava – 6 krejcarů

–Wentzl Stantzl – čp. 58

pole a zahrady – 10 měřic 4 osminky ve 3 tratích

úhor a pastviny – 4 osminky

plat na sv. Jiří a sv. Václava – 6 krejcarů

Domky bez polí:

–Andreas Stantzl – čp. 25

–Josef Steffl – čp. 57

–Jakub Novák – čp. 12

–Franc Vybíral – čp. 41

–Jiří Fortelný – čp. 31

Od předchozí evidence v polovině 18. století se tedy rozsah Dlouhé Brtnice téměř nezměnil. Nově přibýlo pouze několik drobných usedlostí bez zemědělské půdy čp. 12, 25, 31, 41 a 56. U všech domů jsou uvedena popisná čísla, zřízená v roce 1771, doplněná novým číslováním ze začátku 19. století.

Poslední léta vlády císařovny Marie Terezie a nástupnické období jejího syna Josefa II. je spjato s celou řadou reforem jak v oblasti ekonomiky, tak i společenského a správního systému, nevyjímaje úpravy v církevní oblasti. K nim patřilo například vyhlášení tolerančního patentu, umožňujícího svobodně vyznávat i jiná náboženství než dosud povolenou katolickou víru. Dále se jednalo o redukci církevních institucí, některých klášterních komunit, navazující na již dříve zrušený řád Tovaryšstva Ježíšova. I ten se v okolí naší vsi do jisté míry projevoval, jeho nejbližší majetky se nalézaly v Telči nebo Knínicích u Želetavy. Naproti tomu rušení klášterů nezanechalo v širším regionu stopy. Nedaleká komunita premonstrátů v Nové Říši pokračovala ve své činnosti i nadále, jiné kláštery a jejich statky byly od tohoto území poměrně vzdálené. V oblasti hospodářství můžeme s tímto obdobím spojovat zejména zrušení nevolnictví a úpravu vrchnostenské hospodářské struktury formou tzv. raabizace. Za zasáhla i do života naší vesnice, jak si ještě povíme. Nedílnou součástí těchto patentů byla i berní a urbaniální

reforma, vrcholící novou formou evidence veškeré půdy, a to nejen poddanské, ale i vrchnostenské. Plošná evidence byla prováděna pomocí prvních parcel, značně rozdílných od současné parcelace, zavedené ve dvacátých a třicátých letech 19. století, a mnohdy i neúplných. Právě evidence šlechtické půdy vyvolala mezi feudály značný odpor, který vedl nedlouho poté ke zrušení této formy katastru. Přesto se nám do dnešní doby zachoval zajímavý zdroj poznatků, popisující ponejprv celou plochu vesnice včetně její obytné části.

Zatímco dosavadní katastrální operáty evidovaly poddanskou půdu a nemovitosti pouze podle jejich majitelů, případně podle polních, lučních a lesních tratí, s reformami císaře Josefa II. nadchází v této oblasti významné změny, jejichž pozůstatky v pozměněné podobě užíváme i dnes. V následujícím přehledu si přiblížíme podobu Dlouhé Brtnice v osmdesátých letech 18. století. Neuvádíme čísla tehdejších parcel, jejich platnost byla v našem regionu omezena pouze do třicátých let 19. století, kdy ji nahradila nová evidence tzv. stabilního katastru, užívaná s dílčími úpravami dosud. Za jménem osadníka k roku 1787 uvádíme charakter jeho usedlosti, poté popisné číslo, které získala na počátku sedmdesátých let 18. století, a které setrvalo pouze s drobnými obměnami v podstatě až do dnešní doby.⁴²

Pořadí domů ve vsi je v přehledu řazeno podle číslování, které se současně řídilo topografickou situací v obci. Z toho je zřejmé, že popis Dlouhé Brtnice z roku 1787 začínal od východu. Zde byl nejprve zmíněn jeden z rybníků a poté louka na jeho břehu. t domů. Následoval výčet domů od bývalého panského dvora, krátce před tím rozděleného, pokračující severní řadou k západu, a poté jižní řadou zpět k císařské silnici a zájezdnímu hostinci. Nakonec byla zaznamenána zástavba, rozmístěná v ploše návsi před zmíněným dvorem, a spolu s tím i krátce před tím vystavěné domky, volně rozmístěné v intravilánu. Mezi nimi jsou zachyceny i domy, nově zřízené z budov zrušeného dvora. Na závěr je zaznamenána i císařská silnice z Vídně do Prahy, směřující v tomto úseku od Znojma k Jihlavě.

– vrchnostenský rybník

⁴² MZA Brno, D 6 – josefínský katastr, inv. č. 3106.

- obecní pastvina mezi hospodou a Horním mlýnským rybníčkem
- Jan Novák, nově zřízený selský grunt – čp. 1
 - užitková zahrada
- Josef Novák, selský grunt – čp. 2
- Pavel Fortelný, selský grunt – čp. 3
 - zahrada za domem
- Jan Steffel, selský grunt – čp. 4
 - zahrada před okny
 - zahrada za domem
- Anton Steffel, selský grunt – čp. 5
 - zahrada před okny
 - zahrada za domem
- Franz Steffel, selský grunt – čp. 6
 - zahrada před okny
 - zahrada za domem
 - zahrada před domem
- Lorenz Feitel, domek – čp. 7
- Andres Moritz, domek – čp. 8
- Martin Kuba, selský grunt – čp. 9
 - zahrada před okny
 - zahrada za domem
- Jan Pokorný, selský grunt – čp. 10
 - zahrada před okny
 - zahrada za domem
- Martin Šlapal, selský grunt – čp. 11
 - zahrada před okny
 - zahrada za domem
- Jakub Novák, selský grunt – čp. 12
 - zahrada za domem
- Ondřej Fritzl, selský grunt – čp. 13

- zahrada před okny
zahrada za domem
- Franc Fortelný, selský grunt – čp. 14
zahrada před okny
zahrada za domem
 - Martin Janko, selský grunt – čp. 15
2 zahrady před okny
zahrada za domem
 - Lorenc Slavík, domek – čp. 16
zahrada před okny
 - Lorenc Janko, selský grunt – čp. 17
zahrada za domem
 - Jakob Steffel, selský grunt – čp. 18
zahrada před okny
zahrada za domem
 - Mates Steffel, selský grunt – čp. 19
 - Franz Stantzel, selský grunt – čp. 20
zahrádka vedle domu
 - Jan Sobotka, selský grunt – čp. 21
zahrada za stodolou
zahrada vedle domu
 - Václav Vybíral, selský grunt – čp. 22
zahrada před okny
zahrada ve dvoře
 - Josef Praksch, domek – čp. 23
zahrádka před okny
 - Jan Steffel, selský grunt – čp. 24
 - obecní nájemní domek – čp. 25
 - Martin Šlapal, selský grunt – čp. 26
zahrada před domem

- zahrada ve dvoře
- zahrada za stodolou
- Jakub Pokorný, selský grunt – čp. 27
 - zahrada za domem
- Pavel Fortelný, selský grunt – čp. 28
 - zahrada před okny
 - zahrada za domem
- Josef Steffel, selský grunt – čp. 29
 - zahrada před okny
 - zahrada za domem
- Martin Pokorný, domek – čp. 30
- neobývaný domek – čp. 31
 - zahrádka za domem
 - zahrada před okny
- Andres Hochheimb, selský grunt – čp. 32
 - zahrádka před okny
- Mates Burian, selský grunt – čp. 33
 - zahrádka před okny
- Pavel Janko, selský grunt – čp. 34
 - 2 zahrádky
- spáleniště – čp. 35
- Paul Stantzel, selský grunt – čp. 36
 - zahrada před okny
 - zahrada proti domu
- spáleniště – čp. 37
- Anton Schindler, selský grunt – čp. 38
 - zahrada před okny
 - zahrádka za domem
- Mates Novák, selský grunt – čp. 39
 - zahrádka za domem

- spáleniště – čp. 40
- Pavel Vybíral, domek – čp. 41
 - zahrádka před okny
- spáleniště – čp. 42
- Václav Redlmacher, selský grunt – čp. 43
 - zahrádka za stodolou
- Václav Šlapal, domek – čp. 44
 - zahrádka před okny
- Lorenz Stantzel, selský grunt – čp. 45
 - zahrádka za domem
 - zahrádka vedle domu
- vrchnostenský hostinec – čp. 46
 - zahrádka za stodolou
- Mates Šlapal, domek – čp. 47
 - zahrádka vedle domu
 - zahrádka za domem
- obecní kovárna – čp. 48
 - zahrádka před okny
- Jakub Pokorný, selský grunt – čp. 49
 - 2 zahrádky
- Ondřej Fortelný, domek – čp. 50
- Václav Schindler, selský grunt – čp. 51
- Pavel Novák, selský grunt – čp. 52
 - 2 zahrádky před okny
- Mates Bella, domek – čp. 53
- Josef Mašek, domek – čp. 54
 - zahrada před okny
 - zahrada ve dvoře
- Josef Přijel, selský grunt – čp. 55
 - 2 zahrádky

- Josef Steffel, domek – čp. 56
zahrádka před okny
- obecní pastouška – čp. 57
zahrádka před okny
- Václav Stantzel, selský grunt – čp. 58
zahrádka před okny
- Václav Kuba, domek – čp. 59
- Václav Novák, domek – čp. 63
- Martin Stantzel, selský grunt – čp. 64
zahradka před okny
zahradka za domem
- Lorenc Fortelný, selský grunt – čp. 65
- Andres Stantzel, nově zřízený selský grunt – čp. 66
- Jan Janko, nově zřízený selský grunt – čp. 67
- Václav Janko, nově zřízený selský grunt – čp. 68
- Václav Fortelný, nově zřízený selský grunt – čp. 69
zahrádka před domem
- Lorenz Stantzel, domek – čp. 70
- Josef Stantzel, domek – čp. 71
- Josef Kozlovský, domek – čp. 72
- císařská silnice z Vídně do Prahy

V přehledu domů chybí čísla 60 až 62. Těmi byly označeny osamocené mlýny pod vsí, které nebyly součástí vnitřní zástavby obce a byly uvedeny v rámci jiných tratí.

Rozsah Dlouhé Brtnice se od minulé evidence rozrostl především o některé domky, vzniklé dělením starších gruntů po obvodu návsi, ale také o domky v dosud zčásti volné návesní plochy. Rozšíření počtu domů způsobilo také rozdělení panského dvora v severovýchodní části vesnice. Mezi nově připomínanými domy jsou zmíněny rovněž budovy z vrchnostenského majetku, například rozlehlý zájezdní hostinec při císařské silnici, nebo obecní reálie (pastouška, kovárna, nájemní domek). Panská hospoda,

vystavěná v roce 1723, byla natolik rozlehlá, že ji dnes někteří historikové dokonce pokládají za původní vrchnostenský dvůr.⁴³

Součástí josefínského katastru však nebyl jen soupis budov a pozemků podle nové číselné evidence, ale také přehled traťových jmen okolních pozemků. Dosavadní evidence polí, luk a lesů formou pomístních názvů se zavedením parcel ztrácela na významu, josefínský katastr však zachycuje obě verze, které se zde vzájemně propojují. V Dlouhé Brtnici můžeme v druhé půli 18. století rovněž nalézt určitý soubor jmen přilehlých pozemků. Oproti staršímu stavu v tereziánském katastru, kdy je u každé selské usedlosti vyčíslen přehled názvů pozemků, byla v druhé půli 18. století zavedena odlišná struktura. Katastrální území obce bylo rozděleno na základní trati, jejich počet se odvíjel od rozsahu a členění katastru a rovněž také od parcelace selské půdy. Vesnice tehdy disponovala 34 základními tratěmi, a to včetně zástavby obce, která téměř vždy představovala jednu z tratí. Na území Dlouhé Brtnice tedy uvádí josefínský katastr tyto hlavní trati:

- vnitřní trať (zástavba obce)
- Na Záhumně
- Na Dlouhejch dílech
- V Hejlích
- K Lísku
- Horní Záhumence
- Za Jaklový
- U Mikolášku
- V Lísku
- Na Žlabech
- U Pavlovské cesty
- V Žlabech
- V Hrdocejlích
- Za Zahradou
- Dolní Záhumence

⁴³ K. Kuča, *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. I. díl, s. 653.

- Na Čtvrtkách
- Pod Dolním Záhumencem
- Nad Bílou hlínou
- U Vidláku
- Paseka
- V Pihli
- Na Lichvici
- Niva u Hladova
- Za Rothejlem
- Louky u Hladova
- Na Dílech u mlejna
- Za kostelíkem
- V Rybníčkách
- Před Bukovcem
- V Kopaninách
- Pod Kopcem
- Za obcí
- Na obci
- Na Loučkách

Toto členění však nebylo konečné. Uvedené hlavní tratě byly rozděleny na nově zavedené parcely, k nimž byly připojeny již zastaralé traťové názvy podle původního detailního členění.

Zatímco josefinský katastr již řadí veškeré tehdejší pozemky podle nového parcelního systému, kde se traťová jména vyskytují pouze jako pojítka s předchozí evidencí poddanské půdy, starší způsob přiřazoval k jednotlivým selským usedlostem traťová jména podle konkrétního rozsahu a významu příslušných gruntů. Díky tomuto řešení tak přehledně nacházíme informace o komplexním souboru polních, lučních i lesních tratí a jejich vazbě na jednotlivé usedlosti v Dlouhé Brtnici. Jejich výčet se však výrazněji neliší od výše uvedeného přehledu.

Z výčtu polních, lučních a lesních tratí, dnes již v podstatě v původní podobě nelokalizovatelných, neboť v průběhu posledních staletí docházelo spolu s novým systémem evidence půdy k dílčím přesunům pojmenování, je patrné, jde o názvy značně různorodé, a to především svým původem, pokud jej můžeme vůbec interpretovat. Některé z názvů lze lehce vysvětlit. Jsou odvozeny od přírodních tvarů, charakteristického typu porostu, případně sousedních vesnic, k nimž se tyto trati přibližovaly. Jiné však z dnešního pohledu význam postrádají. K nim patří zejména názvy V Hejlích, V Hrdocejlích, V Pihli, Na Lichvici a Za Rothejlem. Jejich skutečný původ dnes již zřejmě nezjistíme.⁴⁴

Do počátku 19. století prošla Dlouhá Brtnice dalším vývojem. Rozsah vesnice z první poloviny 19. století máme doložen k letům 1820 a 1835. Její tehdejší podobu k uvedeným rokům naznačuje následující přehled. V něm je po popisném čísle domu, zavedeném v nové podobě krátce před rokem 1820, uvedeno jméno hospodáře, poté charakter usedlosti, její rozsah v počtu obytných místností (světnic) a komor, a nakonec její výškové členění. Na závěr je připojeno jméno a povaha domu podle stavu z roku 1835.⁴⁵

–čp. 1 – Jakub Novák, dominikalista – 1 světnice, 1 komora – přízemní – Jakub Novák, dominikalista

–čp. 2 – Jan Novák, 1/2 lánový grunt – 1 světnice, 1 komora – přízemní – Josef Novák, 1/2 lánový grunt

–čp. 3 – Martin Sobotka, 1/2 lánový grunt – 1 světnice, 1 komora – přízemní – Martin Sobotka, 1/2 lánový grunt

–čp. 4 – Mates Steffl, 1/2 lánový grunt – 1 světnice, 1 komora – přízemní – Václav Schindler, 1/2 lánový grunt

–čp. 5 – Jakob Stanzl, 1/2 lánový grunt – 1 světnice, 1 komora – přízemní – Jan Stanzl, 1/2 lánový grunt

⁴⁴ MZA Brno, D 2 – rektifikační akta, inv. č. 258; D 4 – tereziánský katastr, inv. č. 328; D 6 – josefínský katastr, inv. č. 3106.

⁴⁵ MZA Brno, D 7 – matriky pozemkového výnosu, sign. 82/J; D 10 – stabilní katastr, inv. č. 416.

- čp. 6 – Josef Steffl, 1/2 lánový grunt – 1 světnice, 1 komora – přízemní – Matyáš Tomandl, 1/2 lánový grunt
- čp. 7 – Josef Steffl, domek – 1 světnice – přízemní – Václav Steffel, domek
- čp. 8 – Johann Pritzl, domek – 1 světnice – přízemní – Jan Pritzl, domek
- čp. 9 – Johann Pritzl, 1/2 lánový grunt – 1 světnice, 1 komora – přízemní – Josef Pritzl, 1/2 lánový grunt
- čp. 10 – Jan Pokorný, 1/2 lánový grunt – 1 světnice, 1 komora – přízemní – Václav Pokorný, 1/2 lánový grunt
- čp. 11 – Martin Tomáš, 1/2 lánový grunt – 1 světnice, 1 komora – přízemní – Franc Tomek, 1/2 lánový grunt
- čp. 12 – Jakub Novák, domek – 1 světnice, 1 komora – přízemní – Jakub Novák, domek
- čp. 13 – Mates Pritzl, 1/2 lánový grunt – 2 světnice, 1 komora – přízemní – Matyáš Burda, 1/2 lánový grunt
- čp. 14 – Jan Tesař, 1/2 lánový grunt – 1 světnice, 1 komora – přízemní – Franc Irsa, 1/2 lánový grunt
- čp. 15 – Pavel Janko, 1/2 lánový grunt – 2 světnice, 1 komora – přízemní – Pavel Janko, 1/2 lánový grunt
- čp. 16 – Josef Janko, domek – 1 světnice – přízemní – Josef Janko, domek
- čp. 17 – Josef Janko, 1/2 lánový grunt – 1 světnice, 1 komora – přízemní – Franz Stanzl, 1/2 lánový grunt
- čp. 18 – Franz Steffl, 1/2 lánový grunt – 1 světnice – přízemní – Franz Steffel, 1/2 lánový grunt
- čp. 19 – Josef Šlapal, 1/2 lánový grunt – 1 světnice, 1 komora – přízemní – Josef Tomek, 1/4 lánový grunt
- čp. 20 – Martin Stanzl, 1/4 lánový grunt – 1 světnice, 1 komora – přízemní – Jan Stanzl, 1/2 lánový grunt
- čp. 21 – Bartl Fortelný, 1/8 lánový grunt – 2 světnice – přízemní – Jan Fortelný, domek

- čp. 22 – Franc Svoboda, 1/4 lánový grunt – 1 světnice, 1 komora – přízemní – Franc Svoboda, 1/4 lánový grunt
- čp. 23 – Franc Svoboda, domek – 1 světnice – přízemní – Matyáš Schindler, domek
- čp. 24 – Jan Steffl, 1/2 lánový grunt – 1 světnice, 1 komora – přízemní – Jan Steffl, 1/2 lánový grunt
- čp. 25 – Mates Dobrovolný, domek – 1 světnice– přízemní – Franc Drábek, domek
- čp. 26 – Martin Šlapal, celolánový grunt – 2 světnice, 2 komory – přízemní – Martin Šlapal, 3/4 lánový grunt
- čp. 27 – Martin Holoubek, 1/8 lánový grunt – 1 světnice, 1 komora – přízemní – Anton Holoubek, domek
- čp. 28 – Ondřej Fortelný, 1/2 lánový grunt – 1 světnice, 1 komora – přízemní – Ondřej Fortelný, 1/2 lánový grunt
- čp. 29 – Jan Pokorný, 1/4 lánový grunt – 1 světnice, 1 komora – přízemní – Tomáš Pokorný, 1/2 lánový grunt
- čp. 30 – spáleniště – Tomáš Pokorný, 1/2 lánový grunt
- čp. 31 – Franc Pokorný, domek – 1 světnice, 1 komora – přízemní – Franc Pokorný, dominikalista
- čp. 32 – Franc Hohen, 1/4 lánový grunt – 1 světnice, 1 komora – přízemní – Jan Plott, 1/2 lánový grunt
- čp. 33 – Mates Pritzl, 1/4 lánový grunt – 1 světnice, 1 komora – přízemní – Mates Pritzl, 1/2 lánový grunt
- čp. 34 – Mates Janko, 1/4 lánový grunt – 1 světnice, 1 komora – přízemní – Mates Janko, 1/2 lánový grunt
- čp. 35 – spáleniště – Mates Janko, 1/2 lánový grunt
- čp. 36 – Mates Tůma, 1/4 lánový grunt – 1 světnice, 1 komora – přízemní – Mates Tůma, 1/2 lánový grunt
- čp. 37 – Thomas Redlmacher, spáleniště – Jan Němec, stavební místo
- čp. 38 – Thomas Redlmacher, 1/4 lánový grunt – 1 světnice, 1 komora – přízemní – Jan Němec, 1/2 lánový grunt

- čp. 39 – Bartl Novák, 1/4 lánový grunt – 1 světnice, 1 komora – přízemní – Bartoloměj Novák, 1/2 lánový grunt
- čp. 40 – Mates Fortelný, domek – 1 světnice, 1 komora – přízemní – Jan Fortelný, domek
- čp. 41 – Václav Vybíral, domek – 1 světnice, 1 komora – přízemní – Václav Vybíral, domek
- čp. 42 – Franz Redlmacher, spáleniště – Franc Blecha, 1/4 lánový grunt
- čp. 43 – Franz Redlmacher, 1/2 lánový grunt – 1 světnice, 1 komora – přízemní – Franz Redlmacher, 1/2 lánový grunt
- čp. 44 – Jakub Šlapal, domek – 1 světnice, 1 komora – přízemní – Franc Šlapal, domek
- čp. 45 – Lorenz Stanzl, 1/2 lánový grunt – 1 světnice, 1 komora – přízemní – Franz Stanzl, 1/4 lánový grunt
- čp. 46 – Franz Heyer, hostinec – 7 světnic, 1 komora – přízemní – Anton Křižanovský, dominikalista
- čp. 47 – Tomáš Šlapal, chalupa – 1 světnice – přízemní – Tomáš Štěpnička, domek
- čp. 48 – obecní kovárna – 1 světnice – přízemní – obecní domek
- čp. 49 – Jan Novák, 1/4 lánový grunt – 1 světnice, 1 komora – přízemní – Jan Novák, 1/4 lánový grunt
- čp. 50 – Jan Novák, domek – 1 světnice – přízemní – Jan Novák, domek
- čp. 51 – Václav Schindler, 1/4 lánový grunt – 1 světnice, 1 komora – přízemní – Martin Stanzl, 1/4 lánový grunt
- čp. 52 – Tomáš Novák, 1/4 lánový grunt – 1 světnice, 1 komora – přízemní – Tomáš Novák, 1/4 lánový grunt
- čp. 53 – Tomáš Novák, domek – 1 světnice – přízemní – Tomáš Novák, domek
- čp. 54 – Josef Mopil, domek – 1 světnice, 1 komora – přízemní – Anton Mašek, domek
- čp. 55 – Mates Stanzl, 1/4 lánový grunt – 1 světnice, 1 komora – přízemní – Matyáš Stanzl, 1/4 lánový grunt
- čp. 56 – Anton Steffl, domek – 1 světnice, 1 komora – přízemní – Anton Irků, domek

- čp. 57 – obecní pastouška – 1 světnice, 1 komora – přízemní – obecní domek
- čp. 58 – Václav Stanzl, 1/8 lánový grunt – 1 světnice, 1 komora – přízemní – Pavel Stanzl, domek
- čp. 59 – Jan Plott, mlýn – 2 světnice, 1 komora – přízemní – Jan Plott, mlýn
- čp. 60 – Jan Plott, olejna – 1 světnice, 1 komora – přízemní – Jan Plott, mlýn
- čp. 61 – Franc Plott, mlýn – 1 světnice, 1 komora – přízemní – Franc Plott, mlýn
- čp. 62 – Josef Gottlieb, domek – 1 světnice, 1 komora – přízemní – Matyáš Janko, domek
- čp. 63 – Jan Novák, domek – 1 světnice, 1 komora – přízemní – Matyáš Abraham, domek
- čp. 64 – Jan Stanzl, 1/2 lánový grunt – 1 světnice, 1 komora – přízemní – Jan Pritzel, 1/2 lánový grunt
- čp. 65 – Josef Stanzl, dominikalista – 1 světnice, 1 komora – přízemní – Jan Stanzl, dominikalista
- čp. 66 – Franc Fortelný, dominikalista – 1 světnice, 1 komora – přízemní – Franc Fortelný, dominikalista
- čp. 67 – Mates Janko, dominikalista – 1 světnice, 1 komora – přízemní – Jan Gottlieb, dominikalista
- čp. 68 – Martin Schindler, dominikalista – 1 světnice, 1 komora – přízemní – Jan Novák, dominikalista
- čp. 69 – Josef Fortelný, dominikalista – 1 světnice, 1 komora – přízemní – Matyáš Fortelný, dominikalista
- čp. 70 – Franc Kratochvíl, domek – 1 světnice, 1 komora – přízemní – Jan Radelmacher, domek
- čp. 71 – Jan Popst, domek – 1 světnice, 1 komora – přízemní – Franc Janko, domek
- čp. 72 – Jan Stanzl, domek – 1 světnice, 1 komora – přízemní – Jan Stanzl, domek
- čp. 73 – Martin Šindelář, domek – 1 světnice, 1 komora – přízemní – Anton Schindler, domek
- čp. 74 – Jan Stanzl, domek – 1 světnice, 1 komora – přízemní – Jan Stanzl, domek
- čp. 75 – Tomáš Vít, domek – 1 světnice, 1 komora – přízemní – Josef Feitl, domek

- čp. 76 – Jan Steffl, domek – 1 světnice, 1 komora – přízemní – Josef Steffel, domek
- čp. 77 – Václav Schindler, domek – 1 světnice, 1 komora – přízemní – Václav Schindler, domek
- čp. 78 – Jan Novák, domek – 1 světnice, 1 komora – přízemní – Václav Schindler, domek
- čp. 79 – Václav Stanzl, domek – 1 světnice, 1 komora – přízemní – Franc Svoboda, domek
- čp. 80 – Tomáš Pritzel, domek – 1 světnice, 1 komora – přízemní – Tomáš Pritzel, domek
- čp. 81 – Mates Florian, domek – 1 světnice, 1 komora – přízemní – Matyáš Florián, domek
- čp. 82 Franc Stanzl, domek – 1 světnice – přízemní – Franz Stanzl, domek
- čp. 83 – Jan Novák, domek – 1 světnice, 1 komora – přízemní – Jan Novák, domek
- čp. 84 – škola – 1 světnice, 1 komora – přízemní – škola
- čp. 85 – Jan Novák, domek – 1 světnice, 1 komora – přízemní – Matyáš Novák, domek
- čp. 86 – Sebastián Bialek, domek – 1 světnice, 1 komora – přízemní – Jan Šlapal, domek
- čp. 87 – Bartl Schindler, domek – 1 světnice, 1 komora – přízemní – Bartoloměj Schindler, domek
- čp. 88 – Franc Pokorný, domek – 1 světnice, 1 komora – přízemní – Anna Marie Blažková, domek
- čp. 89 – Jan Šaron, 1/4 lánový grunt – 1 světnice, 1 komora – přízemní – Franc Pokorný, 1/2 lánový grunt
- čp. 90 – Franc Hohan, domek – 1 světnice, 1 komora – přízemní – Pavel Hochan, domek
- čp. 91 – --- – Josef Stanzl, domek
- čp. 92 – --- – Tomáš Radelmacher, domek
- čp. 93 – --- – Jiří Čudlík, domek
- čp. 94 – --- – Matyáš Tomandl, domek

- čp. 95 – --- – Lorenc Olsner, domek
- čp. 96 – --- – Jakub Irák, domek
- čp. 97 – --- – Franc Fortelný, domek
- čp. 98 – --- – Jan Kříž, domek

Na přelomu 18. a 19. století dochází v Dlouhé Brtnici oproti předchozímu stavu k významným změnám. Ty jsou spojeny s dalším růstem vesnice. Od konce osmdesátých let 18. století do roku 1820 se zástavba Stonařova opět rozšířila. I tentokrát hrály roli četné domky a chalupy, rozložené především v centru návsi, v sousedství někdejšího panského dvora a mezi jeho budovami a kostelem sv. Václava. Mezi novými objekty se připomíná také škola, vystavěná v roce 1804. Výjimkou mezi nově vystavěnými budovami je také čtvrtlánový grunt čp. 89. Do roku 1835 se rozsah vesnice nezměnil.

Stejně jako v předchozích katastrech se mezi místními obyvateli setkáváme s osobami německé národnosti. Přestože jejich počet v průběhu staletí již od poloviny 17. století vzrůstal, nejspíše pod vlivem majitele panství, ani ve třicátých letech 19. století nedosáhl takové převahy, jako v jiných obcích jihlavského městského velkostatku včetně sousedního Stonařova. Jen okrajový dopad „poněmčování“ Dlouhé Brtnice od třicetileté války do konce feudálního období a tedy i fakt, že jako jediná obec jihlavského panství nepatřila k tzv. „Iglauer Sprachinsel“, tedy jihlavskému jazykovému ostrovu, je zřetelný také v přehledu traťových pojmenování. Na rozdíl od okolních sídlišť na stejném statku, kde výrazně převažovaly německé názvy, místy byl tento jazyk v topografické terminologii dokonce zastoupen v plném rozsahu, zde nacházíme téměř výlučně česká pojmenování. Podobně je tomu v okolních obcích na bližším Jihlavsku mimo území velkostatku, kde sice německé obyvatelstvo postupně také pronikalo, jazykový charakter osady však přesto neovlivnilo.

Domy vsi Dlouhé Brtnice byly ještě počátkem 19. století poměrně dobře vybavené. Platí to zejména o použitém stavebním materiálu. Ten byl v Dlouhé Brtnici v závěru feudální éry kombinovaný. Podle zákresu na soudobé katastrální mapě z roku 1835 byla většina staveb zčásti již zděná, respektive konstruovaná z materiálu, lépe odolávajícímu požárům. Šlo převážně o obytné budovy, případně stáje. Ty však byly

v obci většinou ještě dřevěné, podobně jako i stodoly a kůlny v zadních částech domovních parcel. Tak tomu bylo jak u selských gruntů, tak i většiny menších domků.⁴⁶

Další proměny Dlouhé Brtnice v závěru feudalismu pokračovaly ve stejném duchu, jako v průběhu předchozích let. Nedlouho poté, co jsme se seznámili s podobou naší vsi z poloviny třicátých let 19. století, dochází k významným společenským změnám. Závěr čtyřicátých let ukončuje historickou etapu, známou dnes jako feudalismus, a nastoluje nový správní systém. Dlouhá Brtnice se po více jak třech stoletích odděluje od jihlavského panství, které bylo tehdy již minulostí, ale je spravována nově zřízeným hejtmanstvím se sídlem v Jihlavě, a současně náleží ke stejnojmennému soudnímu okresu. K němu pak patří po další století. Tato doba však již nespadá do časového vymezení, určeného této publikaci. V dalších kapitolách si přiblížíme historii a proměny zdejšího kostela sv. Václava, poté se zaměříme na několik šlechtických sídel, spojených se správou dlouhobrtnického statku v průběhu středověku. Pozornost budeme věnovat také některým vesnicím, úzce spjatých se staršími dějinami Dlouhé Brtnice, které však v průběhu staletí zcela zmizely ze zemského povrchu.

⁴⁶ MZA Brno, D 9 – indikační skicy, kart. 99, sign. 416; D 11 – mapy stabilního katastru, inv. č. 416.

KOSTEL SV. VÁCLAVA

Kostel sv. Václava v Dlouhé Brtnici představuje jednu z nejvýznamnějších památek vesnice. Doplnuje ji pouze objekt blízké fary a soubor několika drobnějších sakrálních objektů včetně tzv. smírčího kříže v severovýchodní části obce. Jeho přítomnost ukazuje na průběh významných historických komunikací, které vesnici procházely již od jejích nejstarších počátků v několika různých směrech.

Stavba kostela je jedním z nejméně známých církevních objektů na celém Jihlavsku. Po celou dobu své existence stála stranou zájmu, v písemných pramenech se téměř neobjevuje, podobně jako v dosavadní literatuře. Výjimkou jsou různé encyklopedie či místopisné přehledy. V těch nejstarších z konce 18. století úplně chybí, jejich autor v souvislosti s Dlouhou Brtnicí zmiňuje pouze umístění vesnice na poštovní silnici, dále někdejší existenci tvrze ve vsi a příslušnost osady k jihlavskému městskému statku. Přítomnost kostela zcela pomíjí. Teprve mladší práce si jeho existence všímají více. V místopisu z roku 1846 je zmíněna také „kaple sv. Barbory“, situovaná na blízkém pahorku. Již více se jí autor této práce Gregor Wolný věnuje v církevně zaměřeném místopisu historické Moravy, ve svazku vydaném v roce 1860. Tehdy patřila kaple pod farní správu v nedalekém Pavlově. Wolný v rámci popisu pavlovské farnosti uvádí, že na blízkém pahorku u Dlouhé Brtnice stojí veřejná kaple, údajně vystavěná v roce 1444, s jedním oltářem sv. Václava, jehož obraz namaloval v roce 1774 dačický malíř Josef Altman, sv dalším vybavením, dřevěným kůrem a dřevěnou věžičkou. Na ní byly zavěšeny dva zvony. První z nich byl odlit v roce 1851, druhý, menší, měl pocházet z roku 1596. V roce 1844 měla být kaple podle Wolného velmi zchátralá. Z toho důvodu

byla uzavřena, brzy poté však byla na náklady obce renovována, značně rozšířena, nově pokryta a opatřena novými varhanami.⁴⁷

Není jasné, proč Wolný ve své starší práci uvádí zasvěcení kostela, tehdy ještě kaple, sv. Barboře. Svatováclavské svěcení je u této stavby doloženo již dříve, nemůže tedy jít o jeho změnu v rámci obnovy svatyně v polovině 19. století. Snad to souvisí s místní tradicí, spojující vznik prvotního kostelíka s hornickou činností v okolí vesnice, a tedy i jeho zasvěcení patronce horníků. Jak jsme již zmínili v některé z předchozích kapitol, středověká těžba drahých kovů v nejbližším okolí Dlouhé Brtnice je velice pravděpodobná, ostatně spolehlivě doložené důlní areály se nalézají již na katastrech sousedních obcí. Ovšem jak vztah starého kostela k hornické komunitě, tak i jeho jakoukoliv spojitost s těžební činností včetně odlišného zasvěcení nemůžeme doložit. Počátky kostela prozatím spojujeme s prvotním sídlem místního šlechtického rodu, jak si ještě povíme.

Wolného údaje zopakoval na začátku 20. století autor podrobného historického místopisu Jihlavska Alois Josef Pátek. Ten pouze doplnil zřízení samostatné farní správy v roce 1871, a to za značné podpory nedalekého premonstrátského kláštera v Nové Říši. Jeho členové také řídili zdejší farnost i v dalších letech a pod správu obnoveného konventu náleží i v současné době.⁴⁸

Po téměř celé 20. století neprojevil nikdo i historické osudy a proměny dlouhobrtnického kostela zájem. Teprve v devadesátých letech byl krátce zachycen v nedokončeném soupisu uměleckých památek Moravy a Slezska. Zde, aniž by se příliš řídil dříve publikovanými údaji, předkládá autor tohoto díla Bohumil Samek následující hypotézu. Podle něj kostel sv. Václava pochází z druhé poloviny 13. století. Této etapě mají dle něj náležet obvodové zdi původně plochostropé stavby. Nejspíše v průběhu druhé poloviny 17. století měly být zvýšeny obvodové zdi, kněžiště s lodí zaklenuty a přistavěna severní sakristie. Po roce 1844 měly být nad sakristiemi zřízeny oratoře, stará sakristie zaklenuta a vestavěno schodiště, rozšířena nebo nově prolomena okna a

⁴⁷ F. J. Schwoy, *Topographische Schilderung des Markgrathum Mähren. Zweiter Band.* Prag und Leipzig 1786, s. 352. F. J. Schwoy, *Topographie vom Markgarfthum Mähren.* Wien 1794, s. 519. G. Wolny, *Die Markgrafschaft Mähren, topographisch, statistisch und historisch geschildert.* VI. Band, Iglauer Kreis. Brünn 1846, s. 48-49. G. Wolny, *Kirchliche Topographie von Mähren, meist nach Urkunden und Handschriften.* II. Abtheilung. Brünner Diöcese. III. Band. Brünn 1860, s. 396.

k západní části lodi přistavěna nová věž s bočními útvary, ukrývajícími vstupní chodbičku a schodiště na kůr. Tento názor však má jisté trhliny, jak si ještě uvedeme.⁴⁹

Stejně skromně, jako dosavadní pozornost historiků, přistupují k osudům kostel nad Dlouhou Brtnicí také dochované písemné prameny. Ty rovněž po celý středověk zcela chybějí. To konstatuje také nejnovější práce, zabývající se farní správou ve středověku na území západní Moravy, kde je rovněž uvedeno, že písemné doklady o kostele a farnosti po celé předmětné období chybějí. A nejenom pro středověk. Wolným uváděný rok 1444, který se jako nejstarší doklad o kostele uvádí ve většině dalších prací, místy dokonce spojovaný s jeho výstavbou, je ve skutečnosti jen místní legendou, jak uvádí i Wolného zdroj poznatků – tzv. děkanská matrika, vyhotovená pro celé území Moravy po jednotlivých děkanstvích v roce 1804. Autor zápisu, pavlovský farář Josef Vaněk, hovoří doslovně o „staré pověsti“, samozřejmě bez spolehlivých dokladů.⁵⁰

Přestože se od poloviny 14. století do převodu Dlouhé Brtnice do majetku města Jihlavy na počátku čtyřicátých let 16. století dochovalo k dějinám vlastní vesnice či někdejšího městečka značné množství písemných zmínek, při srovnání s okolními obcemi až nezvykle vysoké, v žádné z nich se údaje o existenci kostela neobjevují. Nefiguruje ani mezi jednotlivými podíly Dlouhé Brtnice, rozdělené mezi bratry z Volfírova, přestože výčet jejich majetků je často důkladný a poměrně podrobný. Přítomnost kostela, a to i bez vlastní farní správy, by zde nutně zanechala jisté stopy, ovšem pokud by náležel k některé z částí vesnice nebo zdejších feudálních statků. A existence kostela již v období středověku je nepochybné. Architektura stavby, pokud je možné ji v silně přestavěné budově zachytit, má zcela jistě původ již ve 13. století, jak ostatně poznamenal již Bohumil Samek. Také farář Vaněk hovoří o kostele jako o „prastaré“ stavbě. Zajímavá je zde iniciativa novoříšských premonstrátů při obnově kostela v druhé půli 19. století, kterým zdejší farní správa ostatně v následujících letech také podléhala. Zajímavé je, že v roce 1835 v evidenci stabilního katastru je kostel vedený jako „obecní kaple“. Naproti tomu ostatní kostely na území jihlavského městského statku byly buď majetkem náboženského fondu, nebo spadaly pod správu

⁴⁸ A. J. Pátek, Jihlavský okres. Brno 1901, s. 158-159.

⁴⁹ B. Samek, Umělecké památky Moravy a Slezska I. Praha 1994, s. 372.

⁵⁰ MZA Brno, B 16 - Moravské místodržitelství-účetárna, inv. č. 450. P. Jokeš, Farní organizace na středověké západní Moravě. Brno 2011, s. 35.

velkostatku. To by také znamenalo, že kaple byla již dlouho před touto zmínkou „vyřazena“ z církevní evidence a nelze se tedy divit její absenci v obvyklých písemnostech.⁵¹

Po polovině 17. století patřil Pavlov k želetavské farnosti. Dlouhá Brtnice se však mezi filiálkami tamního kostela neobjevuje. Není zachycena ani při žádné jiné farní správě v okolí a už vůbec ne jako samostatná instituce. Jako by tedy zdejší kostelík ani neexistoval. Stejně tak je tomu i v dalších letech a následných písemnostech, evidujících církevní správu v regionu. První spolehlivý doklad existence kostela tak nacházíme až na nejstarší vojenské mapě z šedesátých let 18. století, kde je jeho miniatura doprovázena zmínkou o zasvěcení sv. Václavu. Náčrt kostela s věží, obklopený hřbitovní zdí, je však spíše symbolický, nemá žádnou výpovědní hodnotu a už vůbec neukazuje na jeho tehdejší podobu. Zajímavé je zde ovšem posazení kostela na výrazný pahorek, zdůrazňující dominantní pozici stavby nad tehdejší vesnicí.

Již přesněji a mnohem konkrétněji zachycuje kostel mapa Dlouhé Brtnice z roku 1781. Podle ní sestával kostel z kratší téměř čtvercové lodi, zakončené na východě polygonálním kněžištěm. Na západě se ke kostelu připojoval drobný čtvercový přístavek, nejspíše původní věž. Kostel stál uprostřed eliptické plochy, jejíž případné ohrazení není zřejmé, a obklopovaly jej polnosti místních obyvatel.⁵²

Vnitřní vybavení kostela na počátku 19. století, jak nás s ním seznamuje děkanská matrika, zčásti popisuje Gregor Wolný. K tomu můžeme podle stejného zdroje pouze připojit, že oltář disponoval dřevěným tabernáklem a čtyřmi dřevěnými svícny. Vpravo od něj se nalézala stará dřevěná kazatelna neznámého původu. V lodi se nacházelo 16 dřevěných lavic, umístěných ve dvou řadách, nad vstupem pak dřevěný kůr bez varhan. Při vstupu do kostela se nalézala věž, na níž byly zavěšeny dva zvony. Nápis na prvním nebyl již tehdy čitelný, a tím nebyl znám ani původ zvonu. Druhý byl datován do roku 1596. Kostel neobsahoval hřbitov, jeho přítomnost alespoň děkanská matrika nezmiňuje.⁵³

⁵¹ MZA Brno, D 10 – stabilní katastr, inv. č. 416.

⁵² SOkA Jihlava, Městská správa Jihlava do r. 1848, Vrchnostenský úřad, mapa č. 935.

⁵³ MZA Brno, B 16 - Moravské místodržitelství-účetárna, inv. č. 450.

Podobně jako mapa z osmdesátých let 18. století zachycuje kostel také mapa stabilního katastru, vyhotovená v roce 1835. Jak je však u tohoto typu map obvyklé, v detailu mohou být poněkud nepřesné. Tak je tomu snad i u naší kaple, která je zde zachycena s obdélnou lodí. Vzhledem k tomu, že následující přestavba do rozsahu kostela výrazně zasáhla, a to v dosud neznámé míře, není jasné, k jaké verzi se můžeme při rekonstrukci původní podoby kostela spíše přiklonit.⁵⁴

Informace o přestavbě kostela po polovině 19. století známe jen díky historickým místopisům. Konkrétní archívni doklady se nedochovaly. Zřejmě díky úzkému vztahu k novoříšským premonstrátům nebyla přestavba zachycena v běžných církevních materiálech, také ve skromném archívu kláštera v Nové Říši se potřebné zmínky nenacházejí. Úpravy, k nimž tehdy došlo a které vyvrcholily ve zřízení nové samostatné farní správy, tak můžeme odvodit pouze z dochované architektury kostela a jejím srovnáním s jeho podobou na historických mapách a s popisy z doby před realizací úprav.

Přestože úplně původní architektonické znaky se do dnešní doby nezachovaly, můžeme počátky kostela v Dlouhé Brtnici položit v souladu s tvrzením autora Uměleckých památek datovat do doby kolem poloviny 13. století, nebo do jeho druhé poloviny. K této etapě náleží zřejmě východní polovina lodi a polygonálně zakončený presbytář. Snad k ní patřila i hranolová věž, která se k původní délce lodi připojovala na západě a je zachycena oběma mapami, stejně jako i popisem ze začátku 19. století. Jistým vodítkem k této dataci, kromě půdorysného řešení kostela, je i utváření stěn lodi, směrem vzhůru se mírně zužujících. Je zřejmé, že v této základní podobě přetrval kostel po celá staletí, kdy se vůbec neobjevuje v dochovaných písemnostech.

Ve svých osudech není kostel v širším regionu nijak výjimečný. Velice podobnou minulost si s sebou nese také kostel v dnešních Okříškách, připomínaný zcela ojediněle teprve na konci středověku, a poté až do začátku 17. století. Také tento kostel byl řešen velice obdobně, pouze s tou výjimkou, že víceboký závěr byl nasazen hned za vítězným obloukem a připomíná tak spíše polygonálně tvarovanou apsidu. Také v jeho případě se boční stěny lodi a kněžiště směrem vzhůru nápadně zužují. Kostel v Okříškách byl v závěru 19. století výrazně rozšířen, stará věž byla zbořena a po prodloužení stavby

⁵⁴ MZA Brno, D 11 – mapy stabilního katastru, inv. č. 416.

nahrazena novostavbou. Podobný osud potkává také kostel nad Dlouhou Brtnicí, ovšem již o čtyři desítky let dříve. Ještě před tím však musíme zmínit zřízení severní sakristie a snad také zaklenutí kněžiště, k němuž dochází nejspíše již v průběhu 18. století. Nelze vyloučit, že již tehdy byla zaklenuta také původní loď. Havarijní stav kostela v půlce 19. století si nejprve vynutil jeho uzavření, po kterém následovala rozsáhlá rekonstrukce. Ta byla spojena s výrazným rozšířením stavby, jak zmiňuje již starší literatura. Loď kostela byla výrazně prodloužena k západu, snad až na dvojnásobek, a zbořená západní věž byla nahrazena novou konci prodloužené části lodi. Současně vzniká jižní sakristie, nad kterou, stejně jako nad starší sakristií na severu, jsou zřízeny nové oratoře. Prodloužená loď byla doklenuta stejným typem klenutí, jako starší část. Budova dostala nová okna a vstupy a upraveno byly i celé vnější fasády. V blízkosti kostela byla nedlouho po realizaci úprav vystavěna nová farní budova, spravovaná nadále novoříšskými premonstráty. Vzhled, získaný v době přestavby, si kostel ponechal až do současnosti, stejně jako i fara, dnes působící poněkud opuštěným dojmem.

ŠLECHTICKÉ DVORY S TVRZÍ

Po celé období středověku jsou dějiny Dlouhé Brtnice spjaty s místním šlechtickým rodem, jehož majetky se v lokalitě omezovaly především na naši ves, nebo její díl, a nejvýše některou z okolních, dnes již ponejvíce zaniklých osad. Je zcela zřejmé, a písemné doklady to také potvrzují, že nutnou součástí jednoho či dvou zdejších statků bylo šlechtické sídlo a jeho hospodářské zázemí. V Dlouhé Brtnici bylo toto sídlo představováno opevněnou tvrzí a přilehlým dvorem, v pozdějších letech rozšířeným o další rezidenční dvorec. Tyto objekty doplňovaly dále hospody (krčmy), mlýny, pozemky, lesy a především větší soubor rybníků. Otázka polohy a podoby sídla – tvrze – v Dlouhé Brtnici byla dosud řešena v pouze omezeném rozsahu, často byla podávána se značnými nepřesnostmi. Přitom dochované prameny dovolují charakter tvrze poměrně dobře specifikovat, stejně jako i povahu připojeného dvora. V jeho případě uvažovala dosavadní literatura pouze o jeho jediném zástupci, přitom mnohé zmínky jednoznačně hovoří o dvojici objektů tohoto typu, náležejících k jednotlivým částem statku, přičemž jeden z nich je charakterizován jako rezidenční. Obsahoval tedy kromě hospodářské složky také jednoduché sídlo svého majitele.

Dochované historické údaje o tvrzi a dvorech, stejně jako i o dalších součástech vrchnostenské složky dlouhobrtnických statků, jsme zmínili již v předchozích kapitolách. Zde byly součástí celkového nástinu středověkých dějin naší vsi, proto jejich charakter nemusí být příliš zřetelný. Tol také vedlo předchozí historiky k mylným a nepřesným závěrům. Pro zřehlednění se k nim proto vrátíme ještě jednou, s důrazem na jejich vlastní podstatu.

S výslovným dokladem přítomnosti tvrze v Dlouhé Brtnici se ponejprv setkáváme v roce 1365, kdy její polovinu získává Hrut z Kněžic. V latinském deskovém zápise je tvrz uvedena jako „propugnaculum“, termínem, zdůrazňujícím přítomnost opevnění sídla. Podobně je v našem regionu uvedena také tvrz v Rančířově, zatímco například v nedaleké Želetavě připomíná latinská verze zdejší panské sídlo jako „fortalicium“. Přesný rozdíl mezi oběma pojmy není dosud příliš zřejmý, oba zdůrazňují pevnostní charakter objektu. Naproti tomu nejběžnější termín pro tvrz ve středověkých písemnostech – „municio“ – může někdy vyjadřovat i rezidenční dvůr s omezenější pevnostní složkou. Jak však ukazují pozdější doklady, hrálo opevnění v případě naší tvrze významnou roli a nebylo rozhodně zanedbatelné.

K polovině tvrze patřila tehdy také polovina hospody či krčmy, mlýn s přilehlým rybníčkem a dva další rybníky, jeden umístěný nad a druhý pod tvrzí. Právě tato formulace vedla historiky k předpokladu, že se v případě Dlouhé Brtnice jednalo o tvrz vodní, opevněnou rybníčnými plochami. Ty také hrály v dějinách Dlouhé Brtnice významnou roli, především jako důležitá složka vrchnostenské ekonomiky.⁵⁵

Ve stejném roce se tvrz uvádí ještě jednou, a to její druhá polovina, která byla tehdy v držení Lanclina z Dlouhé Brtnice. Kromě tvrze mu zde náležel dvůr, v zápisu označený jako „popluží“, hospoda, mlýn, les Březová, polovina Černého lesa a také šest rybníků. Dříve zmíněnou polovinu tvrze s jejími náležitostmi držel v roce 1369 Vok z Kněžic, v tomto roce se stala majetkem Ješka Opatovce.⁵⁶

S doklady o tvrzi, případně její polovině, se setkáváme ještě na přelomu šedesátých a sedmdesátých let 14. století, poté v roce 1390 a pak na dlouhé období jakékoliv konkrétní zmínky mizí. Objevují se teprve nedlouho před prodejem jedné z částí dlouhobrtnického statku vladky z Volfířova novému vlastníku a následně městu Jihlavě. Tehdy jsou však spjaty pouze s jednou polovinou vesnice, náležející na počátku 16. století Erazimu z Volfířova. Sídlem druhé poloviny, náležející před rokem 1535 Jiříkovi z Volfířova, byl dvůr. K rozdělení vesnice na dvě téměř identické poloviny dochází nejpozději v průběhu 15. století, kdy se ves dostává do vlastnictví Volfířovců,

⁵⁵ ZDB IV, s. 60 č. 313. Z. Měřinský, Středověké hrádky a tvrze na jihozápadní Moravě (Jihlavsko a Telečsko). *Archaeologia historica* 2, 1977, s. 38. V. Nekuda, J. Unger, *Hrádky a tvrze na Moravě*. Brno 1981, s. 106.

⁵⁶ ZDB IV, s. 60 č. 322; V, s. 80 č. 165.

pokud však pohusitská majetková struktura nenavázala na starší stav z druhé půlky 14. století. Tehdy však byla dělena také tvrz, zatímco později je dělicí hranicí potůček, protékající návší a členící ji na tzv. „Horní a Dolní ves“. Tím se tvrz dostává pouze k jednomu z podílů, nacházejícímu se na přelomu třicátých a čtyřicátých let 16. století v rukou Erazima z Volfířova. K tomuto podílu patřila jižní polovina vesnice, tzv. „Dolní ves“. Naproti tomu severní řada domů tvořila zboží Jiříka z Volfířova. K oběma částem náležel hospodářský dvůr, Dlouhá Brtnice tedy v závěru středověku disponovala dvojicí těchto objektů. To dosavadní literatura dosud nepostihla, uvažovalo se o přítomnosti pouze jediného dvora, náležejícího ke tvrzi. Dvůr severního dílu vsi nahrazoval také sídelní objekt, je pravděpodobné, že také v jeho areálu se nalézala lehčeji opevněná tvrz, jejíž přítomnost soudobé prameny výslovně nepostihly. Napovídá tomu zejména výslovná zmínka v prodejních smlouvách z let 1532 a 1535, hovořící o dvoře jako o objektu, „na kterém kdysi Mareš z Volfířova seděl“. Podobně specifikuje tento dvůr také dílčí urbář Dlouhé Brtnice ze stejné doby. Pokud jde o Mareše z Volfířova a Dlouhé Brtnice, uváděného v době kolem poloviny 15. století, měl tento dvůr a také jeho rezidenční složka starou tradici.⁵⁷

Zdalo by se tedy, že oba díly dlouhobrtnického statku si byly poměrně rovnocenné. Ponechme zatím stranou odlišný charakter vlastního sídla, ke kterému se vrátíme později. Ovšem poněkud „handicapovaná“ severní polovina vesnice bez rozsáhle opevněné tvrze přece jen disponovala složkou, která měla návaznost na polohu Dlouhé Brtnice a v jižním Erazimově statku se nevyskytovala. Zatímco k oběma dílům patřil jeden z brtnických mlýnů a řada zdejších rybníků, stejně jako i podíly na okolních opuštěných vsích, severní polovina Dlouhé Brtnice Jiříka z Volfířova obsahovala „krčmu vejsadní od starodávna i s pivovarem“, jejíž držba byla pro tento podíl specifická a byla pouze jeho součástí. Byla totiž podmíněna doložkou, „aby žádná jiná krčma tu v Dlouhé Brtnici nebyla“, než právě na severním Jiříkově dílu vesnice. Je zřejmé, že poloha této krčmy a pivovaru se vázala na trasu středověké východozápadní komunikace, není tedy příliš pravděpodobné, že by měla jakoukoliv návaznost na pozdější zájezdní hospodu při

⁵⁷ ZDB XXIV, s. 234 č. 102, 103; XXVI, s. 283 č. 51, s. 305 č. 97. MZA Brno, G 371 – Jaroslav Novotný – Opisy moravských urbářů, inv. č. 105. V. Navrátil, Uspořádání sídla a plužiny – pramen k dějinám osídlení úzce vymezeného regionu. Historická geografie 25, 1986, s. 89-90, pozn. 70.

císařské silnici, zřízenou ostatně městem Jihlavou teprve v roce 1723 již při zcela odlišné obchodní trase.

Protože Jiříkův dvůr se prostřednictvím Jetřicha Dobrovodského z Dobré Vody dostává městu Jihlavě dříve, než dvůr jižního statku při tvrzi, byl novým vlastníkem využit jako centrum místní vrchnostenské správy a příslušné ekonomiky. Proto také přetrval i po několik dalších staletí. Zdejší dvůr byl ostatně jedním z mála panských dvorů jihlavského městského velkostatku, především jeho moravské části, který na svůj vznik nemusel čekat až do 18. století. A to spolu s dvory v Čížově a Rančířově. Naproti tomu panský dvůr ve Stonařově, po další století správním centru moravského dílu panství, dvůr zřejmě poměrně brzy zaniká.

Dvůr v severní části Dlouhé Brtnice vzniká zřejmě druhotně po rozdělení vesnice, a to z někdejšího selského gruntu. Svědčí pro to jeho poloha v zástavbě, dobře zřetelná ještě na mapě z roku 1781, kdy již byly jeho budovy parcelovány. Dvůr si však dosud zachovával svoji základní rozvržení, na rozdíl od stavu v polovině třicátých let 19. století na mapě stabilního katastru. Tehdy již představoval pouze shluk několika drobnějších gruntů, jejichž části s větší či menší mírou navazovaly na předchozí budovy. Podobný zánik dvora můžeme sledovat i u ostatních dvorských areálů na jihlavském panství, někde do začátku 19. století nezůstaly po předešlém areálu již téměř žádné stopy, jinde si alespoň základní rozvržení zachovala navazující zástavba až do dnešní doby. Tak tomu je například v Otíně, kde domky dodnes uchovávají původní čtvercovou koncepci barokního dvora. Část dvora již před jeho zánikem narušila trasa nové císařské silnice, jejíž přímý průběh si vynutil větší nebo menší zásahy do starší zástavby. Současně však silnice porušila i navazující terén nad horním okrajem Mlýnského rybníka, kde by bylo možno alespoň hypoteticky hledat stopy někdejšího snad lehce opevněného obydlí majitelů severního dílu, tvořícího pevnou součást dvora a jako takového absentujícího v písemných zdrojích. Skutečnou povahu sídla a dvora Mareše a Jiříka z Volfířova tak zřejmě již nikdy nezjistíme. Starší hospodu s pivovarem můžeme pouze hypoteticky položit do některého z gruntů v ploše návsi. Nabízí se dvojice domů čp. 49 a 51 v těsné blízkosti bývalého dvora, které jsou ve srovnání s ostatní zástavbou návsi ještě v 18. století nápadně rozsáhlé a mezi ostatními poněkud dominantní. Spolehlivé doklady však chybějí.

Dvůr byl na přelomu sedmdesátých a osmdesátých let 18. století rozdělen. Z jeho budov a v ploše nádvoří tehdy vzniklo šest nových usedlostí, jejichž vlastníci se rozdělili i část dvorských pozemků. Šlo o domky čp. 1 a 65 až 69. Zpočátku si jejich hospodáři vystačili se staršími budovami dvora, ovšem již na přelomu 18. a 19. století dochází k jejich postupným přestavbám a rozšiřování, mnohdy spojeným s dílčími demolicemi. Proto nacházíme na mapě stabilního katastru zdejší situaci již značně změněnou, původní půdorys dvora v ní již rozeznáváme jen s obtížemi. Do dnešní doby pouze spojitá řada domků podél krátké spojovací ulice připomíná na existenci někdejšího vladyckého a poté vrchnostenského dvora.⁵⁸

Obraťme nyní pozornost k druhému dvoru a především s ním související tvrzi. Ta ostatně na rozdíl od obou hospodářských objektů zanechala alespoň dílčí stopy v dosavadních pracích, věnujících se starší historii Dlouhé Brtnice. Její existence si povšiml již moravský místopisec druhé poloviny 18. století Franz Josef Schwoy, blíže se však její otázkou nezabýval. Pouze konstatoval prodej tvrze spolu s příslušným dílem vesnice městu Jihlavě v první polovině 16. století. Jeho následovník Gregor Wolný tvrz zmínil jen ve výčtu zpráv z období středověku, podobně jako Schwoy však dále nepokročil. Ani žádný z místopisců 20. století se nedostal příliš dále. Alois Josef Pátek v roce 1901 pouze poznamenal, že v obci nejsou žádné staré památky. K panskému sídlu pak udává, že „bývalo zde ve 14. století jakési tvrziště, není však po něm nyní ani stopy“. Jak však dokládají historické mapy, nebyla to tak úplně pravda.⁵⁹

Stejně jako u většiny dalších lokalit chybějí po větší část 20. století podrobněji zaměřené práce, zpřístupňující zejména starší minulost našich obcí. Tak je tomu i v Dlouhé Brtnici. Zdejší tvrz si tak na opětovný a již výrazně větší zájem musela počkat do posledních desetiletí tohoto věku. Přesto, že tehdy vydané publikace se sídlem místní šlechty zabývají ve srovnání se staršími přece jen poněkud podrobněji, větší přínos v jejím poznání neznamenal.

⁵⁸ SOkA Jihlava, Městská správa Jihlava do r. 1848, Vrchnostenský úřad, mapa č. 935. MZA Brno, D 11 – mapy stabilního katastru, inv. č. 416.

⁵⁹ F. J. Schwoy, *Topographische Schilderung des Markgrathum Mähren*, s. 352. G. Wolny, *Die Markgrafschaft Mähren, topographisch, statistisch und historisch geschildert*, s. 48-49. A. J. Pátek, *Jihlavský okres*, s. 157.

Soupis hrádků a tvrzí na Moravě, publikovaný na počátku osmdesátých let, pouze poznamenává, že tvrz v Dlouhé Brtnici „patřila k typu vodních opevnění, neboť byla chráněna dvěma rybníky, jeden je nad tvrzí, druhý pod tvrzí“. Jak si ještě povíme, tento názor není přesný, i když vychází z údajů středověkých zemských desk. Ve stejné době krátce tvrz připomíná rozsáhlý soupis panských sídel v celých českých zemích, zahájený právě „jihomoravským“ svazkem v roce 1981. Zde blíže neznámý autor příslušné stati uvádí, že „zdejší tvrz se připomíná již v r. 1349; vznikla před polovinou 14. století a stávala mezi dvěma rybníky, které k ní chránily přístup. Od husitských válek ji spolu se vsí drželi vladkové z Volfířova. Na statku bylo rozsáhlé rybníční hospodářství, i když je tvořily jen menší rybníčky. V r. 1542 získalo Dlouhou Brtnici město Jihlava a tvrz beze stopy zanikla.“ Zde najdeme hned několik mylných údajů. Zejména zařazení první písemné zprávy o tvrzi k roku 1349 koliduje s vůbec nejstarší zmínkou o obci, pocházející ve skutečnosti až z roku 1355, tvrz se pak uvádí o dalších deset let později. Nepřesné je také opakované kladení tvrže mezi rybníky. Naproti tomu zmínka o významu zdejších rybníků v rámci ekonomiky vladyckého velkostatku zcela odpovídá skutečnosti. Nejasné je také její zmizení „beze stopy“. Ještě před zastavěním jejího areálu v posledních desetiletích se pozůstatky někdejší tvrže znatelně rýsovaly v reliéfu terénu, jak dokládají například letecké snímky z padesátých let 20. století. V době vzniku publikace byly spolehlivě dosud dochovány.⁶⁰

Zmizení dlouhobrtnické tvrže „beze stopy“ vedlo k tomu, že další práce ji zcela pomíjely. Chybí proto například v komplexním přehledu hradů a tvrzí na Moravě, vydaném v prvním roce nového tisíciletí, stejně jako i v dalších pracích. Díky tomu je tak povědomí o její existenci zastíněno jinými alespoň zčásti dochovanými objekty z širšího okolí, jako je například tvrz v Želetavě, Štěměchách či Přímělkově, nebo zbytky tvrže u Kostelce, které má v otázce typu s naší tvrzí několik společných znaků.

Teprve nové tisíciletí přináší v otázce polohy a charakteru zdejší tvrže několik zásadních informací. Na rozdíl od předešlých prací nebyly zveřejněny v odborné publikaci, ale přináší je regionální zdroj, zpracováváný zaníceným badatelem Jihlavska

⁶⁰ V. Nekuda, J. Unger, Hrádky a tvrze na Moravě, s. 106. L. Hosák, M. Zemek, Hradky, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. I. díl. Jižní Morava. Praha 1981, s. 90.

Ladislavem Vilímkem. Jeho nástin problematiky osudů několika tvrzí v regionu přináší tak žádané poznatky, i když jejich interpretace současně vnáší jistou dávku romantiky.

Vilímek v jedné ze svých statí, publikovaných v internetovém magazínu Regionalist, ke zdejší tvrzi mimo jiné píše: „Při pohledu na starý plán vesnice z roku 1778 (ve skutečnosti z r. 1781 – pozn. autor), nakreslený geometrem Franzem Bourischkem, vidíme, že tvrz byla jistěna prakticky jen jedním rybníkem, který je na plánu označen Dorf Teicht čili Návesní rybník. Druhý, horní rybník Wibíral, sloužil jinému účelu.“ K tomu dodejme, rybník Vybíral není již na mapě stabilního katastru z roku 1835 zachycen, v parcele je zřetelná pouze jeho hráz. Oba rybníky svým vztahem k areálu tvrže, umístěné v jihozápadní části obce na vyvýšeném terénním výběžku nad velkým gruntem čp. 26, někdejším hospodářským dvorcem při tvrzi, potvrzují sdělení z roku 1365. Zatímco Návesní rybník, dnes prakticky zrušený a nahrazený výrazně menší nádrží, se skutečně nalézá „pod tvrzí“, druhý rybník Vybíral leží v topografickém významu „nad tvrzí“, i když s nebyl v těsnějším kontaktu.

Vilímek dále pokračuje: „Podle stavu zachyceného plánem můžeme usuzovat na zánik této tvrže v průběhu třicetileté války. Její vykreslení je dostatečným důkazem o její existenci, velikosti a vzhledu. Ve směru od dnešní vsi byla bezpečně chráněna rybníkem. Na opačné straně potom dvojitými hradbami a příkopem a v místě strmého svahu patrně jedinou zesílenou hradbou. Podle kresby můžeme dále usuzovat na tři objekty a není vyloučena ani obranná věž ve směru ke vsi, kde se tato možnost přímo nabízí. Zde také byla umístěna vstupní brána, ke které směřovala stará cesta od Nevcehle a krátká přípojka k hlavní trase později císařské silnice na Vídeň a Jihlavu, což býval v dávných dobách trasa Haberské stezky. V nejširším místě měla tvrz kolem 60 metrů. Hlavní opevnění bylo mírně oválné s průměrem asi 30 až 40 metrů“.⁶¹

Jak jsme již zmínili zde Vilímek poněkud popouští uzdu své fantazii. Pomineme jeho interpretaci průběhu severojižní Haberské stezky Dlouhou Brtnicí, o systému středověkých komunikací na území naší obce jsme ostatně již hovořili v první kapitolách. Správnou interpretací je lokalizace tvrže na terasu nad Návesní rybník, do míst, které dnes zabírají stavební parcely domků čp. 138 až 141 a 159. Historická mapa zde skutečně, na rozdíl od katastrálních map 19. století, zaznamenávajících pouze parcelní

členění, nikoliv topografické, ještě na začátku osmdesátých let 18. století zachycuje rozsáhlé zbytky opevnění středověkého šlechtického sídla, zaniklé při pozdějších terénních úpravách a stavebních pracích. Ovšem nabízí poněkud jinou interpretaci, než přehnaně detailní nástin až pohádkový Ladislava Vilímka.

Pečlivé vykreslení reliéfu v místech někdejšího opevnění středověkého panského sídla je pro mapy, vznikající v režii jihlavského městského velkostatku v sedmdesátých a osmdesátých letech 18. století typické. Můžeme se s ním setkat nejen v Dlouhé Brtnici, ale také například v sousedním Stonařově, kde jsou až plasticky zachyceny zbytky hrádku s historickým pojmenováním Hirschbühel (Hiršpíl). V Dlouhé Brtnici podle tohoto zdroje stávalo několikadílné sídlo, sestávající z nepravidelně okrouhlého jádra – vlastního staveniště tvrze – a pásů vnějšího opevnění. Hlavní centrum tvrze vzniklo vyčleněním z cípu klesajícího terénu širším obloukovitě vedeným příkopem. Ten byl od dalšího vnějšího příkopu oddělen valem, kopírujícím křivku příkopu. Vnější příkop byl výrazně širší, pokud ovšem parametry zaznamenané mapou odpovídají skutečnosti. Plocha před tímto příkopem neobsahuje žádné stopy staveb či terénních úprav. Velice podobné členění zachycuje ještě fotografie leteckého měřického snímkování z konce padesátých let 20. století, na níž v až nápadném souladu s dříve zmíněným průběhem valu a příkopů probíhají pásy křovin a stromů. To může být jedním z důkazů, že ještě v polovině 20. století zde byly stopy bývalého opevnění dosud zřetelné.

Vlastní plocha tvrziště je na mapě z roku 1781 zakreslena jako nepravidelně zvlněný terén, snad dosud se zbytky staveb, nákres však nic nenapovídá o jejich podobě a už vůbec ne někdejším účelu, jak se snaží nastínit Vilímek. Přístup rozhodně nevedl od vsi, ale mnohem jistěji v jihozápadním směru, kde zřejmě do jisté míry kopíroval starou cestu od Nevcehle, dnes již zaniklou, ovšem do tvrze vcházel z opačného směru. Tvrz pro svoji ochranu nevyužívala blízké rybníky, jak se domnívali dosavadní historikové a archeologové, ale mnohem spíše vyvýšenou polohu na okraji vsi, zesílenou dvojicí příkopů s mezilehlým valem. Ty byly položeny v nejpřístupnější směru. Je otázkou, zda se další zástavba nenacházela také v předpolí tvrze před prvním příkopem, kde zmíněný letecký snímek zachycuje rozsáhlou zahradu. Pro tento předpoklad však chybějí jakékoliv doklady, hospodářské zázemí tvrze, které by se zde mohlo nacházet, můžeme mnohem

⁶¹ http://www.regionalist.cz/vilimek/vil00_36.htm.

spíše položit do míst velkého gruntu pod tvrzí, dnes čp. 26. Tento grunt není na mapě z 18. století zachycen, zejména z důvodu jejího značného poškození právě v těchto místech. Katastrální mapa z roku 1835 jej však zobrazuje jako rozlehlou usedlost, svým rozsahem značně přesahující obvyklou domovní parcelu selských gruntů ve vsi. Od ostatní historické zástavby Dlouhé Brtnice, jejíž jednotlivé domy na sebe těsně navazují, je tento grunt oddělen velkou zahradou, náležející později k sousední usedlosti čp. 27, zřetelně druhotně vyčleněné ze zmíněného gruntu. Že jde v případě domu čp. 26 o někdejší dvůr při místní tvrzi, doložený v řadě středověkých písemností již od šedesátých let 14. století (zde zachycen pod termínem „popluží“), nelze pochybovat. Zajímavé je, že zdejší dvůr nevyužil vyvýšenou plochu před opevněním tvrze, jak to známe u řady větších tvrzí a středověkých hradů, ale byl položen ve snížené pozici mezi sídlem a vsí. S podobným řešením se v blízkém okolí setkáváme například v nedalekém Kostelci. Zde, nad budovami Kosteleckého Dvora, v minulosti skutečného hospodářského dvorce, se dochovaly pozůstatky opevněného sídla. To pro svoji obranu využívalo vyvýšený terénní výběžek, dnes v předpolí částečně narušený zářezem železniční trati. Stejně jako v Dlouhé Brtnici i v Kostelci bylo jádro tvrze či hrádku odděleno dvojicí obloukovitých příkopů s mezilehlým valem. Dvůr, představující nutnou hospodářskou složku středověkého šlechtického sídla, byl umístěn při úpatí pahorku s tvrzí, v meandru řeky Jihlavy. Důvod této polohy může být způsoben přítomností mlýna, tvořícího součást dvora. Existenci mlýna u dvora v podobném vztahu nemůžeme ostatně vyloučit ani v Dlouhé Brtnici, kde by k jeho pohonu sloužily vody návesního rybníka, těsně navazujícího na areál gruntu čp. 26 – bývalého dvora. Dochované písemnosti nám přesný počet mlýnů na území vesnice nedokládají, stejně jako neumožňují jednotlivé doložené provozy spolehlivě lokalizovat a tedy ani ztotožnit s mlýny, známými z posledních století.

Tvrz v jižní části Dlouhé Brtnice s přilehlým dvorem a mlýnem představovala významné správní a sídelní centrum místní šlechty, přetrvávající několik století. Jeho vznik není písemnými zdroji doložen, zánik můžeme položit do závěru středověku v souvislosti s připojením Dlouhé Brtnice k jihlavskému velkostatku. Spolehlivé doklady z poloviny šedesátých let 14. století potvrzují, že již tehdy zdejší tvrz stála. Kdy však vznikla, neudávají. K tomu nám mohou pomoci nálezy pozůstatky středověkého osídlení v místech někdejší tvrze. Archeologický výzkum zde však nebyl, zejména v souvislosti se

zástavbou areálu, dosud proveden. Nelze však vyloučit, že zdejší tvrz nahradila již v průběhu druhé půlky 13. století předpokládané starší sídlo vlastníků statku, lokalizované dosud hypoteticky k izolovanému kostelu sv. Václava nad vsí. Na hlubší upřesnění této domněnky, stejně jako nástin stavební podoby tvrze, si však musíme počkat.

ZANIKLÉ VESNICE V SOUSEDSTVÍ DLOUHÉ BRTNICE

V předešlých kapitolách, zejména těch, které se zaměřovaly na historii Dlouhé Brtnice a jejího okolí v období středověku a raného novověku, jsme zmínili také některé vsi, které dnes již v okolí naší vsi nenajdeme. Z množství zpráv je zřejmé, že na horním toku řek Jihlávky a Brtnice a jejich přítoků zaniklo ve starších dobách několik osad, některé z nich se pak po řadě století dočkaly opětovného obnovení, jiné zmizely zcela nenávratně. Několik těchto vsí se svojí polohou dotýkalo i těsnějšího okolí Dlouhé Brtnice. Jejich osudy a možnému umístění budeme věnovat pozornost v této kapitole.

Ve středověkých písemnostech dlouhobrtnického statku a jeho nejbližšího okolí se setkáváme se jmény vsí Zhořec, Loučka, Martinice, Stančice a snad i Lhota. Ves Zhořec se nacházela severně od Dlouhé Brtnice v okolí dnešního stejnojmenného dvora a v údolí pod ním, Loučka stávala v lesích jihovýchodně od Dlouhé Brtnice. Martinice pak severně od Loučky za dnešní Brtničkou a Stančice ještě více k severu v rozsáhlém Jestřebském lese poblíž loveckého zámku Aleje.

Hned v první nejstarší zmínce o Dlouhé Brtnici ve formě šlechtického přídomku se setkáváme se vsí Zhořcem. Ta byla po dobu svého trvání úzce svázána se sousedním statkem v Dlouhé Brtnici, případně s jeho vlastníky. V první zprávě se připomíná jako zboží Lanclina z (Dlouhé) Brtnice. Ještě roku 1447 se po vsi píše Václav ze Zhořce, který tehdy prodává vlastní vesnici Marešovi z Dlouhé Brtnice. Další zpráva ze třicátých let 16. století a poté z roku 1540 hovoří o vsi jako o pusté. Tehdy se Zhořec stává součástí

rozsáhlého brtnického panství, kterému patřily i lesy, sahající až téměř ke Stonařovu a navazující na dnešní osamocený dvůr jménem Zhořec.⁶²

A právě tento dvůr dodnes připomíná polohu zaniklé vesnice. Alespoň přibližně. Teprve nálezy středověké keramiky pomohly její umístění spolehlivě upřesnit, stejně jako umožnily datovat její trvání. Kumulace středověkých střepů byla v blízkosti dvora Zhořce získána ze dvou oddělených míst. A to jak z nejbližšího okolí vlastního dvora, tak z nedalekého mělkého údolí, protékaného řekou Jihlávkou. Zde byl při melioračních pracích v roce 1966 nalezen soubor keramiky, datovaný archeology do období od počátku 13. století do průběhu století následujícího. Zajímavé je, že střepy, získané z těsné blízkosti dvora Zhořce, pocházejí z mladšího období, ze 14. a 15. století. Je tedy pravděpodobné, že i po zániku vesnice někdy v závěru 14. století nedaleký dvůr místního šlechtického rodu nadále přetrvával. Ještě roku 1447 se po něm píše zmíněný Václav. Teprve někdy poté dvůr zaniká. Jeho obnovení ve staré poloze je dílem až mnohem pozdějších staletí.⁶³

Další ves Loučka, objevující se mezi majetky zdejšího statku také již v padesátých letech 14. století, je u Dlouhé Brtnice uváděna od roku 1358 do roku 1390. Poté po celé 15. století jakékoliv zmínky chybí, a teprve ve třicátých a čtyřicátých letech 16. století se připomíná opět, tentokrát již jako opuštěná. Přesné datum zpusnutí není zřejmé, snad k tomu došlo již v průběhu neklidného 15. století, kdy v důsledku opakujících se válek v regionu zaniklá celá řada vesnic.

Vesnice stávala na jednom z přítoků Hladovského potoka asi jeden až půldruhého kilometru severovýchodně od Hladova a dva kilometry jihovýchodně od Dlouhé Brtnice. Archeologové se její polohou dosud příliš nevěnovali, proto nejsou z těchto míst známy žádné archeologické nálezy, stejně jako nebyla dosud upřesněna její poloha a případné stopy někdejších staveb.⁶⁴

V až nápadně těsném sousedství se ve středověku údajně nacházela další zaniklá vesnice jménem Lhota. Její existenci starší soupisy zaniklých vsí neznají, na rozdíl od

⁶² ZDB III, s. 24 č. 69; XII, s. 370 č. 616; XXVI, s. 281 č. 47. MZA Brno, G 10 – Sběrka rukopisů, inv. č. 575.

⁶³ Z. Měřinský, Průzkum zaniklých středověkých osad na moravské straně Českomoravské vrchoviny v letech 1962–1970, s. 412.

⁶⁴ V. Nekuda, Zaniklé osady na Moravě v období feudalismu. Brno 1961, s. 101-102.

předchozí Loučky, zachované jak ve starších názvech pozemků, tak i v místní tradici sousedního Hladova. Jediným písemným dokladem, z něhož je existence vesnice Lhoty odvozována, je zmínka z roku 1481, v listu uherského krále Matyáše Korvína, tehdy rovněž moravského markraběte. Král Matyáš tehdy daroval šlechtici Janu Kropáči z Nevědomí svá práva na vsi Milešovicích a na městečku (!) Předíně se vsí Lhotou. Toto zboží měl Korvín získat formou odúmrti od bratrů Mikuláše a Petra Romanů z Vítovic a jejich sestry Elišky. Obsah tohoto listu je značně nejasný. Zatímco ves Milešovice se, stejně jako predikátní vesnice Vítovice, nalézá na východním Brněnsku nedaleko Slavkova, Předín, zde, podobně jako dříve Dlouhá Brtnice, označen zcela ojediněle jako městečko, leží mezi Jihlavou, Třebíčí a Telčí, tedy v těsné blízkosti naší vsi. Konkrétněji neupřesněná Lhota je proto hledána v jeho blízkosti. Zde se k její lokalizaci nabídl tzv. Lhotský les, vyplňující jihovýchodní cíp územního katastru Dlouhé Brtnice, doložený na topografických mapách z poloviny 20. století, tento název však není ze starších materiálů znám. Je proto možné, že Lhota z roku 1481 stávala v dosud neupřesněné poloze, zatímco skromné archeologické nálezy z prameniště Dolnomlýnského potoka, z polohy 1 kilometr severně od Hladova a cca 1,3 kilometru jižně od Dlouhé Brtnice, upřesňují polohu dříve zmíněné Loučky. Její sned předpokládaná lokalizace je spojována pouze s tzv. Podlouckým lesem a tratí „Louky u Hladova“ se zbytky někdejšího rybníčka, tato pojmenování však nevylučují její skutečnou situaci někde v blízkosti výše, jak můžeme odvozovat i z názvu Podlouckého lesa. A právě tam je kladena poloha údajné Lhoty. Za těchto okolností můžeme přesněji nedoloženou existenci zaniklé Lhoty u Hladova ze soupisu opuštěných vesnic našeho regionu bez větších pochyb vyřadit a nahradit ji včetně konkrétní situace hledanou Loučkou. Její území by tedy, na rozdíl od předešlého Zhořce, bylo přímou součástí katastru Dlouhé Brtnice, s nímž po zpustnutí osady splynulo.⁶⁵

Nedaleko od Dlouhé Brtnice se ve středověku nalézala také později zaniklá vesnice Martinice. S ní se sice v písemnostech, úzce spjatých se středověkou minulostí naší vesnice nesetkáváme, přesto stojí za krátké povšimnutí.

Poloha Martinic je spojována s nálezy středověkých keramických střepů v polích východně od Brtničky na rozhraní katastru této obce a sousedního Opatova. Vzhledem

⁶⁵ ZDB XV, s. 24 č. 209. L. Hosák, R. Šrámek, Místní jména na Moravě a ve Slezsku I. Praha 1970, s. 506. A. J. Pátek, Jihlavský okres, s. 159. J. Tiray, Telecký okres. Brno 1913, s. 193-194.

k tomu, že vesnic tohoto jména zaniklo v širším regionu Želetavska a jižního Jihlavska hned několik (kromě našich Martinic ještě stejnojmenné vsi u Krasonic a Lesonic), shodné pojmenování nesl ve středověku také dnešní Martínkov u Želetavy, dochází v dosavadní literatuře často k nepřesným interpretacím jejich historie. To ztěžuje rovněž fakt, že téměř po všech těchto vesnicích se tehdy psala drobná šlechta, jejíž přídomky nelze věrohodně odlišit. Z kterých Martinic pocházel rod, jehož členové drželi v druhé polovině 14. století majetky například na severním Stonařovsku, tak není jisté. V dějinách Dlouhé Brtnice se blízkost „našich“ Martinic nijak neprojevila. V době své existence byly vlastnický orientovány spíše k východu, zejména ke kněžickému statku. K němu Martinice náležely ještě v roce 1480, kdy je spolu s Kněžicemi a Rychlovem a snad již tehdy opuštěnými vesnicemi Větrovem, Petrůvkami, Mosty a Strážovem (všechny zanikly v těsné blízkosti Kněžic) prodává Václav z Mříže Hynkovi z Valdštejna a z Brtnice. Při převodu Brtničky Burianem z Volfířova Burianu z Valdštejna a na Brtnici v roce 1533 je zmíněna také řada rybníků, spolu s kterými je uveden také lesní potok „u Malých Brtniček až do hranic martinických“. Z toho by bylo možné usuzovat, že Martinice byly dosud osazené, respektive jejich území po případném zpusnutí sídliště bylo tehdy dosud pokládáno za suverénní a snad se dosud počítalo s obnovením původní vesnice. Pro druhou variantu svědčí fakt, že jako pusté se Martinice ponejprv zmiňují v nejstarším urbáři brtnického velkostatku, vyhotoveném právě v době, kdy je k valdštejnské Brtnici připojena Brtnička. Ta je již v urbáři obsazena, stejně jako Martinice, které jsou zařazeny do druhé poloviny spisu v přehledu zaniklých vesnic. Pozemky této vsi, stejně jako i jiných četných opuštěných osad na Brtnicku, byly již tehdy rozděleny a puštěny poddaným jiných dosud živých vesnic k užívání za plat. Tzv. „zákopy“, jak se tyto podíly nazývaly, někdejších Martinic byly tehdy obdělávány poddanými z Brodců, Kněžic, Hrutova a z Brtničky. Takto jsou Martinice zachyceny také v dalších brtnických urbářích, a to až téměř do konce 16. století, kdy se připomínají naposledy. K obnově vesnice tedy nedošlo a její pozemky byly rozděleny mezi sousední vsi Brtničku a především Opatov.⁶⁶

⁶⁶ ZDB XV, s. 7 č. 25; XXIV, s. 222 č. 70. MZA Brno, G 10 – Sbirka rukopisů, inv. č. 575, fol. 101-102. V. Nekuda, Zaniklé osady na Moravě v období feudalismu, s. 64, 102, 133. Z. Měřinský, Průzkum zaniklých středověkých osad na moravské straně Českomoravské vrchoviny v letech 1962–1970, s. 410. J. Řezníček, Moravské a slezské urbáře. Katalog. Praha 2002, s. 68-71.

Poslední zaniklou vsí, která je svojí polohou úzce spjata s územím dnešní Dlouhé Brtnice, případně jejím středověkým vladyským statkem a jeho dějinami, jsou Stančice. Tuto ves držel v první polovině 15. století klášter magdalenitek v Dalešicích. Jeho představená Dorota poháněla v roce 1436 k zemskému soudu šlechtice Milotu z Přímělkova, kterého vinila, že neoprávněně drží ves Stančice, „klášterské zpupné zboží“, „a níž nemá žádné právo. Přestože byl klášter skutečně oprávněným vlastníkem vesnice, svá práva neobhájil, jak to v takovém případě v pohusitské době bývalo, a Stančice zůstaly Milotovi. Ten se píše také z Jemničky a nedlouho poté pohání Zdeňka z Valdštejna a z Brtnice, že mu zapsal na Stančicích 50 kop grošů za „spravedlivou službu“, které mu však nechtěl poukázat.⁶⁷

S dalšími doklady o Stančicích se setkáváme až na začátku 16. století, ves již byla tehdy pustá. Roku 1502 vedl spor Václav z Volfířova s Janem Zeleným z Říčan, kterého vinil, že nedodržel svůj slib, když mu přislíbil zajistil vlastnické právo na Stančice od správy a konventu dalešického kláštera. Zřejmě se snažil upevnit si držbu Stančic zákonným způsobem, na rozdíl od předchozích vlastníků, kteří zabírali klášterní majetky v „husitském“ stylu. Ze stejného důvodu byl tehdy také stíhán Hynek z Popůvek, který ovšem vinu za prodlení svaloval na samotný klášter. Soud se poté přiklonil na Hynkovu stranu a abatyši doporučil celou záležitost co nejdříve urovnat. Podobně jednal i s prvním žalovaným Janem Zeleným z Říčan. Ke stížnostem na klášter se krátce nato připojuje také Jindřich z Hofeřic, také v jeho případě soud doporučil abatyši urychlené vyřízení sporu. K tomu snad také došlo, protože další zmínky o Stančicích již knihy půhonů neobsahují.⁶⁸

Se Stančicemi se poté setkáváme v roce 1533, kdy pustou ves spolu s Brtničkou a „Stančickými“ lesy prodává Burian z Volfířova Burianu z Valdštejna k jeho brtnickému velkostatku. Podobně jako v případě Martinic také i Stančice krátce nato figurují v nejstarším brtnickém urbáři mezi zaniklými osadami, jejich pozemky tehdy obdělávali lidé z Brtničky, ale i Dlouhé Brtnice, Stonařova, Kněžic, Vísky, Brodců a Hrutova.⁶⁹

⁶⁷ PK III, s. 162 č. 773, s. 303 č. 149.

⁶⁸ PK VII, s. 242 č. 1155, s. 243 č. 1160, s. 246 č. 1167, s. 249 č. 1183.

⁶⁹ ZDB XXIV, s. 222 č. 70. MZA Brno, G 10 – Sbirka rukopisů, inv. č. 575, fol. 104-105.

Poslední zmínky o vsi známe z let 1590 a 1591 ze obsahu věna, které v prvním z roků zapsal Hynek Brtnický z Valdštejna své manželce Kateřině Zajímačce z Kunštátu na brtnickém statku. Zde se kromě Stančic jmenují také zaniklé Martinice. S oběma vesnicemi se úplně naposledy setkáváme roku 1591 v dalším Hynkově vkladu manželčina věna, na které pak ona přijímá Hynka na spolek.⁷⁰

Archeologická prospekce umožnila upřesnit polohu zaniklé vesnice. Její pozůstatky v podobě kamenných základů obytných a hospodářských budov byly nalezeny v jižní části Jestřebského lesa, v lesním údolí asi 3 kilometry severovýchodně od Dlouhé Brtnice a téměř stejně tak daleko od kněžického zámku. Podle dokladu, zaznamenaného na konci 19. století, tehdy vzpomínal krejčí Pekař z Kněžic, že „před rokem 1866 kopali jsme v Bělohávkě a ve Stančicích kámen na opravu cesty a na stavbu sklepa; kopali jsme kamení z podezdívky, zbytků to dřevěných stavení. Podle těch podezdívek poznali jsme, kde byla světnice, kde kuchyně, chlív; našli jsme i zbytky vyroubené studny; přišli jsme na kosti lidské, kosti koní a jiného dobytka, kusy ohořelých trámů, železné části vozu, kord, kamenný hladký práh, podkovy, mnoho střepin z hlíněných nádob apod.“ Tradice zaniklou ves interpretovala jako „předměstí Opatova, který byl velikým městem“. Na okraji pustých Stančic, v jejich západní části při Brtnické aleji byl v roce 1900 nalezen soubor stříbrných pražských grošů z doby Václava II., tedy z přelomu 13. a 14. století. Zda však byl tento mincovní poklad přímo spojen s blízkou vsí, nebo zda spíše souvisel s průběhem středověkých obchodních cest, se dnes již nedozvíme. Kromě hrnce s mincemi zde nálezce objevil ještě další hrnec s popelem, kamenné klenutí sklepa a silnou vrstvu obilných zrn.⁷¹

Zmínkou o několika zaniklých osadách, jejichž pozemky dnes tvoří území stávající Dlouhé Brtnice, nebo jsou s naší vsí spojeny alespoň historicky, jsme uzavřeli výklad starší dějin a historických proměn obce za feudální éry. Přestože se po těchto vsích nedochovaly v terénu téměř žádné pozůstatky, představují důležitou součást historie regionu, podobně jako zachované či zaniklé historické objekty. Zdůrazňují její

⁷⁰ ZDB XXXI, s. 202 č. 48, s. 232 č. 84-85.

⁷¹ Z. Měřinský, Průzkum zaniklých středověkých osad na moravské straně Českomoravské vrchoviny v letech 1962–1970, s. 410-411. J. Večeřa, Domovopis Kněžic u Jihlavy. Kněžice 1937, s. 176-178.

bohatost a různorodost, o jejíž přiblížení jsme se alespoň v základních rysech pokusili v předchozích kapitolách.

PRAMENY

Moravský zemský archiv Brno (MZA Brno):

- A 1 – stavovské listiny, inv. č. 478
- B 16 - Moravské místodržitelství-účetárna, inv. č. 450
- D 1 – lánové rejstříky, inv. č. 258
- D 2 – rektifikační akta, inv. č. 258
- D 4 – tereziánský katastr, inv. č. 328
- D 5 – urbaniální fase, sign. 7/J.
- D 6 – josefínský katastr, inv. č. 3106
- D 7 – matriky pozemkového výnosu, sign. 82/J
- D 9 – indikační skicy, kart. 99, sign. 416
- D 10 – stabilní katastr, inv. č. 416
- D 11 – mapy stabilního katastru, inv. č. 416
- G 10 – Sbirka rukopisů, inv. č. 575
- G 371 – Jaroslav Novotný – Opisy moravských urbářů, inv. č. 105

Státní okresní archiv Jihlava (SOkA Jihlava):

Městská správa Jihlava. Listiny, inv. č. 392, 408, 454, 463

Městská správa Jihlava do r. 1848, Vrchnostenský úřad, inv. č. 1

Městská správa Jihlava do r. 1848, Vrchnostenský úřad, kniha č. 89

Městská správa Jihlava do r. 1848, Vrchnostenský úřad, mapa č. 935

Edice:

AČ (Archiv český čili staré písemné památky české i moravské...) XI, s. 444 č. 260

PK (Libri citationum et sententiarum seu – Knihy půhoné a nálezové) III, s. 162 č. 773, s. 303 č. 149

PK VII, s. 242 č. 1155, s. 243 č. 1160, s. 246 č. 1167, s. 249 č. 1183

ZDB (Zemské desky moravské, brněnská cúda) III, s. 24 č. 69, s. 32 č. 267, 268, 274, s. 41 č. 515, 517, 525, s. 42 č. 530, 533, 549

ZDB IV, s. 51 č. 119, 123, s. 59 č. 302, s. 60 č. 304, 313, 314, 315, 317, 322, s. 61 č. 326, s. 70 č. 489, 495

ZDB V, s. 73 č. 12, 13, 14, s. 80 č. 165, 166, 173, 174, 175, s. 81 č. 201, s. 91 č. 420

ZDB VI, s. 106 č. 107, s. 110 č. 176, s. 113 č. 236, s. 123 č. 422, s. 137 č. 650, 651

ZDB VII, s. 180 č. 547, s. 191 č. 741, s. 192 č. 764, s. 203 č. 977, s. 206 č. 1042, 1043, s. 207 č. 1054, s. 211 č. 1133, 1134, 1144

ZDB VIII, s. 240 č. 426

ZDB XII, s. 366 č. 570, s. 370 č. 616, s. 374 č. 671, s. 379 č. 733, 734

ZDB XIV, s. 416 č. 60

ZDB XV, s. 7 č. 25, s. 24 č. 209

ZDB XVI, s. 34 č. 24, s. 36 č. 39

ZDB XXIV, s. 216 č. 50, s. 222 č. 70, s. 234 č. 102, 103

ZDB XXVI, s. 281 č. 47, s. 283 č. 51, s. 305 č. 97

ZDB XXXI, s. 202 č. 48, s. 232 č. 84-85

LITERATURA

- Baletka, T. 1996: Dvůr, rezidence a kancelář moravského markraběte Jošta (1375–1411). Sborník archivních prací XLVI, s. 259-536.
- Hosák, L., Šrámek, R. 1970: Místní jména na Moravě a ve Slezsku I. Praha.
- Hosák, L., Zemek, M. 1981: Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. I. díl. Jižní Morava. Praha.
- Hrubý, P. 2011: Jihlava – Staré Hory. Archeologický výzkum středověkého důlního úpravnického a obytného areálu v letech 2002-2006. Příspěvek ke studiu středověkého rudného hornictví. Praha-Brno.
- Jokeš, P. 2011: Farní organizace na středověké západní Moravě. Brno.
- Křesadlo, K. 1996: Městské rady v Jihlavě v 16.-18. století. Vlastivědný sborník Vysočiny. Oddíl věd společenských, 10, s. 65-72.
- Kuča, K. 1996: Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. 1. díl. Praha.
- Kuča, K. 2000: Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. 4. díl. Praha.
- Kuča, K. 2004: Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. 6. díl. Praha.
- Malý, K. 1999: Jihlavský rudní revír – přehled geologie a mineralogie. In: Dolování stříbra a mincování v Jihlavě. Jihlava, s. 15-27.
- Měřínský, Z. 1976: Průzkum zaniklých středověkých osad na moravské straně Českomoravské vrchoviny v letech 1962–1970. Archeologické rozhledy XXVIII, s. 405-417.
- Měřínský, Z. 1977: Středověké hrádky a tvrze na jihozápadní Moravě (Jihlavsko a Telečsko). Archaeologia historica 2, s. 37-43.
- Navrátil, V. 1986: K povrchovému průzkumu zaniklých středověkých osad a jejich plužil na jihozápadní Moravě. Historická geografie 25, s. 201-228.

- Navrátil, V. 1986: Uspořádání sídla a plužiny – pramen k dějinám osídlení úzce vymezeného regionu. *Historická geografie* 25, s. 53-91.
- Nekuda, V. 1961: Zaniklé osady na Moravě v období feudalismu. Brno.
- Nekuda, V., Unger, J. 1981: Hrádky a tvrze na Moravě. Brno.
- Pátek, A. J. 1901: Jihlavský okres. Brno.
- Peltan, L. 1998: Jihlavské panství za působnosti hospodářského direktoria v letech 1726–1754. *Vlastivědný sborník Vysočiny, Oddíl věd společenských*, XI, s. 167-207.
- Pilnáček, J. 1996: Staromoravští rodové. Brno.
- Pisková, R. a kol. 2009: Jihlava. Praha.
- Řezníček, J. 2002: Moravské a slezské urbáře. Katalog. Praha.
- Sadílek, J. 2019: Suchá, Prostředkovice, Beranovec. Historický vývoj stavebních památek a osídlení obce. Suchá.
- Samek, B. 1994: Umělecké památky Moravy a Slezska I. Praha.
- Sedláček, A. 1900: Hrady, zámky a tvrze království českého. Díl XII. Praha.
- Sedláček, A. 1925: Českomoravská heraldika II. Praha.
- Schwoy, F. J. 1786: *Topographische Schilderung des Markgrafthum Mähren. Zweiter Band.* Prag und Leipzig.
- Schwoy, F. J. 1794: *Topographie vom Markgarfthum Mähren.* Wien.
- Tiray, J. 1913: Telecký okres. Brno.
- Večeřa, J. 1937: Domovopis Kněžic u Jihlavy. Kněžice.
- Vokáč, M., Houzar, S., Škrdla, P. 2007: Dolování zlata v širším okolí Hor u Předína na západní Moravě: dějiny výzkumů, historie dolování topografie a archeologie lokalit a přehled geologických poměrů. *Stříbrná Jihlava 2007. Studie k dějinám hornictví a důlních prací.* Jihlava-Brno, s. 26-54.
- Wolny, G. 1846: *Die Markgrafschaft Mähren, topographisch, statistisch und historisch geschildert.* VI. Band, Iglauer Kreis. Brünn.
- Wolny, G. 1860: *Kirchliche Topographie von Mähren, meist nach Urkunden und Handschriften.* II. Abtheilung. Brünn. III. Band. Brünn.

MAJETKOVÝ VÝVOJ DOMŮ

ROK**MAJITEL****Čp. 1**

grunt na zrušeném panském dvoře

1787 Jan Novák, nový grunt
1820 Jakub Novák, dominikalista
1835 Jakub Novák, dominikalista

ROK**MAJITEL****Čp. 2**

1657 – 1/2 lánový grunt

1657 Petr Mautsch
1678 Petr Prokop
1749 Martin Novák
1754 Martin Novák
1775 Josef Novák
1787 Josef Novák
1820 Jan Novák
1835 Josef Novák

ROK**MAJITEL****Čp. 3**

1657 – 1/2 lánový grunt

1657 Pavel Fortelný
1678 Matěj Fortelný
1749 Mates Fortelný
1754 Mates Fortelný
1775 Pavel Fortelný
1787 Pavel Fortelný
1820 Martin Sobotka
1835 Martin Sobotka

ROK**MAJITEL****Čp. 4**

1657 – 1/2 lánový grunt

1657 Matěj Kalvoda
1678 Petr Kalvoda
1749 Václav Steffl
1754 Jan Steffl
1775 Jan Steffel
1787 Jan Steffel
1820 Mates Steffl
1835 Václav Schindler

ROK **MAJITEL**
Čp. 5

1657 – 1/2 lánový grunt

1657 Martin Čolpík (pustý)
1678 Martin Čolpík (pustý)
1749 Jakub Stantzl
1754 Jakub Stantzl
1775 Jakub Stantzl
1787 Anton Steffel
1820 Jakub Stanzl
1835 Jan Stanzl

ROK **MAJITEL**
Čp. 6

1657 – lánový grunt

1657 Jakšův grunt (majitel 1662 +)
1678 Jakšův grunt (pustý)
1749 Franc Steffl
1754 Franc Steffl
1775 Franc Steffel
1787 Franc Steffel
1820 Josef Steffl
1835 Matyáš Tomandl

ROK **MAJITEL**
Čp. 7

domek

1787 Lorenz Feitel
1820 Josef Steffl
1835 Václav Steffel

ROK **MAJITEL**
Čp. 8

domek

1787 Andres Moritz
1820 Jan Pritzl
1835 Jan Pritzl

ROK **MAJITEL**
Čp. 9

1657 – 1/2 lánový grunt

1657 Tomáš Nechvátal (1662 sběhl)
1678 Tomáš Nechvátal (pustý)
1749 Josef Kuba
1754 Josef Kuba
1775 Martin Kuba
1787 Martin Kuba
1820 Jan Pritzl
1835 Josef Pritzl

ROK **MAJITEL**
Čp. 10

1657 – 1/2 lánový grunt

1657 Martin Kovář
1678 Pavel Kovář
1749 Jakub Pokorný
1754 Jakub Pokorný
1775 Jan Pokorný
1787 Jan Pokorný
1820 Jan Pokorný
1835 Václav Pokorný

ROK **MAJITEL**
Čp. 11

1657 – 1/2 lánový grunt

1657 Václav Živný
1678 Jakub Volař
1749 Ondřej Lang
1754 Ondřej Lang
1775 Jan Fritzel
1787 Martin Šlapal
1820 Martin Tomáš
1835 Franc Tomek

ROK **MAJITEL**
Čp. 12

domek

1775 Jakub Novák
1787 Jakub Novák
1820 Jakub Novák
1835 Jakub Novák

ROK **MAJITEL**
Čp. 13

1657 – 1/2 lánový grunt

1657 Mates Novák
1678 Petr Novák
1749 Václav Fritzl
1754 Václav Fritzl
1775 Ondřej Fritzl
1787 Ondřej Fritzl
1820 Mates Pritzl
1835 Matyáš Burda

ROK **MAJITEL**
Čp. 14

1657 – 1/2 lánový grunt

1657 Jan Melchar
1678 Ondra Melchar
1749 Lorenc Fortelný
1754 Lorenc Fortelný
1775 Franc Fortelný
1787 Franc Fortelný
1820 Jan Tesař
1835 Franc Irsa

ROK **MAJITEL**
Čp. 15

1657 – 1/2 lánový grunt

1657 Matěj Běhounek
1678 Tomáš Šlapal
1749 Martin Šlapal
1754 Martin Šlapal
1775 Martin Jancko
1787 Martin Janko
1820 Pavel Janko
1835 Pavel Janko

ROK **MAJITEL**
Čp. 16

domek

1787 Lorenc Slavík
1820 Josef Janko
1835 Josef Janko

ROK **MAJITEL**
 Čp. 17

1657 – 1/2 lánový grunt

1657 Pavel Sobotka (pustý)
1678 Pavel Sobotka (pustý)
1749 Václav Sobota
1754 Václav Sobota
1775 Lorenc Jancko
1787 Lorenc Janko
1820 Josef Janko
1835 Franc Stanzl

ROK **MAJITEL**
 Čp. 18

1657 – lánový grunt

1657 Štefl Matouš (1659 +)
1678 Štefl Matouš (pustý)
1749 Josef Steffl
1754 Josef Steffl
1775 Jakub Steffel
1787 Jakub Steffel
1820 Franc Steffl
1835 Franc Steffel

ROK **MAJITEL**
 Čp. 19

domek

1787 Mates Steffel
1820 Josef Šlapal
1835 Josef Tomek

ROK **MAJITEL**
 Čp. 20

1657 – lánový grunt

1657 Petr Vybíral
1678 Martin Vybíral
1749 Ondřej Kozlovský
1754 Ondřej Kozlovský
1775 Franc Stantzel
1787 Franc Stantzel
1820 Martin Stanzl
1835 Jan Stanzl

ROK **MAJITEL**
 Čp. 21

1749 – 1/8 lánový grunt

1749 Josef Fortelný
1754 Josef Fortelný
1775 Jan Sobotka
1787 Jan Sobotka
1820 Bartl Fortelný
1835 Jan Fortelný

ROK **MAJITEL**
 Čp. 22

1657 – 1/2 lánový grunt

1657 Jakub Volař (pustý)
1678 Jakub Volař (pustý)
1749 Václav Stantzl
1754 Václav Stantzl
1775 Václav Vybíral
1787 Václav Vybíral
1820 Franc Svoboda
1835 Franc Svoboda

ROK **MAJITEL**
 Čp. 23

domek

1787 Josef Praksch
1820 Franc Svoboda
1835 Matyáš Schindler

ROK **MAJITEL**
 Čp. 24

1657 – 1/4 lánový grunt

1657 Martin Sadek (1663 +)
1678 Martin Sadek (pustý)
1749 Georg Zulpick
1754 Georg Zulpick
1775 Pavel Steffel
1787 Jan Steffel
1820 Jan Steffl
1835 Jan Steffl

ROK **MAJITEL**
 Čp. 25

obecní nájemní domek

1775 Ondřej Stantzl
1787 obecní nájemní domek
1820 Mates Dobrovolný
1835 Franc Drábek

ROK **MAJITEL**
 Čp. 26

1657 – lánový grunt

1657 Václav Živný
1678 Vávra Šlapal
1749 Pavel Šlapal
1754 Pavel Šlapal
1775 Martin Šlapal
1787 Martin Šlapal
1820 Martin Šlapal
1835 Martin Šlapal

ROK **MAJITEL**
 Čp. 27

1657 – podsedek

1657 Řehoř Pinder
1678 Ondra Pinder
1749 Franc Vybíral
1754 Franc Vybíral
1775 Jakub Pokorný
1787 Jakub Pokorný
1820 Martin Holoubek (1/8 l.)
1835 Anton Holoubek

ROK **MAJITEL**
 Čp. 28

1657 – 1/2 lánový grunt

1657 Václav Tichý
1678 Václav Tichý
1749 Tomáš Fortelný
1754 Tomáš Fortelný
1775 Pavel Fortelný
1787 Pavel Fortelný
1820 Ondřej Fortelný
1835 Ondřej Fortelný

ROK **MAJITEL**
 Čp. 29

1657 – 1/2 lánový grunt

1657 Šebesta Sadák (pustý)
1678 Vít Novotný (od 1667)
1749 Josef Kalvoda
1754 Josef Kalvoda
1775 Josef Steffel
1787 Josef Steffel
1820 Jan Pokorný
1835 Tomáš Pokorný

ROK **MAJITEL**
 Čp. 30

domek

1787 Martin Pokorný
1820 spáleniště
1835 Tomáš Pokorný

ROK **MAJITEL**
 Čp. 31

domek

1775 Jiří Fortelný
1787 neobývaný
1820 Franc Pokorný
1835 Franc Pokorný

ROK **MAJITEL**
 Čp. 32

1657 – 1/2 lánový grunt

1657 Jakub Černý
1678 Hans Jakob
1749 Andres Hochheimb
1754 Andres Hochheimb
1775 Andres Hochheimb
1787 Andres Hochheimb
1820 Franc Hohen
1835 Jan Plott

ROK **MAJITEL**
 Čp. 33

1657 – 1/2 lánový grunt

1657 Mikuláš Černý
1678 Václav Černý
1749 Ondřej Rinagl
1754 Franc Burian
1775 Mates Burian
1787 Mates Burian
1820 Mates Pritzl
1835 Mates Pritzl

ROK **MAJITEL**
 Čp. 34

1657 – 1/2 lánový grunt

1657 Diviš Očenáš (pustý)
1678 Diviš Očenáš (pustý)
1749 Pavel Jancko
1754 Pavel Jancko
1775 Pavel Jancko
1787 Pavel Janko
1820 Mates Janko
1835 Mates Janko

ROK **MAJITEL**
 Čp. 35

domek

1787 spáleniště
1820 spáleniště
1835 Mates Janko

ROK **MAJITEL**
 Čp. 36

1657 – 1/2 lánový grunt

1657 Vít Adam
1678 Jakub Kalvoda
1749 Pavel Stantzl
1754 Pavel Stantzl
1775 Pavel Stantzl, rychtář
1787 Paul Stantzel
1820 Mates Tůma
1835 Mates Tůma

ROK **MAJITEL**
 Čp. 37

domek

1787 spáleniště
1820 Thomas Redlmacher, spáleniště
1835 Jan Němec, stavební místo

ROK **MAJITEL**
 Čp. 38

1657 – 1/2 lánový grunt

1657 Matouš Siemandl
1678 Melichar Černý
1749 Jiří Schindler
1754 Jiří Schindler
1775 Anton Schindler
1787 Anton Schindler
1820 Thomas Redlmacher
1835 Jan Němec

ROK **MAJITEL**
 Čp. 39

1657 – 1/2 lánový grunt

1657 Pavel Suchý
1678 Vít Novák
1749 Jan Fortelný
1754 Jan Fortelný
1775 Mates Novák
1787 Mates Novák
1820 Bartl Novák
1835 Bartoloměj Novák

ROK **MAJITEL**
 Čp. 40

domek

1787 spáleniště
1820 Mates Fortelný
1835 Jan Fortelný

ROK **MAJITEL**
 Čp. 41

domek

1775 Franc Vybíral
1787 Pavel Vybíral
1820 Václav Vybíral
1835 Václav Vybíral

ROK **MAJITEL**
 Čp. 42

domek

1787 spáleniště
1820 Franc Redlmacher, spáleniště
1835 Franc Blecha

ROK **MAJITEL**
 Čp. 43

1749 – 1/2 lánový grunt

1749 Václav Šlapal
1754 Václav Šlapal
1775 Václav Rödlnacher
1787 Václav Redlmacher
1820 Franc Redlmacher
1835 Franz Redelmacher

ROK **MAJITEL**
 Čp. 44

domek

1787 Václav Šlapal
1820 Jakub Šlapal
1835 Franc Šlapal

ROK **MAJITEL**
 Čp. 45

1657 – 1/4 lánový grunt

1657 Štěpán Teml
1678 Ondra Doležel
1749 Franc Stantzl
1754 Franc Stantzl
1775 Lorenc Stantzl
1787 Lorenc Stantzl
1820 Lorenc Stantzl
1835 Franc Šlapal

ROK **MAJITEL**
 Čp. 46

vrchnostenský hostinec

1787 vrchnostenský hostinec
1820 Franc Heyer, hostinec
1835 Anton Křižanovský, dominikalista

ROK **MAJITEL**
 Čp. 47

domek

1787 Mates Šlapal
1820 Tomáš Šlapal
1835 Tomáš Štěpnička

ROK **MAJITEL**
 Čp. 48

obecní kovárna

1787 obecní kovárna
1820 obecní kovárna
1835 obecní domek

ROK **MAJITEL**
 Čp. 49

1657 – 1/4 lánový grunt

1657 Jíra Dopka
1678 Bartoň Dopka
1749 Ondřej Fortelný
1754 Ondřej Fortelný
1775 Ondřej Fortelný
1787 Jakub Pokorný
1820 Jan Novák
1835 Jan Novák

ROK **MAJITEL**
 Čp. 50

domek

1787 Ondřej Fortelný
1820 Jan Novák
1835 Jan Novák

ROK **MAJITEL**
 Čp. 51

1657 – 1/4 lánový grunt

1657 Havel Simandl
1678 Jakub Kříž
1749 Martin Jancko
1754 Martin Jancko
1775 Josef Fortelný
1787 Václav Schindler
1820 Václav Schindler
1835 Martin Stanzl

ROK **MAJITEL**
 Čp. 52

1657 – 1/4 lánový grunt

1657 Nechvátalův grunt (1659 +)
1678 Nechvátalův grunt (pustý)
1749 Bartl Novák
1754 Bartl Novák
1775 Pavel Novák
1787 Pavel Novák
1820 Tomáš Novák
1835 Tomáš Novák

ROK **MAJITEL**
 Čp. 53

domek

1787 Mates Bella
1820 Tomáš Novák
1835 Tomáš Novák

ROK **MAJITEL**
 Čp. 54

domek

1787 Josef Mašek
1820 Josef Mopil
1835 Anton Mašek

ROK **MAJITEL**
 Čp. 55

1657 – 1/4 lánový grunt

1657 Martin Výhonek (pustý)
1678 Martin Výhonek (pustý)
1749 Jakub Kozlovský
1754 Jakub Kozlovský
1775 Josef Fritzl
1787 Josef Přijel
1820 Mates Stanzl
1835 Mates Stanzl

ROK **MAJITEL**
 Čp. 56

domek

1775 Josef Steffel
1787 Josef Steffel
1820 Anton Steffl
1835 Anton Irků

ROK **MAJITEL**
 Čp. 57

obecní pastouška

1787 obecní pastouška
1820 obecní pastouška
1835 obecní domek

ROK **MAJITEL**
 Čp. 58

1657 – domek

1657 Matěj Kovář
1678 Václav Svoboda
1749 Bartl Novotný
1754 Bartl Novotný
1775 Václav Stantzl
1787 Václav Stantzel
1820 Václav Stanzl (1/8 l.)
1835 Pavel Stanzl

ROK **MAJITEL**
 Čp. 59

1657 – mlýn s 1 složením
a 1/4 lánem polí

1657 Henrich Müller
1678 Vít Plat
1749 Andres Plat
1754 Andres Plat
1775 Jan Sobietský
1787 Václav Kuba
1820 Jan Plott
1835 Jan Plott

ROK **MAJITEL**
 Čp. 60

olejna k mlýnu čp. 59

1820 Jan Plott, olejna
1835 Jan Plott, mlýn

ROK**MAJITEL****Čp. 61**

vrchnostenský mlýn

1820 Franc Plott, mlýn
1835 Franc Plott, dominikalista

ROK**MAJITEL****Čp. 62**

domek

1820 Josef Gotlieb
1835 Matyáš Janko

ROK**MAJITEL****Čp. 63**

domek

1787 Václav Novák
1820 Jan Novák
1835 Matyáš Abraham

ROK**MAJITEL****Čp. 64**

1787 – 1/4 lánový grunt

1787 Martin Stantzel, selský grunt
1820 Jan Stanzl
1835 Jan Pritzel

ROK**MAJITEL****Čp. 65**

grunt na zrušeném panském dvoře

1787 Lorenc Fortelný
1820 Josef Stanzl, dominikalista
1835 Jan Stanzl, dominikalista

ROK**MAJITEL****Čp. 66**

grunt na zrušeném panském dvoře

1787 Andres Stantzel, nový grunt
1820 Franc Fortelný, dominikalista
1835 Franc Fortelný, dominikalista

ROK**MAJITEL****Čp. 67**

grunt na zrušeném panském dvoře

1787 Jan Janko, nový grunt
1820 Mates Janko, dominikalista
1835 Jan Gottlieb, dominialista

ROK**MAJITEL****Čp. 68**

grunt na zrušeném panském dvoře

1787 Václav Janko, nový grunt
1820 Martin Schindler, dominikalista
1835 Jan Novák, dominikalista

ROK**MAJITEL****Čp. 69**

grunt na zrušeném panském dvoře

1787 Václav Fortelný, nový grunt
1820 Josef Fortelný, dominikalista
1835 Matyáš Fortelný, dominikalista

ROK**MAJITEL****Čp. 70**

domek

1787 Lorenc Stantzel
1820 Franc Kratochvíl
1835 Jan Radelmacher

ROK**MAJITEL****Čp. 71**

domek

1787 Josef Stantzel
1820 Jan Popst
1835 Franc Janko

ROK**MAJITEL****Čp. 72**

domek

1787 Josef Kozlovský
1820 Jan Stanzl
1835 Jan Stanzl

ROK

MAJITEL

Čp. 73

domek

1820 Martin Šindelář

1835 Anton Schindler

ROK

MAJITEL

Čp. 74

domek

1820 Jan Stanzl

1835 Jan Stanzl

ROK

MAJITEL

Čp. 75

domek

1820 Tomáš Vít

1835 Josef Feitl

ROK

MAJITEL

Čp. 76

domek

1820 Jan Steffl

1835 Josef Steffel

ROK MAJITEL
 Čp. 77

domek

1820 Václav Schindler
1835 Václav Schindler

ROK MAJITEL
 Čp. 78

domek

1820 Jan Novák
1835 Václav Schindler

ROK MAJITEL
 Čp. 79

domek

1820 Václav Stanzl
1835 Franc Svoboda

ROK MAJITEL
 Čp. 80

domek

1820 Tomáš Pritzel
1835 Tomáš Pritzel

ROK MAJITEL
 Čp. 81

domek

1820 Mates Florian
1835 Matyáš Florián

ROK MAJITEL
 Čp. 82

domek

1820 Franc Stanzl
1835 Franc Stanzl

ROK MAJITEL
 Čp. 83

domek

1820 Jan Novák
1835 Jan Novák

ROK MAJITEL
 Čp. 84

škola

1820 škola
1835 škola

ROK MAJITEL
 Čp. 85

domek

1820 Jan Novák
1835 Matyáš Novák

ROK MAJITEL
 Čp. 86

domek

1820 Sebastián Bialek
1835 Jan Šlapal

ROK MAJITEL
 Čp. 87

domek

1820 Bartl Schindler
1835 Bartoloměj Schindler

ROK MAJITEL
 Čp. 88

domek

1820 Franc Pokorný
1835 Anna Marie Blažková

ROK **MAJITEL**
 Čp. 89

domek

1820 Jan Šaron
1835 Franc Pokorný

ROK **MAJITEL**
 Čp. 90

domek

1820 Franc Hohan
1835 Pavel Hochan

ROK **MAJITEL**
 Čp. 91

domek

1835 Josef Stanzl

ROK **MAJITEL**
 Čp. 92

domek

1835 Tomáš Radelmacher

ROK MAJITEL
 Čp. 93

domek

1835 Jiří Čudlík

ROK MAJITEL
 Čp. 94

domek

1835 Matyáš Tomandl

ROK MAJITEL
 Čp. 95

domek

1835 Lorenc Olsner

ROK MAJITEL
 Čp. 96

domek

1835 Jakub Irák

ROK

MAJITEL

Čp. 97

domek

1835 Franc Fortelný

ROK

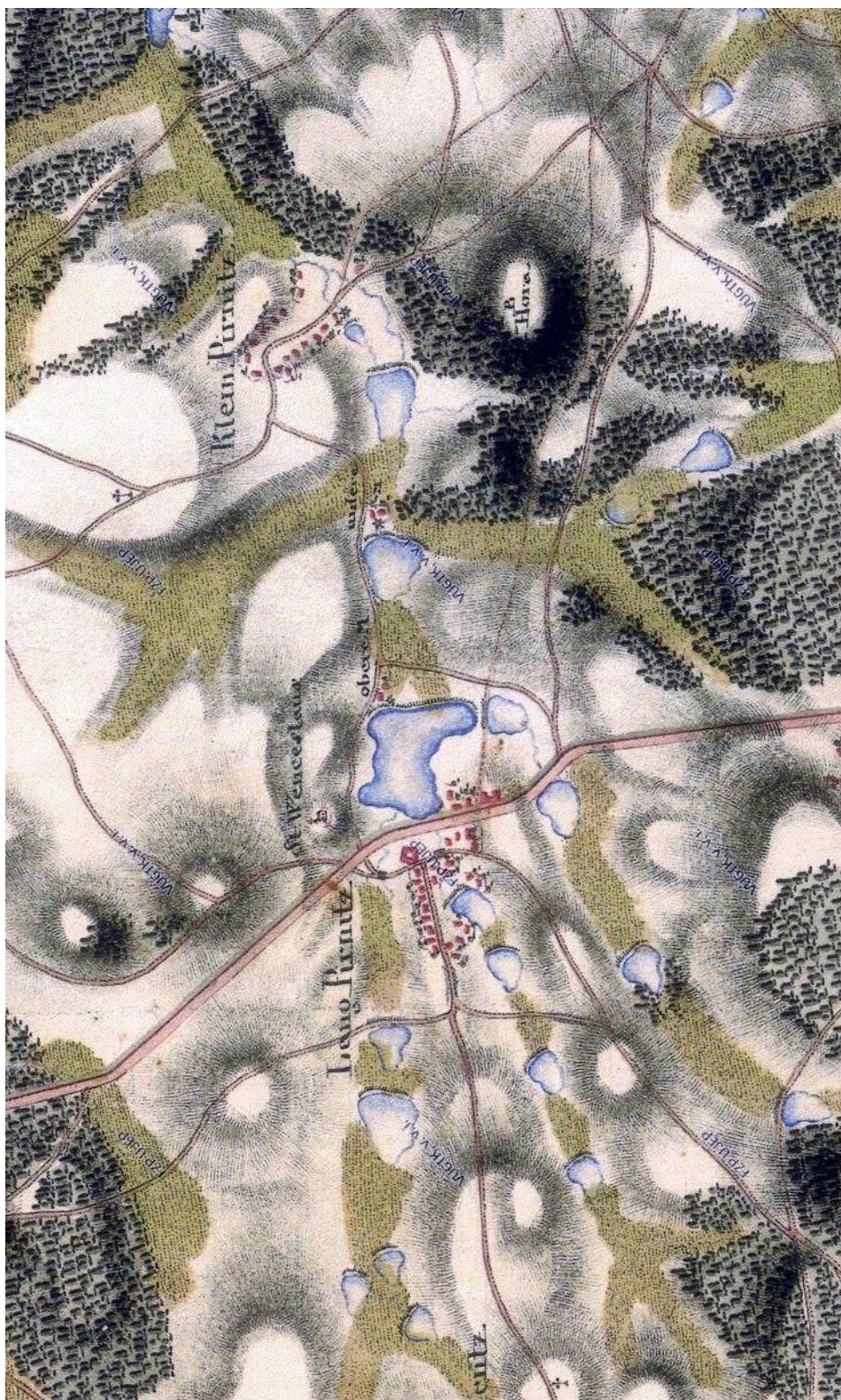
MAJITEL

Čp. 98

domek

1835 Jan Kříž

OBRAZOVÉ PŘÍLOHY

Mapa I. vojenského mapování Moravy z let 1764 až 1768 s nejbližším okolím Dlouhé Brtnice

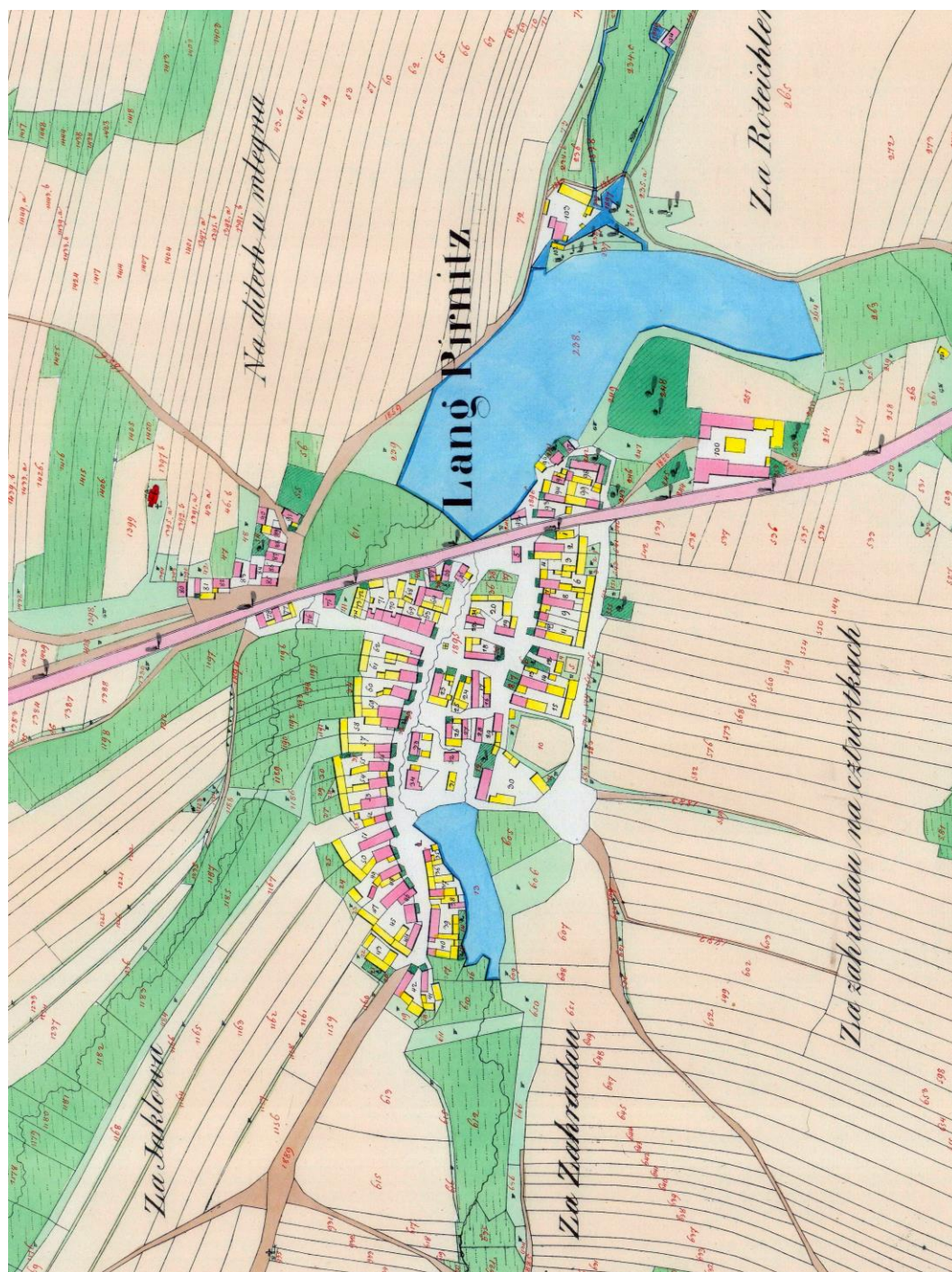
Mapa I. vojenského mapování Moravy z let 1764 až 1768 s nejbližším okolím Dlouhé Brtnice

Dlouhá Brtnice na mapě II. vojenského mapování Moravy z roku 1838

Dlouhá Brtnice na mapě III. vojenského mapování z let 1874 až 1877

Výřez z mapy stabilního katastru z roku 18/35 s centrem vsi Dlouhé Brtnice

Mapa Dlouhé Brtnice z roku 1781

Kostel sv. Václava na mapě obce z roku 1781

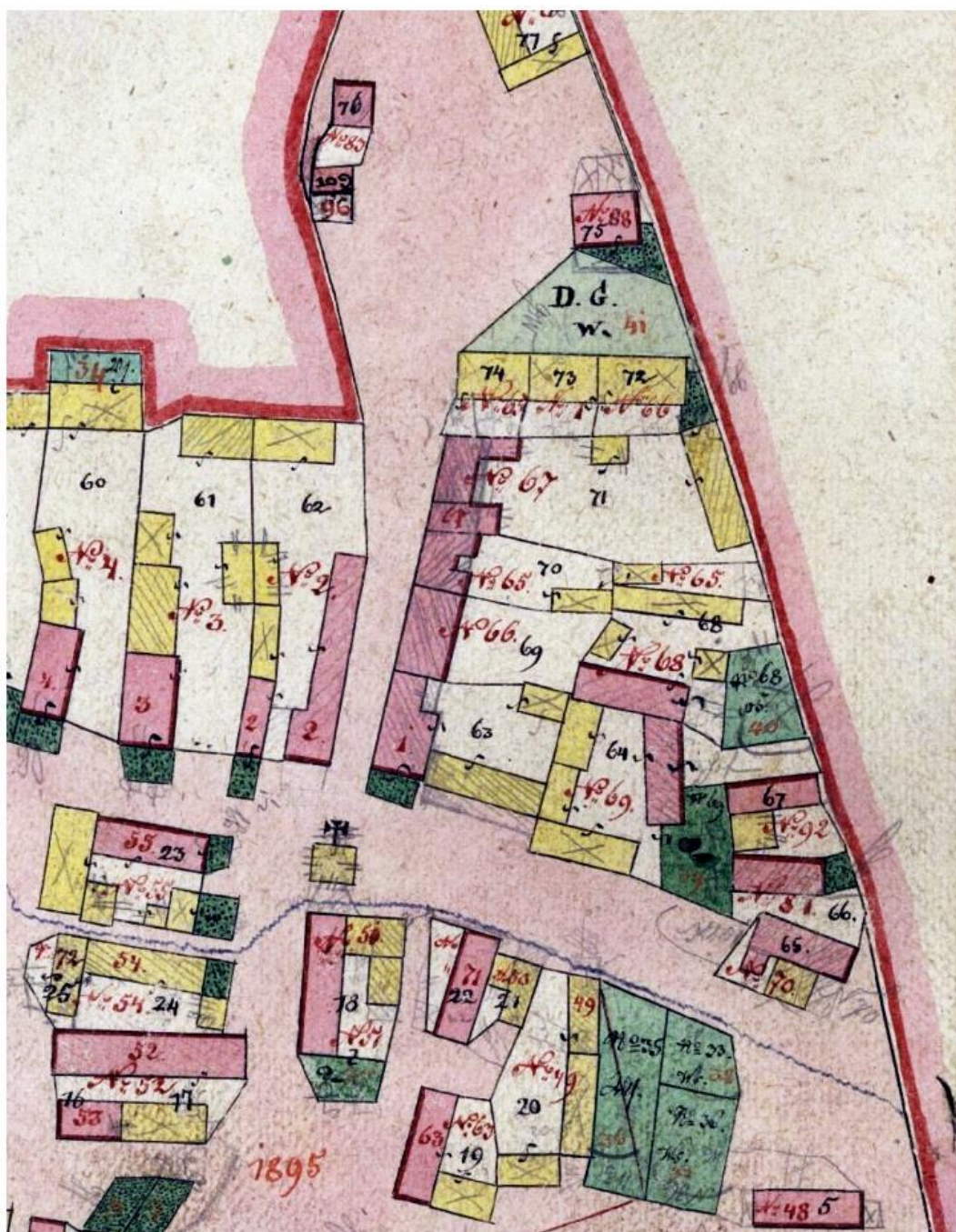
Areál bývalé tvrze s pozůstatky opevnění na mapě Dlouhé Brtnice z roku 1781

Panský dvůr v severní polovině vesnice po jeho parcelaci na mapě obce z roku 1781

Zájezdni hospoda na císařské silnici při jižním okraji vesnice na mapě Dlouhé Brtnice z roku 1781

Parcelovaný areál bývalého panského dvora v severovýchodní části obce na indikační skice z roku 1895

Areál někdejší tvrze na leteckém měřickém snímku z roku 1959. Stromové pásy připomínají průběh valů a příkopů, stejně jako vlastního jádra tvrze

Onschoyt fide pte dñe
Lanz de ~~Swmpe~~ resignavit
ante dñe Munde sorora sue & tñ
reli ~~Goldach~~ de ~~Dynst~~ ~~Goldach~~
vyez & ~~Goldach~~ iam dicto sororo
suo quia maritus reditus i villa por
chy note totaliter i quāgita mar
tis gñor sm ius tie resignavit
Iescho de ~~Swmpe~~ donau chya

Zápis v zemských deskách z roku 1355 s nejstarší písemnou zmínkou o Dlouhé Brtnici

fuit ogiessi
Danzling et Jesso Echopst fies mediu
Opidum pumpe longu pnt Anzling
tenut cu Tabna lita et pleru domo
et Jumbi ac pisonis. Quolom. de Buesitz
Vendit iure iudicio possidend
Lutko de Ozyenwech veni sue elare
ebidm of. m. gressor edum tua

Záznam v zemských deskách z roku 1368 se zmínkou o městečku Dlouhé Brtnici

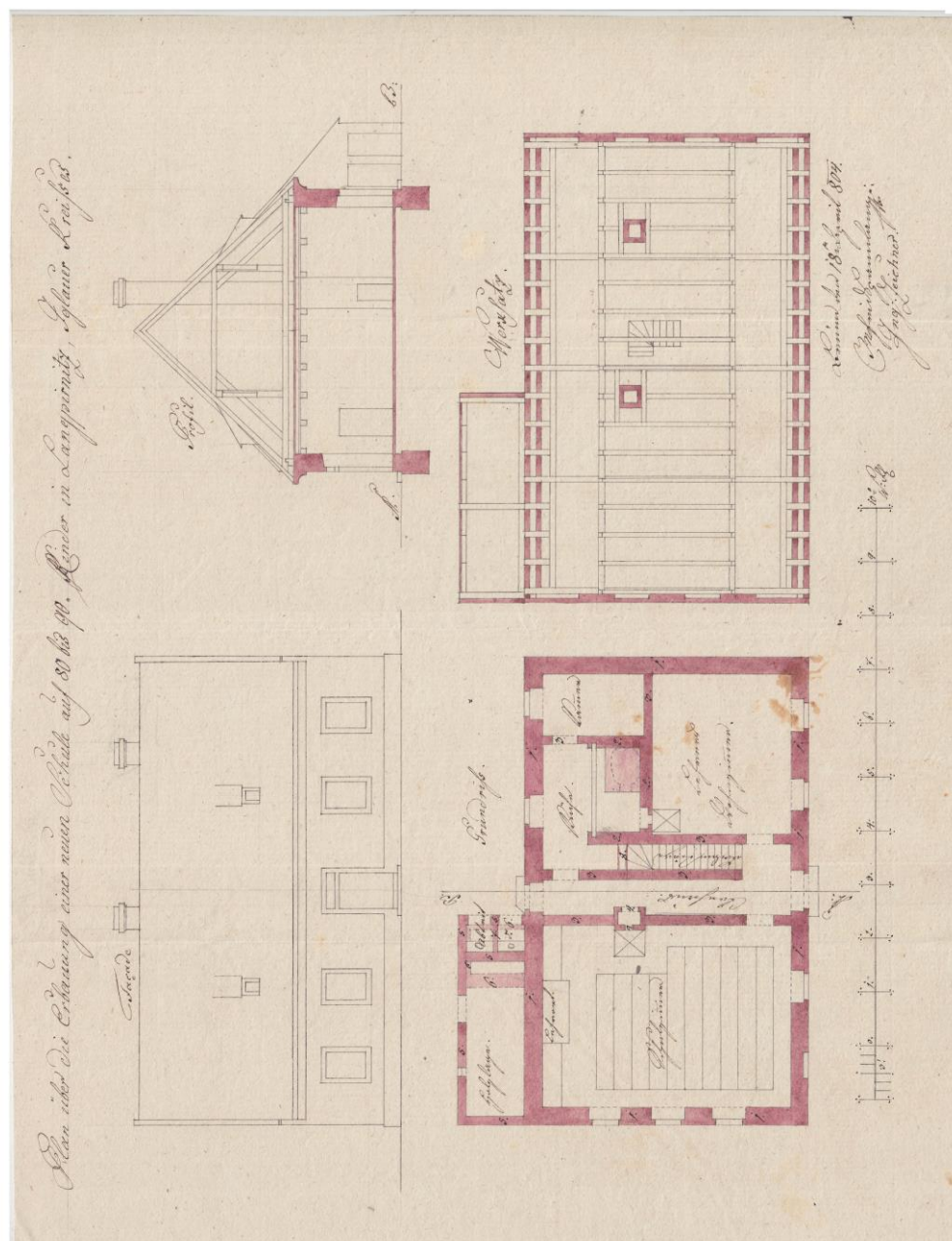
Pečeť vladyky Šoslína z Brtnice z roku 1367

Pečeť šlechtice Václava z Volfířova a Dlouhé Brtnice z roku 1484

Pečeť obce Dlouhé Brtnice z roku 1780

Plán na výstavbu nové školy v Dlouhé Brtnici v roce 1804